

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ  
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ  
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Παύλος Φ. Μάραντος**



# ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

**3ος Τόμος**



**Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ**

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ  
ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ "ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ"**



# **ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ**

## **3ος Τόμος**

### **Β' Τάξη Γενικού Λυκείου**

**«Η δημοκρατία μας αυτοκαταστρέφεται διότι κατεχράσθη το δικαίωμα της ελευθερίας και της ισότητας, διότι έμαθε τους πολίτες να θεωρούν την αυθάδεια ως δικαίωμα, την παρανομία ως ελευθερία, την αναίδεια του λόγου ως ισότητα και την αναρχία ως ευδαιμονία.»  
(Ισοκράτης, Περί ειρήνης)**

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**  
Πρόεδρος: Σωτήριος Γκλαβάς

**ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ Β΄**

**ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ**  
Παύλος Φ. Μάραντος

**ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ**  
Λεωνίδα Β. Κασίρας, Σχολικός Σύμβουλος Νομικών -  
Πολιτικών Επιστημών, LL.M, Συντονιστής Επιτροπής  
Κρίσης  
Χαράλαμπος Καριοφύλλας, MSc Οικονομολόγος,  
Εκπαιδευτικός  
Στέλλα Ν. Μαντατζή, Κοινωνιολόγος, Εκπαιδευτικός

**ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ**  
Αντωνία Δημητράσκου, Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός  
Γιώτα Κωνσταντάτου, Φιλολόγος

**ΕΞΩΦΥΛΛΟ**  
Παύλος Φ. Μάραντος

Σελιδοποίηση: Δώρος Παπαϊωαννίδης,  
e-mail: [info@eikastiko.gr](mailto:info@eikastiko.gr)

**«ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΝΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ» της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (ΣΧΟΛΕΙΟ 21ου αιώνα)-ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ» ΜΕ ΚΩΔ. ΟΠΣ 295450, των Αξόνων Προτεραιότητας 1, 2 και 3 – ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ του ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ», που συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση - Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και από Εθνικούς Πόρους (ΕΣΠΑ 2007 – 2013).**



Ευρωπαϊκή Ένωση  
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ  
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ  
ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**  
Ομάδα εργασίας για το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής  
Πολιτικής

**Προσαρμογή:**  
Κυριακή Σημαιοφορίδου,  
Εκπαιδευτικός ΠΕ05

**Επιμέλεια:**  
Μάρθα Θωμοπούλου,  
Εκπαιδευτικός ΠΕ05

**Επιστημονικός υπεύθυνος:**  
Βασίλης Κουρμπέτης,  
Σύμβουλος Α΄ του ΥΠ.Π.Ε.Θ.

**Υπεύθυνη του έργου:**  
Μαρία Γελαστοπούλου,  
Μ.Εδ. Ειδικής Αγωγής

**Τεχνική υποστήριξη:**  
Κωνσταντίνος Γκυρτής,  
Δρ. Πληροφορικής

**Συγγραφείς Προδιαγραφών προσαρμογής των βιβλίων για το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής:**

**Γιώργος Βουγιουκλίδης,  
Δάσκαλος Ειδικής Αγωγής**

**Γελαστοπούλου Μαρία,  
Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής  
Γκυρτής Κωνσταντίνος,  
Καθηγητής Πληροφορικής**

**Αξιολόγηση και τελικός έλεγχος των προσαρμογών:**

**Γελαστοπούλου Μαρία,  
Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής, ΙΕΠ**

**Γκυρτής Κωνσταντίνος,  
Καθηγητής Πληροφορικής στη Δ/βάθμια Εκπαίδευση**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ  
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ  
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Παύλος Φ. Μάραντος**

**ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ**

**Β' Τάξη Γενικού Λυκείου**

Η διδασκαλία, που αποτελεί την πιο υπεύθυνη αλλά και την πιο συναρπαστική μορφή επικοινωνίας, δεν συνίσταται, πρωτίστως, στην διατύπωση λύσεων αλλά στην υποβολή ερωτήσεων, στη θέση προβλημάτων (Δ. Τσάτσος, Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία, 2007).

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ  
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»**





## **ΚΕΦ. 6: ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ - ώρες: 7**

- 6.1 Το δίκαιο**
- 6.2 Κανόνες ηθικής και κανόνες δικαίου: η διαφορά**
- 6.3 Ερμηνεία και ιεράρχηση κανόνων δικαίου**
- 6.4 Υποκείμενα δικαίου**
  - 6.4.1 Τα Φυσικά Πρόσωπα - προστασία της προσωπικότητας**
  - 6.4.2 Τα Νομικά Πρόσωπα - το σωματείο**
- 6.5 Εμπράγματα σχέσεις - Οι σχέσεις μας με τα πράγματα**
- 6.6 Οικογενειακές σχέσεις - Οικογενειακό δίκαιο**
- 6.7 Κληρονομικές σχέσεις - Κληρονομικό δίκαιο**

### **Στόχοι, οι μαθητές/τριες να μάθουν:**

- Να αναγνωρίζουν ότι το δίκαιο ρυθμίζει κάθε τομέα της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής.
- Να αντιλαμβάνονται πως οι οικονομικές και κοινωνικές τους σχέσεις ρυθμίζονται από το ιδιωτικό δίκαιο.
- Να επιχειρηματολογούν για την αναγκαιότητα ή μη των κανόνων ιδιωτικού δικαίου.
- Να διακρίνουν τους κανόνες ηθικής από τους κανόνες δικαίου.
- Να ορίζουν τα φυσικά και τα νομικά πρόσωπα.
- Να συγκρίνουν τα χαρακτηριστικά των φυσικών και νομικών προσώπων.
- Να διακρίνουν τους κλάδους δικαίου.
- Να εξηγούν τα δικαιώματα που συνδέουν τους ανθρώπους με τα πράγματα (κυριότητα, χρήση κτλ).
- Να αναλύουν τους βασικούς κανόνες που ρυθμίζουν τις οικογενειακές σχέσεις.
- Να περιγράφουν την τύχη της περιουσίας ενός προσώπου μετά τον θάνατό του.

## **Βασική ορολογία**

- **δίκαιο**
- **θετό δίκαιο**
- **φυσικό δίκαιο**
- **δικαιοσύνη**
- **κανόνες δικαίου**
- **κανόνες ηθικής**
- **σύγκρουση κανόνων δικαίου**
- **αξιώματα δικαίου**
- **σύγκρουση καθηκόντων**
- **ηθικά διλήμματα**
- **ηθική φρόνηση**
- **αρχή της αμοιβαιότητας**
- **φυσικό πρόσωπο**
- **προστασία προσωπικότητας**
- **νομικό πρόσωπο**
- **σωματείο**
- **καταστατικό σωματείου**
- **Ν.Π.Ι.Δ., Ν.Π.Δ.Δ.**
- **ερμηνεία κανόνων δικαίου**
- **ιεράρχηση κανόνων δικαίου**
- **εμπράγματα σχέσεις**
- **εμπράγματο δίκαιο**
- **κυριότητα**
- **νομή και κατοχή**
- **τακτική χρησικτησία**
- **έκτακτη χρησικτησία**
- **οικογενειακές σχέσεις**
- **κληρονομικές σχέσεις**

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ

### 6.1 Το δίκαιο

Οι άνθρωποι ζώντας εν κοινωνία αναπτύσσουν πολλές και ποικίλες σχέσεις, στην οικογένεια, στη γειτονιά, στο σχολείο, στην εργασία, στο παιχνίδι κτλ. Οι σχέσεις αυτές μπορεί να είναι ηθελημένες ή αθέλητες, πρόσκαιρες ή διαρκείς κτλ. Ό,τι και αν είναι χρειάζονται ρύθμιση για να αποφεύγονται οι συγκρούσεις. **Δίκαιο** λοιπόν είναι ένα σύνολο υποχρεωτικών κανόνων που ρυθμίζουν την κοινωνική συμπεριφορά των ανθρώπων. Το δίκαιο ρυθμίζει την κοινωνική ζωή. Η συνύπαρξη απαιτεί την ύπαρξη υπευθυνότητας ή / και του δικαίου. Και η ανάγκη για δίκαιο υπάρχει από τότε που οι άνθρωποι οργανώθηκαν σε κοινωνία.

Το δίκαιο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την πολιτική. Η πολιτική και το δίκαιο γεννήθηκαν από την ανάγκη να επιτευχθούν οι κοινοί στόχοι της κοινωνίας και να προστατευθούν τα μέλη της. Το δίκαιο εκφράζει κοινωνικές ανάγκες, αξίες, προτεραιότητες. Εκφράζει την ιεράρχηση των αναγκών και αξιών κάθε κοινωνίας.

Η πολιτική καλείται να κάνει τις άριστες επιλογές για άτομα και κοινωνία. Καλείται να θεσπίσει «ορθό» δίκαιο. Η διαφοροποίηση της πολιτικής και του δικαίου στην πορεία του χρόνου σημαίνει διαφοροποίηση αναγκών και αξιών, διαφορετική ιεράρχησή τους. Το δίκαιο εκδηλώνεται σε ορισμένο χώρο και χρόνο και εκφράζει αντιλήψεις και τάσεις της κοινωνικής συμβίωσης. Επιβάλλεται από την κοινωνία για να ρυθμίζει τις κοινωνικές σχέσεις. Από την άλλη μεριά υποστηρίζεται ότι το δίκαιο είναι κοινωνική - πολιτική κατασκευή για να ρυθμίζει σχέσεις, τις οποίες εξασφαλίζει η κρατική εξουσία. Το κρίσιμο λοιπόν ερώτημα είναι, ποιος επιβάλλει και

**ποιον εξυπηρετεί το δίκαιο;** Το δίκαιο είναι ταξικό, ουδέτερο ή είναι το αποτέλεσμα συσχετισμού (της σύγκρουσης) των κοινωνικών - πολιτικών δυνάμεων; Γενικά, υπάρχουν τρεις απόψεις:

**α) Είναι ταξικό.** Εκφράζει και υπηρετεί τα συμφέροντα της εκάστοτε κυρίαρχης τάξης. Έτσι π.χ. στον καπιταλισμό, η αστική τάξη διαμορφώνει το δίκαιο εκείνο που εξυπηρετεί τα συμφέροντά της και διαιώνίζει την κυριαρχία της.

**β) Είναι ουδέτερο.** Το δίκαιο, γραπτό και άγραφο, εκφράζει και ρυθμίζει τις κοινωνικές σχέσεις, γενικά και απρόσωπα, και ισχύει έναντι πάντων. Δεδομένου ότι αυτές μεταβάλλονται, επόμενο είναι να μεταβάλλεται και το δίκαιο. Γι' αυτό κάθε κοινωνία, ζώντας τη δική της πραγματικότητα, έχει το δικό της δίκαιο, που ισχύει κάθε φορά.

**γ) Ούτε ταξικό ούτε ουδέτερο.** Το δίκαιο εκφράζει και ρυθμίζει τις κοινωνικές αντιθέσεις. Γενικά, εξυπηρετεί το συμφέρον της εκάστοτε κυρίαρχης τάξης, αλλά δεν λειτουργεί μονόπλευρα υπέρ των κρατούντων. Δεν είναι πλήρως ταξικό, αλλά δεν είναι και ουδέτερο, αφού προσπαθεί να συγκεράσει και να εξισορροπήσει τα ανταγωνιστικά συμφέροντα, που διαμορφώνονται από τον εκάστοτε συσχετισμό των κοινωνικών - πολιτικών δυνάμεων.

Ανέκαθεν ο άνθρωπος έθετε το ερώτημα, **τι είναι δίκαιο;** Σε όλες τις εποχές, φιλόσοφοι, επιστήμονες, πολιτικοί, προσπαθούν να απαντήσουν στο ίδιο ερώτημα. Όπως για κάθε ζήτημα, έτσι και εν προκειμένω υπάρχουν διαφορετικές απόψεις για το τι είναι δίκαιο και δικαιοσύνη.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, «η λέξη δίκαιο πρέπει να σημαίνει δίκαιο σύμφωνα με την ισότητα, και αυτό που είναι δίκαιο σύμφωνα με την ισότητα πρέπει να αποβλέπει στο κοινό συμφέρον της πόλης και στο κοινό

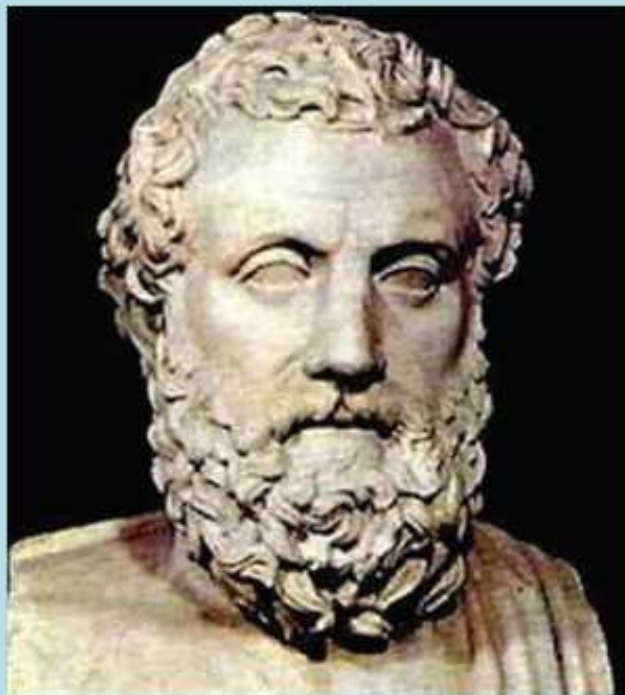
συμφέρον των πολιτών».

«Δίκαιο είναι ένα σύστημα καταναγκαστικών κανόνων που εκφράζουν και ρυθμίζουν δεδομένες κοινωνικές σχέσεις, κατά τρόπο ανταποκρινόμενο βασικά στο συμφέρον της εκάστοτε κυρίαρχης τάξης, και που την τήρησή τους επιβάλλει και εξασφαλίζει με κυρώσεις η κρατική εξουσία.»

(Α. Μάνεσης, Συνταγματικό δίκαιο)

«Οι άνθρωποι είναι ανάγκη να δημιουργούν νόμους και να ζουν σύμφωνα με τους νόμους, αλλιώς υπάρχει φόβος να μη διαφέρουν καθόλου από τα άγρια θηρία.»

(Πλάτων, Νόμοι)



Σόλων ο Αθηναίος

Στην Αθήνα της κλασικής αρχαιότητας, κάθε πολίτης μπορούσε να προτείνει έναν νόμο, που αν ψηφιζόταν γινόταν νόμος της πόλης. Όμως αναλάμβαναν και την ευθύνη της πρότασής τους. Αν ο νόμος ήταν καλός

επαινούνταν, αν ήταν κακός διώκονταν, κάποιες φορές τιμωρούνταν και με την ποινή του θανάτου. Ίσχυε και η γραφή παρανόμων, δηλαδή κάθε πολίτης μπορούσε να σύρει στα δικαστήρια κάποιον που έπεισε την εκκλησία του δήμου να ψηφίσει έναν «μη θεμιτό» νόμο.

Ο Σωκράτης, στην Πολιτεία του Πλάτωνα, προσπαθεί να αποδείξει την ανωτερότητα και την ωφέλεια του δικαίου και της δικαιοσύνης έναντι της αδικίας, αναφέροντας ότι η δικαιοσύνη χαρακτηρίζει τους ανθρώπους αλλά και τις πολιτείες. Ο Θρασύμαχος, ένα από τα πρόσωπα της συζήτησης, υποστηρίζει ότι «το δίκαιο δεν είναι τίποτε άλλο παρά το συμφέρον του ισχυροτέρου». Βέβαια, ο ισχυρότερος επειδή έχει δύναμη, μπορεί να επιβάλλει τη θέλησή του. Μπορεί να ορίζει «τι είναι δίκαιο», αλλά αυτό δεν σημαίνει αναμφίβολα ότι είναι και δίκαιο. Άλλη είναι η έννοια του δικαίου, άλλη του συμφέροντος και άλλη η έννοια της δύναμης.

Από τότε μέχρι σήμερα η συζήτηση συνεχίζεται. Παράπλησια είναι η συζήτηση σχετικά με την ύπαρξη και διάκριση του δικαίου σε θετό και φυσικό.

Το θετό δίκαιο είναι αυτό που τίθεται από την πολιτεία. Ρυθμίζει τις κοινωνικές σχέσεις και, ανάλογα με τις επικρατούσες κοινωνικές συνθήκες, τις ρυθμίζει περισσότερο ή λιγότερο ταξικά ή ουδέτερα ή ανάλογα με τον εκάστοτε συσχετισμό των κοινωνικών - πολιτικών δυνάμεων. Το φυσικό δίκαιο είναι η αιώνια, αναλλοίωτη και κοινή για όλους ιδέα του ορθού σύμφωνα με το καλό, το αγαθό. Προσιδιάζει σ' όλους τους ανθρώπους, είναι σύμφυτο με την ανθρώπινη υπόσταση, είναι μια αξία. Ένα δίκαιο αιώνιο και αναλλοίωτο, που ισχύει σε όλες τις κοινωνίες, σε όλες τις εποχές. Εμπεριέχει αξιώματα και αρχές γενικής ισχύος. Είναι το δίκαιο του δικαίου.

Άλλωστε, το φυσικό δίκαιο «προϊσχύει, υπερισχύει και κατισχύει» του θετού δικαίου. Αιώνιο σύμβολο επίκλησης



του φυσικού δικαίου αποτελεί η Αντιγόνη του Σοφοκλή.



Νίκος Χατζηκυριάκος – Γκίκας, Αντιγόνη, 1955.

Χρειάζεται να σημειωθεί ότι το δίκαιο δεν συμπίπτει με τη δικαιοσύνη. Το δίκαιο τίθεται από την πολιτεία, γι' αυτό λέγεται και **θετό δίκαιο**. Η δικαιοσύνη ως ιδέα είναι έννοια ευρύτερη, ταυτίζεται με το **φυσικό δίκαιο**, δηλαδή το δίκαιο που είναι αιώνιο, αμετάβλητο και ισχύει σε όλες τις κοινωνίες, σε όλες τις εποχές.

Το δίκαιο δεν εξαντλείται στον νόμο. Ο νόμος, το θετό δίκαιο, προσπαθεί να οριοθετήσει το δίκαιο από το άδικο, το καλό από το κακό, το ηθικό από το ανήθικο. Ο νόμος και μάλιστα ο γραπτός νόμος αποτελεί κατάκτηση για τον πολιτισμό. Και ωφελεί περισσότερο τους αδύνατους παρά τους δυνατούς. Γενικά, ο νόμος: **ενδιαφέρει όλους, ισχύει για όλους, προστατεύει όλους**. Ο Πλάτων, στο έργο του Νόμοι, αναφέρει για τους νόμους ορισμένες αρχές πρωταρχικής σημασίας, οι οποίες ενδιαφέρουν, πρωτίστως, όσους ασχολούνται με τη



**νομική επιστήμη, όπως:**

- Οι νόμοι πρέπει να ρυθμίζουν τα σημαντικά ζητήματα.
- Οι νόμοι δεν πρέπει να μεταβάλλονται συχνά.
- Οι νόμοι διαπαιδαγωγούν τους πολίτες.
- Η επιβολή των νόμων πρέπει να γίνεται με την πειθώ και όχι με τη βία.

**Γενικά οι νόμοι διακρίνονται σε:**

- **Φυσικούς.** Καθορίζουν την κίνηση, εξέλιξη του κόσμου.
- **Κοινωνικούς.** Αφορούν τα ήθη, τα έθιμα, τις παραδόσεις της κοινωνίας.
- **Ηθικούς.** Απορρέουν από την ηθική συνείδηση του ατόμου.
- **Πολιτικούς.** Είναι γραπτοί κανόνες δικαίου, που θέτει η πολιτεία και ρυθμίζουν τις σχέσεις των ανθρώπων.

**Ειδικότερα, οι νόμοι της πολιτείας:**

- Ρυθμίζουν τις κοινωνικές σχέσεις.
- Θεμελιώνουν την πολιτεία.
- Συμβάλλουν στην κοινωνική ειρήνη και ασφάλεια.
- Διαπαιδαγωγούν τους πολίτες.

## 6.2 Κανόνες ηθικής και κανόνες δικαίου

Ηθική και Δίκαιο βρίσκονται σε στενή σχέση, αλληλοεπηρεάζονται. Η επίδραση της ηθικής επί του δικαίου είναι τόσο σημαντική, ώστε γίνεται λόγος για ηθικοποίηση του δικαίου. Το δίκαιο είναι ανάγκη να έχει έναν βαθμό ηθικής αποδοχής, διότι έτσι λειτουργεί ως συνεκτικός ιστός της κοινωνίας και επιπλέον είναι αποτελεσματικό. Το δίκαιο λοιπόν στηρίζεται στην Ηθική. Ηθική και δίκαιο ορίζουν τρόπους συμπεριφοράς. Το «δέον» της συμπεριφοράς απορρέει τόσο από κανόνες ηθικής όσο και από κανόνες δικαίου. Όμως, υπάρχουν και διαφορές.

Η ηθική εισάγει κανόνες που ρυθμίζουν την κοινωνική συμπεριφορά και επιπλέον επισείει τους κινδύνους από τη μη εφαρμογή τους. Διακρίνει το καλό από το κακό. Οι κανόνες ηθικής δεν έχουν υποχρεωτικό χαρακτήρα, απευθύνονται στον εσωτερικό κόσμο, στη συνείδηση, στον συνάνθρωπο, έχουν στόχο την ουσιαστική νομιμότητα. Η παραβίαση των ηθικών κανόνων είναι αμάρτημα. Το δίκαιο ρυθμίζει τις κοινωνικές σχέσεις. Πρωταρχικός σκοπός του δικαίου είναι η επιβολή και η διατήρηση της τάξης, η εξασφάλιση της ειρηνικής κοινωνικής συμβίωσης. Σε αντίθεση με τους κανόνες της ηθικής, οι κανόνες του δικαίου είναι υποχρεωτικοί, απευθύνονται στον άνθρωπο, ενδιαφέρονται για την εξωτερική συμπεριφορά και την τυπική νομιμότητα. Η παράβαση των κανόνων δικαίου συνιστά έγκλημα.

Η ηθική, όπως σημειώνει ο Αριστοτέλης, «παράγεται από τη λέξη έθος, και γι' αυτό τον λόγο πήρε το όνομα, που λίγο διαφέρει από τη λέξη ήθος». (Αριστοτέλους Ηθικά Νικομάχεια)

Ίσως, η πλέον θαυμαστή, αλλά αυστηρή για τα σημερινά

**ήθη, διάκριση δικαίου και ηθικής γίνεται εις την Επί του Όρους Ομιλία του Χριστού.  
(Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον)**



**Η επί του Όρους Ομιλία του Χριστού, Ιερός Ναός Αγίων Ιωακείμ και Άννης, Νέα Ευκαρπία, Θεσσαλονίκη.**

**«Πάντα ουν όσα αν θέλητε ίνα ποιώσιν υμίν οι άνθρωποι, ούτω και υμείς ποιείτε αυτοίς. ούτος γαρ εστιν ο νόμος και οι προφήται» (Ματθ. Ζ'12)**

**Για τον Αριστοτέλη, η επίλυση των συγκρούσεων γίνεται με βάση την ηθική φρόνηση, σύμφωνα με την οποία σκοπός της πράξης είναι η αναζήτηση του αγαθού, του δικαίου. Επομένως, ναι μεν καθένας είναι ελεύθερος να πράττει κατά το δοκούν, σύμφωνα με τις δικές του ηθικές αντιλήψεις (υποκειμενική ηθική), αλλά δεσμεύεται από την ηθική φρόνηση να πράξει το καθήκον του. Άρα, το πρόβλημα είναι πώς καθένας θα επιτελεί το καθήκον του, αλλά συγχρόνως θα είναι ελεύθερος. Το ζήτημα λοιπόν δεν είναι η θέσπιση απαγορευτικών κανόνων, αλλά η δημιουργία ατόμων με ηθική φρόνηση, με**

**σωφροσύνη. Αυτό επιτυγχάνεται με την πείρα και το παράδειγμα, δηλαδή με μια συνολική διαδικασία μαθητείας μέσα σ' ένα ηθικό περιβάλλον.**

**Πράγματι, άλλο η ηθικότητα και άλλο η νομιμότητα της πράξης. Οι κανόνες δικαίου διαφέρουν από τους κανόνες ηθικής, κυρίως, στα εξής:**

**α) Ρυθμίζουν την εξωτερική συμπεριφορά, τις πράξεις, δεν ενδιαφέρονται για τις σκέψεις των ανθρώπων.**

**β) Είναι υποχρεωτικοί, αναγκαστικοί, τόσο για τους πολίτες όσο και για τους φορείς που τους επιβάλλουν.**

**γ) Προβλέπουν κυρώσεις για αυτούς που τους παραβιάζουν.**

**Ένα κρίσιμο ερώτημα είναι το εξής: τι πράττει ο άνθρωπος σε περίπτωση σύγκρουσης κανόνων ηθικής και δικαίου; Στις περιπτώσεις αυτές γίνεται λόγος για ηθικά διλήμματα.**

**Σε κρίσιμες - οριακές καταστάσεις, και όχι μόνο, καθένας αντιμετωπίζει τα λεγόμενα ηθικά διλήμματα. Παράδειγμα: ελευθερία ή θάνατος, πόλεμος ή ειρήνη, πίστη ή απιστία, εργασία ή απεργία. Τα παραδείγματα αυτά δείχνουν ότι το δίλημμα μπορεί να είναι σημαντικό ή δευτερεύον. Μόνο που και το δευτερεύον μπορεί να είναι εξίσου σημαντικό για αυτόν που καλείται να επιλέξει. Ηθικό δίλημμα υφίσταται και στη σύγκρουση καθηκόντων. Σύγκρουση καθηκόντων υπάρχει όταν η εκπλήρωση του ενός καθήκοντος συνεπάγεται προσβολή του άλλου. Αν το ένα καθήκον είναι καταφανώς σημαντικότερο από το άλλο, η λύση είναι εύκολη. Αν όμως τα δύο καθήκοντα είναι ίσης ή περίπου ίσης αξίας, το δίλημμα είναι έντονο.**

**Παράδειγμα: τι γίνεται όταν «πρέπει» να θυσιαστεί η μάνα για να σώσει το παιδί της, ο δάσκαλος για να σώσει τους μαθητές του, ο αξιωματικός για να σώσει τους στρατιώτες του; Υπάρχει στάθμιση - αξιολόγηση της**

ανθρώπινης ζωής; Τι κριτήρια μπορούν να χρησιμοποιηθούν; Μήπως αυτός ο ένας, που αποφάσισε να θυσιαστεί, θα μπορούσε να προσφέρει στην ανθρωπότητα ή ακόμα να λυτρώσει τον άνθρωπο από τη δυστυχία; Σύμφωνα με την ηθική φιλοσοφία, είναι δυνατό να βρεθούν τρόποι επίλυσης των ηθικών διλημμάτων, δηλαδή των συγκρούσεων που υφίσταται το άτομο, αφού όλες οι πράξεις δεν έχουν την ίδια σπουδαιότητα. Γίνεται λοιπόν αξιολόγηση και αιτιολόγηση της πράξης, με βάση την ηθική και τη λογική και εξετάζονται οι επιπτώσεις της πράξης στα άτομα και στο κοινωνικό σύνολο. Το δίλημμα υπακοή στους κανόνες ηθικής ή στους κανόνες δικαίου, ξεπερνιέται και παύει να υφίσταται, όταν η ηθική εμποτίζει το δίκαιο. Όμως, οι περιπτώσεις που καλείται να πράξει ο άνθρωπος είναι πολλές και συνήθως δεν γνωρίζει το περιεχόμενο των κανόνων δικαίου, ούτε η ηθική εμποτίζει όλους τους νόμους. Κάθε περίπτωση είναι ξεχωριστή και απαιτεί τη δική της αξιολόγηση και επιλογή. Γι' αυτό, γενική απάντηση δεν υπάρχει. Κάθε φορά είναι θέμα επιλογής. Σε γενικές γραμμές, καθένας μπορεί να αψηφήσει το δίκαιο, τον νόμο, εφόσον:

- είναι καταφανώς άδικος, ανήθικος,
- δεν χρησιμοποιεί βία,
- αποδέχεται τις συνέπειες της ανυπακοής.

Επίσης, υπάρχει περίπτωση σύγκρουσης μεταξύ των κανόνων ηθικής. Και στην περίπτωση αυτή καθένας καλείται να επιλέξει. Επειδή η ηθική επιβάλλει καθήκοντα, η επιλογή γίνεται μετά από αξιολόγηση των συγκρουόμενων καθηκόντων. Σε γενικές γραμμές ισχύουν οι εξής αρχές:

- Τα θεμελιώδη καθήκοντα υπερισχύουν των μη θεμελιωδών.
- Τα γενικά καθήκοντα υπερισχύουν των ειδικών.

- Τα καθήκοντα φιλανθρωπίας υπερισχύουν των καθηκόντων της δικαιοσύνης.
- Αυτά που αφορούν τη ζωή είναι ανώτερα από αυτά που αφορούν την περιουσία και την ελευθερία.
- Αυτά που αφορούν τους πολλούς υπερισχύουν αυτών που αφορούν τους λίγους.
- Αυτά που αφορούν τους οικείους υπερισχύουν αυτών που αφορούν τους ξένους.

Γενικά, ο χρυσός κανόνας συμπεριφοράς, ο οποίος ισχύει σε όλες τις κοινωνίες, σε όλες τις εποχές είναι: καθένας πρέπει να συμπεριφέρεται στους άλλους, όπως θα ήθελε οι άλλοι να συμπεριφέρονται σε αυτόν. Δηλαδή, συμπεριφορά σύμφωνα με την αρχή της αμοιβαιότητας.



Θεόφιλος,  
Αδάμ και Εύα, π. 1930.





**Γιάννης Μόραλης,  
Επιτύμβια σύνθεση, 1958.**



**Γεώργιος Μαυροϊδής,  
Γυμνό, 1964.**

## 6.3 Ερμηνεία και ιεράρχηση των κανόνων δικαίου

Η ερμηνεία δικαίου συνίσταται στην κατανόηση του δικαίου, στην ανεύρεση του πραγματικού νοήματος των κανόνων του δικαίου, συνήθως του νόμου. Το δίκαιο ρυθμίζει την κοινωνική ζωή, και αφού η κοινωνική ζωή μεταβάλλεται, οι νέες καταστάσεις, τα νέα προβλήματα, χρειάζονται ρύθμιση.

Υπάρχουν περιπτώσεις που ένας νόμος παρουσιάζει ασάφειες. Έτσι δημιουργούνται αμφιβολίες ως προς το περιεχόμενό του, την έκταση εφαρμογής του κτλ. Επίσης, αφού η κοινωνική πραγματικότητα μεταβάλλεται, οι συνθήκες που υπήρχαν κατά τη θέσπιση του νόμου ίσως δεν υπάρχουν ύστερα από κάποια χρόνια. Επιπλέον, ο νόμος είναι αδύνατον να προβλέψει όλες τις περιπτώσεις που εμφανίζονται στην κοινωνική ζωή. Για όλους αυτούς τους λόγους, το δίκαιο πιθανόν να χρειάζεται ερμηνεία.

Το ζήτημα της ερμηνείας τίθεται κυρίως από τον δικαστή ο οποίος καλείται να εφαρμόσει τους κανόνες δικαίου. Όταν ο δικαστής είναι βέβαιος για το νόημα του κανόνα που θα εφαρμόσει δεν τίθεται ζήτημα. Το ζήτημα τίθεται από τη στιγμή που αμφιβάλλει για το νόημά του. Και αμφιβάλλει όταν συνήθως υπάρχει ασάφεια ή αντίφαση στο νόημα των κανόνων. Παράδειγμα, η λέξη «ιδιοκτησία» σημαίνει την υλική ή την πνευματική ιδιοκτησία; Η λέξη «πρόσωπο» συμπεριλαμβάνει μόνο τα φυσικά ή και τα νομικά πρόσωπα. Οι σπουδαιότερες μέθοδοι ερμηνείας είναι οι εξής:

α) **Αυθεντική ερμηνεία.** Είναι η ερμηνεία που κάνει ο νομοθέτης, είτε με ερμηνευτική διάταξη στον ίδιο νόμο είτε, συνήθως, με έκδοση μεταγενέστερου νόμου. Το Σύνταγμα (Άρθρο 77) αναφέρει ότι η αυθεντική ερμηνεία του νόμου ανήκει στη νομοθετική λειτουργία. Κάποιες φορές ο ίδιος ο νομοθέτης ερμηνεύει τον κανόνα δικαίου



που θέτει. Παραδείγματα: στο Σύνταγμα, στο Άρθρο 28, υπάρχει η εξής ερμηνευτική δήλωση: «Το άρθρο 28 αποτελεί θεμέλιο για τη συμμετοχή της χώρας στις διαδικασίες της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης». Ο Αστικός Κώδικας, στο Άρθρο 947, δίνει την έννοια του πράγματος: «Πράγματα κατά την έννοια του νόμου είναι μόνο ενσώματα αντικείμενα. Πράγματα λογίζονται και οι φυσικές δυνάμεις ή ενέργειες, ιδίως το ηλεκτρικό ρεύμα και η θερμότητα, εφόσον υπόκεινται σε εξουσίαση όταν περιορίζονται σε ορισμένο χώρο».

**β) Γραμματική ερμηνεία.** Είναι η ερμηνεία που γίνεται με βάση το γράμμα του νόμου. Με βάση τους κανόνες της γραμματικής και του συντακτικού ερευνάται η πραγματική έννοια και σημασία των λέξεων.

**γ) Λογική (επιστημονική ερμηνεία).** Είναι αυτή που χρησιμοποιεί τους κανόνες και τα επιχειρήματα της λογικής και σκοπεί στην ανεύρεση του πραγματικού νοήματος του νόμου.

**δ) Τελολογική ερμηνεία.** Είναι αυτή που επιδιώκει την ανεύρεση του σκοπού (τέλος = σκοπός) που επιδιώκεται με τον νόμο κατά τη θέσπισή του. Δηλαδή, μέσα από τον σκοπό βρίσκεται και το πραγματικό περιεχόμενο του νόμου. Εν προκειμένω, μπορούν να είναι χρήσιμα το σχέδιο νόμου, η εισηγητική έκθεση, τα πρακτικά της Βουλής κτλ. Η εν λόγω μέθοδος πλεονεκτεί σε σύγκριση με τις άλλες, διότι δεν ασχολείται με τον τύπο αλλά με τον σκοπό του νόμου. Επίσης, υπάρχουν περιπτώσεις που ο νομοθέτης διατυπώνει έναν νόμο με τρόπο, ώστε να περιορίζει ή να διευρύνει το πραγματικό περιεχόμενό του. Γι' αυτό, εκτός από τις παραπάνω ερμηνείες, χρειάζεται και:

- **Η διασταλτική ερμηνεία.** Αυτή διαστέλλει την έννοια του νόμου, ώστε να συμπεριληφθούν στοιχεία που δεν υπάρχουν στο γράμμα του αλλά ανταποκρίνονται στο

πνεύμα του. Παράδειγμα: ο νόμος «Α», που αναφέρει την έννοια «όνομα» συμπεριλαμβάνει και το επώνυμο, επίσης το ψευδώνυμο, την εμπορική επωνυμία κτλ.

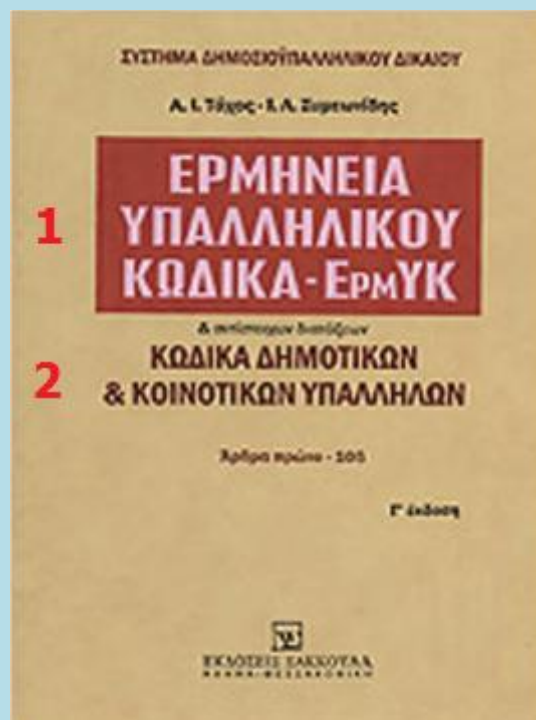
- Η συσταλτική ερμηνεία. Αυτή συστέλλει την έννοια του νόμου, ώστε να μην συμπεριληφθούν στοιχεία που υπάρχουν στο γράμμα του αλλά δεν ανταποκρίνονται στο πνεύμα του. Παράδειγμα: όταν ο νόμος αναφέρει το «πράγμα», που δόθηκε ως ενέχυρο, δεν συμπεριλαμβάνονται τα ακίνητα, διότι μόνο τα κινητά δίνονται ως ενέχυρο.



## **1:** Βασική Εμπορική Νομοθεσία



## **1: ΣΥΝΤΟΜΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ**



## **1: ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ - ΕΡΜΥΚ** **2: ΚΩΔΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ & ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ**

Διαρκής Ερμηνευτικός Κώδικας Πολεοδομικής Νομοθεσίας  
Ερμηνευτική εγκύκλιος Κώδικα Φορολογικής Νομοθεσίας

Οι κανόνες δικαίου δεν έχουν όλοι την ίδια δύναμη. Υπάρχει κάποια ιεραρχία μεταξύ τους. Αν ληφθεί υπόψη ότι οι κανόνες αλλάζουν, γίνεται κατανοητή η ανάγκη ιεράρχησής τους. Η σύγκρουση των κανόνων δικαίου αίρεται με την εφαρμογή τριών αξιωμάτων. Τα αξιώματα ιεράρχησης των κανόνων δικαίου είναι:

**α) Ο ανώτερος νόμος υπερισχύει του κατωτέρου.**

Παράδειγμα: το Προεδρικό Διάταγμα κατισχύει της Υπουργικής Απόφασης.

**β) Ο νεότερος νόμος υπερισχύει του παλαιότερου.**

Παράδειγμα: η φετινή Υπουργική Απόφαση για τον τρόπο διεξαγωγής των εξετάσεων κατισχύει της προηγούμενης Υπουργικής Απόφασης που ρυθμίζει το ίδιο θέμα.

**γ) Ο ειδικός νόμος υπερισχύει του γενικού.** Ένας νό-

μος είναι ειδικότερος από κάποιον άλλον όταν: πρώτον, αφορά ορισμένες κατηγορίες προσώπων (π.χ. εμπόρους, ναυτικούς). Δεύτερον, είναι ορισμένης χρονικής ισχύος (π.χ. διάρκειας ενός έτους).

Τι γίνεται αν υπάρχει σύγκρουση μεταξύ των τριών παραπάνω αξιωμάτων; Χρειάζεται ιεράρχηση μεταξύ των αξιωμάτων. Στην περίπτωση αυτή ισχύει η εξής ιεραρχία:

- **Ο ανώτερος νόμος υπερισχύει του νεοτέρου.**
- **Ο ειδικός νόμος, κατ' αρχήν, υπερισχύει του νεοτέρου.**
- **Ο ανώτερος νόμος, κατ' αρχήν, υπερισχύει του ειδικότερου.**

Η ιεράρχηση έχει μεγάλη σημασία για δύο κυρίως λόγους: πρώτον, κάθε κανόνας δικαίου πρέπει να είναι σύμφωνος, ως προς το περιεχόμενό του, με όλους τους ανώτερους κανόνες δικαίου. Παράδειγμα: η Υπουργική Απόφαση πρέπει να είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα, τον Νόμο, το Προεδρικό Διάταγμα. Δεύτερον, πρέπει να εκδίδεται με νόμιμο τρόπο, δηλαδή από το αρμόδιο όργανο και με την προβλεπόμενη διαδικασία.

## Απεικόνιση Συναλλαγών Ιεράρχηση των κανόνων δικαίου



Από τα πολλά νοήματα που μπορεί να έχει ένας κανόνας, επιλέγεται ως αληθές εκείνο που ανταποκρίνεται περισσότερο στον σκοπό που επιδιώκει. Παράδειγμα: το Άρθρο 265 του Ποινικού Κώδικα αναφέρεται στον εμπρησμό σε δάση. Το πραγματικό νόημα αφορά τον εμπρησμό όχι ενός δένδρου αλλά κάποιων δένδρων, ώστε η φωτιά να μπορεί από μόνη της να εξαπλωθεί στο δάσος.

«Πιστεύω πως έργο του χριστού πολίτη και του δίκαιου δικαστή είναι να ερμηνεύει τους νόμους έτσι ώστε η ερμηνεία να είναι ωφέλιμη και στο μέλλον για την πόλη.» (Λυσίας, Κατά Αλκιβιάδου Λιποταξίου, 395,4)

«Γενικά, οι κατεστημένες δυνάμεις θέλουν τη διατήρηση των υπάρχοντων νόμων, ενώ οι νέες δυνάμεις επιδιώκουν την ανατροπή τους, για να εξυπηρετήσουν τα δικά τους συμφέροντα. Η πολιτική φρόνηση αποφεύγει τη σύγκρουση και επιδιώκει με διάλογο και συναίνεση την έξοδο από την κρίση.» (Μπέης Κ., Η Ελλάδα που αγάπησα, Η Ελλάδα της χρεοκοπίας)

## 6.4 Υποκείμενα δικαίου

### 6.4.1 Τα Φυσικά Πρόσωπα - Προστασία της προσωπικότητας

**Φυσικό πρόσωπο**, δηλαδή υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, είναι κάθε άνθρωπος. Το φυσικό πρόσωπο αρχίζει να υπάρχει με τη γέννηση και παύει με τον θάνατο. Ο νόμος προστατεύει και το κυοφορούμενο, με την προϋπόθεση ότι θα γεννηθεί ζωντανό. Η προστασία του κυοφορούμενου αφορά κυρίως το κληρονομικό δίκαιο. (Βλέπε Α.Κ., Άρθρα 34 - 39)

Το δίκαιο αναγνωρίζει ορισμένες σημαντικές ιδιότητες που χαρακτηρίζουν το πρόσωπο. Αυτές είναι: το φύλο, το όνομα, η συγγένεια, η ιθαγένεια, η κατοικία. Ειδικότερα:

**α) Το φύλο.** Το φύλο (άντρας - γυναίκα) προσδιορίζει την ταυτότητα κάθε προσώπου, αλλά και ορισμένη ικανότητα. Παράδειγμα, η σύναψη γάμου προϋποθέτει δύο φυσικά πρόσωπα διαφορετικού φύλου. Βέβαια, σύμφωνα με το Σύνταγμα, άντρες και γυναίκες είναι ίσοι έναντι του νόμου και απολαμβάνουν την ίδια προστασία.

**β) Το όνομα.** Με την ευρύτερη έννοια περιλαμβάνει το κύριο όνομα και το επώνυμο. Το κύριο όνομα δίνεται από τους γονείς, συνήθως, κατά τη βάφτιση. Το επώνυμο προσδιορίζεται με κοινή δήλωση των γονέων πριν από τον γάμο και μπορεί να είναι είτε το επώνυμο του πατέρα είτε το επώνυμο της μητέρας, είτε συνδυασμός των επωνύμων τους. Αν οι γονείς δεν κάνουν δήλωση, τότε τα παιδιά έχουν το επώνυμο του πατέρα.

Είναι δυνατή η μεταβολή του ονόματος, κυρίου ή επωνύμου. Η μεταβολή του επωνύμου γίνεται στον δήμο. Σημειώνεται ότι με ορισμένες προϋποθέσεις με το όνομα εξομοιώνεται και το ψευδώνυμο, οπότε προστατεύεται και αυτό όπως το όνομα.

**γ) Η συγγένεια.** Είναι η σχέση που δημιουργείται



μεταξύ φυσικών προσώπων. Διακρίνεται ανάλογα με τον τρόπο που δημιουργείται. Η συγγένεια εξ αίματος, δημιουργείται με τη γέννηση. Η συγγένεια εξ αγχιστείας, δημιουργείται με τον γάμο. Η πνευματική συγγένεια, δημιουργείται με τη βάπτιση. Η νομική συγγένεια, δημιουργείται με την υιοθεσία.

**δ) Η ιθαγένεια ή εθνικότητα**, είναι η ιδιότητα που συνδέει το πρόσωπο με την πολιτεία. Η ιθαγένεια δημιουργεί στον πολίτη δικαιώματα και υποχρεώσεις (π.χ. δικαίωμα εκλέγειν, υποχρέωση στρατιωτικής θητείας). Σημειώνεται ότι όλοι οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν διπλή ιθαγένεια (ενός κράτους αλλά και της Ένωσης).

**ε) Κατοικία**. Είναι ο τόπος που μένει μόνιμα το φυσικό πρόσωπο, ο οποίος συνήθως αποτελεί το κέντρο της εν γένει κοινωνικής δραστηριότητάς του. Η κατοικία διαφέρει από τη διαμονή, η οποία είναι ο τόπος που διαμένει προσωρινά το πρόσωπο, χωρίς πρόθεση μόνιμης εγκατάστασης.

Για την κατοικία ισχύουν δύο αρχές. Πρώτον, η αρχή της αποκλειστικής κατοικίας, σύμφωνα με την οποία κανένας δεν μπορεί να έχει συγχρόνως περισσότερες από μία κατοικίες. Εξαίρεση υπάρχει για τους εμπόρους. Για υποθέσεις που αφορούν την άσκηση της εμπορίας τους έχουν τόπο κατοικίας τον τόπο που ασκούν το εμπόριό τους. Δεύτερον, αρχή της αναγκαιότητας κατοικίας, σύμφωνα με την οποία κανένας δεν υπάρχει χωρίς κατοικία. Η παλιά κατοικία διατηρείται μέχρι απόκτησης της νέας, αλλά και η νέα κατοικία αποκτιέται μόνο με την απώλεια της παλιάς.

**Προσωπικότητα** είναι το σύνολο των ιδιοτήτων, ικανοτήτων και καταστάσεων, που αφενός χρησιμεύουν για την εξωτερική ορισμένου προσώπου και αφετέρου προσιδιάζουν στην ανθρώπινη φύση. Είναι η συνολική



φυσική, πνευματική και ψυχική συγκρότηση του ανθρώπου (εξωτερική εμφάνιση, το όνομα, η εξυπνάδα, η εντιμότητα, η αξιοπρέπεια, η ελευθερία κτλ.)

Προστασία της προσωπικότητας σημαίνει προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου. Και αυτό αφορά τόσο το άτομο όσο και την πολιτεία. Το δίκαιο παρέχει το δικαίωμα σε όποιον προσβάλλεται η προσωπικότητά του να προσφύγει στη δικαιοσύνη και να ζητήσει:

- Την άρση της προσβολής και την παράλειψή της στο μέλλον.
- Αποζημίωση, εφόσον αποδειχθεί ότι ο προσβάλλων ενήργησε με δόλο ή αμέλεια.
- Ικανοποίηση ηθικής βλάβης. Η ηθική βλάβη είναι αυτή που προκαλείται σε μη περιουσιακά αγαθά (π.χ. υγεία, ελευθερία, αξιοπρέπεια).

## Ιδιότητες προσώπου

- φύλο
- όνομα
- συγγένεια
- εθνικότητα
- κατοικία



Και το όνομα αυτού...



**Γιώργος Σικελιώτης,  
Ζευγάρι, 1973.**



**Κατοικία**

**Προσωπικότητα έχουν τόσο τα φυσικά όσο και τα νομικά πρόσωπα (νομική προσωπικότητα). Βέβαια, η προσωπικότητα προσιδιάζει στα φυσικά πρόσωπα και συνδέεται με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του ατόμου.**

## 6.4.2 Τα Νομικά Πρόσωπα - το σωματείο

Πολλές φορές ένα άτομο δεν μπορεί από μόνο του να ικανοποιήσει τις επιδιώξεις του, γι' αυτό ενώνει τις προσπάθειές του με άλλα πρόσωπα. **Νομικό Πρόσωπο**, λοιπόν, είναι ένωση προσώπων ή σύνολο περιουσίας, για εξυπηρέτηση ορισμένου σκοπού (Άρθρο 61 Α.Κ.). Με κριτήριο τον σκοπό που επιδιώκουν, τα νομικά πρόσωπα διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες, σε: δημοσίου δικαίου και ιδιωτικού δικαίου.

### **Τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.)**

ιδρύονται από την πολιτεία, διέπονται από κανόνες δημοσίου δικαίου, είναι φορείς δημόσιας εξουσίας και επιδιώκουν σκοπούς δημοσίου συμφέροντος. Τα κυριότερα Ν.Π.Δ.Δ. είναι: η πολιτεία, η εκκλησία (ναοί, μονές, μητροπόλεις), οι δήμοι και οι κοινότητες, τα πανεπιστήμια, τα επιμελητήρια, τα ασφαλιστικά ταμεία κτλ.

### **Τα Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.)**

ιδρύονται συνήθως από ιδιώτες, διέπονται από κανόνες του ιδιωτικού δικαίου και επιδιώκουν ιδιωτικούς σκοπούς, κυρίως κοινωνικούς και οικονομικούς. Τα είδη των Ν.Π.Ι.Δ. προβλέπονται περιοριστικά από τον Αστικό Κώδικα (σωματεία, ιδρύματα, επιτροπές εράνων, αστική εταιρεία) και τους Εμπορικούς Νόμους (ομόρρυθμη εταιρεία, ετερόρρυθμη εταιρεία, ανώνυμη εταιρεία, εταιρεία περιορισμένης ευθύνης, συνεταιρισμός). Το σωματείο είναι ένωση **είκοσι τουλάχιστον** προσώπων που επιδιώκει μη κερδοσκοπικούς σκοπούς (πολιτιστικούς, μορφωτικούς, αθλητικούς, φιλανθρωπικούς κτλ.).

Για να ιδρυθεί ένα σωματείο υποβάλλεται στο πρωτοδικείο **καταστατικό** υπογεγραμμένο από τα ιδρυτικά μέλη. Το σωματείο αρχίζει να υπάρχει από την εγγραφή του στο βιβλίο «περί Σωματείων», του πρωτοδικείου. Το **καταστατικό** του σωματείου πρέπει οπωσδήποτε

να περιέχει τουλάχιστον τα εξής στοιχεία (Άρθρον 80 Α.Κ.):

- Τον σκοπό, την επωνυμία και την έδρα του σωματείου.
- Τους όρους εγγραφής, αποχώρησης και αποβολής των μελών, καθώς και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους.
- Τους πόρους του σωματείου.
- Τον τρόπο δικαστικής και εξώδικης αντιπροσώπευσης του σωματείου.
- Τα όργανα διοίκησης, καθώς και τους όρους συγκρότησης, λειτουργίας και παύσης τους.
- Τους όρους που συγκαλείται, συνεδριάζει και αποφασίζει η συνέλευση των μελών.
- Τους όρους τροποποίησης του καταστατικού.
- Τους όρους διάλυσης του σωματείου.

Η διοίκηση του σωματείου ασκείται από το **Διοικητικό Συμβούλιο**, αλλά το ανώτατο όργανο είναι η **Γενική Συνέλευση (Γ.Σ.)** των μελών. Οι αποφάσεις στη Γ.Σ. λαμβάνονται με απόλυτη πλειοψηφία (μισό συν ένα) εκτός αν το καταστατικό ορίζει διαφορετικά.

## **ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ**

### **Άρθρο 1: Σύσταση, Έδρα**

1. Τα ιδρυτικά μέλη, νέοι επιστήμονες και εργαζόμενοι με καταγωγή ή μόνιμη κατοικία στην ....., κινούμενοι από διάθεση προσφοράς στον τόπο που γεννήθηκαν, από τον οποίο κατάγονται, ή διαμένουν σε αυτόν, την ....., **ΙΔΡΥΟΥΝ** Σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα με την επωνυμία «.....».
2. Έδρα του Συλλόγου ορίζεται η πόλη των Αθηνών.
3. Ο Σύλλογος μπορεί να ιδρύει γραφεία του και σε άλλα μέρη της χώρας ή του εξωτερικού.

## **Άρθρο 2: Σκοπός**

Το Σωματείο δεν έχει πολιτικό χαρακτήρα και δεν είναι κερδοσκοπικό. Λειτουργεί με βάση τον εθελοντισμό και την αλληλεγγύη με σκοπό την ανάπτυξη της ..... και την διατήρηση των παραδόσεων της. Σκοπός του σωματείου είναι:

α. Η σφυρηλάτηση δεσμών μεταξύ των νέων εργαζομένων και επιστημόνων με ..... καταγωγή ή μόνιμη διαμονή στην ..... και η παρότρυνσή τους σε δράσεις με σκοπό την υπενθύμιση της κοινής καταγωγής και την προαγωγή των παραδόσεων.

β. Η σφυρηλάτηση δεσμών μεταξύ των νέων εργαζομένων και επιστημόνων με ..... καταγωγή ή μόνιμη διαμονή στην ..... και των νέων ανθρώπων των χωρών της ευρύτερης περιοχής της Βαλκανικής Χερσονήσου και της Ανατολικής Μεσογείου και η παρότρυνσή τους σε δράσεις με σκοπό την διάδοση και προβολή των παραδόσεων, του πολιτισμού και των ιδιαιτεροτήτων του κάθε λαού.

### **Το Σωματείο**

Το σωματείο διαλύεται στις εξής περιπτώσεις:

- Στις περιπτώσεις που ορίζει το καταστατικό.
- Όταν τα μέλη του μειωθούν σε λιγότερα από δέκα.
- Με απόφαση της Γ.Σ. των μελών. Χρειάζεται να παρίσταται τουλάχιστον ο μισός αριθμός των μελών και η απόφαση για τη διάλυση να ληφθεί με πλειοψηφία 3/4 των παρόντων μελών.
- Με απόφαση του πρωτοδικείου, αν το ζητήσει η διοίκηση του σωματείου ή το 1/5 των μελών ή η εποπτεύουσα αρχή.

## 6.5 Εμπράγματες σχέσεις - Οι σχέσεις μας με τα πράγματα

Με τις εμπράγματες σχέσεις ασχολείται το εμπράγματο δίκαιο, που είναι κλάδος του ιδιωτικού δικαίου. **Εμπράγματο δίκαιο** είναι το σύνολο των κανόνων του ιδιωτικού δικαίου, που ρυθμίζουν τις έννομες σχέσεις των προσώπων με τα πράγματα.

Περιεχόμενο του εμπράγματος δικαίου είναι το δικαίωμα (η εξουσία) του ανθρώπου πάνω στα οικονομικά αγαθά και, πρωτίστως, το δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Ο κύριος ενός πράγματος μπορεί να το κρατήσει για τον εαυτό του, να το πωλήσει σε άλλον, να το δωρίσει κτλ. Το εμπράγματο δίκαιο προέκυψε από την έμφυτη τάση του ανθρώπου να βρίσκει αγαθά για να ικανοποιεί τις ανάγκες του. Σήμερα, το εμπράγματο δίκαιο αναγνωρίζει κυριότητα σε κινητά και ακίνητα. Και αυτό έχει μεγάλη πρακτική σημασία για την οικονομική ζωή των ανθρώπων αλλά και για την εθνική οικονομία.

Σύμφωνα με τον Α.Κ. τα εμπράγματα δικαιώματα παρέχουν εξουσία άμεση και εναντίον όλων πάνω στο πράγμα. Αυτό σημαίνει:

- **Εξουσία πάνω στο πράγμα.** Δηλαδή εξουσία πάνω σε ορισμένο αντικείμενο (κυριότητα οικοπέδου, επίπλων, τηλεφώνου, επικαρπία σε διαμέρισμα κτλ.).
- **Εξουσία έννομη (νόμιμη).** Ο νόμος αναγνωρίζει ότι το πράγμα ανήκει σε ορισμένο πρόσωπο. Έτσι, αν π.χ. κάποιος κατέχει ένα κλεμμένο τηλέφωνο, δεν το κατέχει νόμιμα, άρα, δεν έχει εξουσία επί του τηλεφώνου.
- **Εξουσία άμεση και απόλυτη.** Εξουσία άμεση, δηλαδή μεταξύ προσώπου και πράγματος δεν παρεμβάλλεται άλλο πρόσωπο. Εξουσία απόλυτη, δηλαδή μπορεί να στραφεί εναντίον οποιουδήποτε προσβάλλει (εμποδίζει) το δικαίωμά του πάνω στο πράγμα.

Με την ευρεία έννοια, **πράγμα** είναι κάθε αντικείμενο. Με



**την νομική έννοια, πράγμα είναι κάθε ενσώματο αντικείμενο, που είναι δεκτικό εξουσιάσεως.**

**Ιδιαίτερη σημασία έχει η διάκριση των πραγμάτων σε ακίνητα και κινητά. Για τα ακίνητα ο νόμος επιβάλλει ιδιαίτερες διατυπώσεις, ώστε να μην γίνονται άσκοπες μεταβιβάσεις και για να προστατέψει τους ιδιοκτήτες. Αντίθετα, για τα κινητά, ο νόμος διευκολύνει τις συναλλαγές.**

**Μερικά πράγματα για λόγους δημοσίου συμφέροντος ή θρησκευτικούς ο νόμος τα θέτει εκτός συναλλαγής, δηλαδή δεν είναι αντικείμενο αγοραπωλησίας. Κι αυτά είναι:**

**α) Τα κοινά σε όλους. Είναι αυτά που χρησιμεύουν για τις ανάγκες όλων των ανθρώπων (αέρας, θάλασσα, τρεχούμενο νερό κτλ.).**

**β) Τα κοινόχρηστα. Κοινόχρηστα ή κοινής χρήσεως είναι αυτά που ο νόμος τα θέτει στη διάθεση του κοινού για γενική χρήση (δρόμοι, πλατείες, αιγιαλοί κτλ.). Αυτά δεν είναι εκτός συναλλαγής, αλλά είναι περιορισμένης συναλλαγής.**

**γ) Πράγματα προορισμένα για εξυπηρέτηση δημόσιων σκοπών. Δηλαδή πράγματα που προορίζονται για δημόσιους, δημοτικούς και θρησκευτικούς σκοπούς (σχολεία, στρατόπεδα, νοσοκομεία, μονές, δημοτικές βιβλιοθήκες κτλ.)**

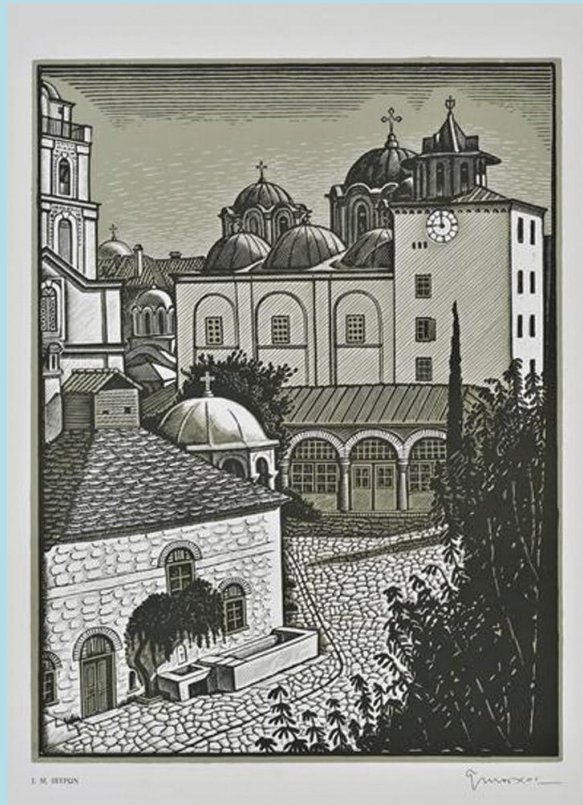


**«Δικαιώματα παρέχοντα εξουσίαν άμεσον και κατά παντός επί του πράγματος (εμπράγματα δικαιώματα) είναι η κυριότης, αι δουλείαι, το ενέχυρον και η υποθήκη.»  
(Άρθρο 973 Α.Κ.)**



**Τάσος Αλεβίζος, Ύδρα, 1959.**





Γεώργιος Μόσχος,  
Άθως, Η Μονή Ιβήρων, 1985.

Τα εμπράγματα δικαιώματα διακρίνονται σε:

**A) Απόλυτο δικαίωμα: η κυριότητα**

**Κυριότητα** είναι η αναγνωριζόμενη από τον νόμο άμεση, απόλυτη και καθολική εξουσία επί του πράγματος. Η κυριότητα είναι **απόλυτο δικαίωμα**. Είναι το πιο ευρύ και πιο καθολικό δικαίωμα που αναγνωρίζει ο νόμος πάνω σε πράγμα. Ο κύριος του πράγματος, εφόσον δεν το απαγορεύει ο νόμος, έχει **οποιαδήποτε εξουσία πάνω στο πράγμα**. Παράδειγμα: ο κύριος ενός ακινήτου (π.χ. οικίας, οικοπέδου, αγροκτήματος) ή ενός κινητού (π.χ. αυτοκινήτου, επίπλου, βιβλίου) έχει την εξουσία να πωλήσει, να δωρίσει, να εγκαταλείψει κτλ. το πράγμα. Η κυριότητα διαφέρει από τη νομή. Η **κυριότητα** είναι η νόμιμη εξουσία επί του πράγματος, και υπάρχει εφόσον υπάρχει έγκυρη κτήση (απόκτηση). Ενώ **νομή** είναι η φυσική εξουσίαση την οποία ασκεί ένα πρόσωπο πάνω

σε συγκεκριμένο πράγμα, ανεξάρτητα αν γίνεται με βάση κάποιο δικαίωμα και ανεξάρτητα αν αποδοκιμάζεται από το δίκαιο. Παράδειγμα: αυτός που καταλαμβάνει ένα ακίνητο με σκοπό να το ιδιοποιηθεί ή ο κλέφτης ενός κινητού πράγματος είναι νομέας. Έχει νομή αλλά δεν έχει κυριότητα.

Το δικαίωμα της κυριότητας ακινήτων μπορεί να υποστεί αναγκαστική απαλλοτρίωση, δηλαδή να αφαιρεθεί από την πολιτεία με αποζημίωση για λόγους δημοσίου συμφέροντος (κατασκευή δρόμου, βιομηχανικής περιοχής κτλ.). Επίσης, υφίσταται περιορισμούς για λόγους δημοσίου συμφέροντος, όπως π.χ.:

- Η ασφάλεια του κράτους (π.χ. απαγόρευση οικοδομής σε «αμυντικές περιοχές»).
- Το σχέδιο πόλης (π.χ. ορίζεται η έκταση του οικοπέδου και ο συντελεστής δόμησης).
- Η δημόσια υγεία (απαγόρευση καλλιέργειας επιβλαβών προϊόντων, καταστροφή μολυσμένων προϊόντων κτλ.).
- Η προστασία αρχαιολογικών χώρων (ανασκαφές για ανεύρεση αρχαιοτήτων κτλ.).

**Νομή** είναι η φυσική εξουσία πάνω στο πράγμα, κινητό ή ακίνητο, η οποία ασκείται με πρόθεση κυριότητας. Εξουσία πάνω σε σπίτια, οικόπεδα, αυτοκίνητα, έπιπλα, ρούχα, κοσμήματα, τηλέφωνα, βιβλία κτλ. Δύο είναι τα στοιχεία της νομής: η **φυσική εξουσία πάνω στο πράγμα** και η **πρόθεση κυριότητας**.

**Κατοχή** είναι η φυσική εξουσία πάνω στο πράγμα, κινητό ή ακίνητο, η οποία ασκείται χωρίς πρόθεση κυριότητας. Παράδειγμα: ο μισθωτής του διαμερίσματος, του χωραφιού κτλ. κατέχει το διαμέρισμα, το χωράφι αλλά αναγνωρίζει ότι η κυριότητα ανήκει σε άλλον. Η διαφορά

**νομής και κατοχής έγκειται ακριβώς σε αυτό: στη νομή υπάρχει η φυσική εξουσία πάνω στο πράγμα και η πρόθεση κυριότητας, ενώ στην κατοχή δεν υπάρχει πρόθεση κυριότητας πάνω στο πράγμα.**

**Η άσκηση της νομής στα κινητά διαπιστώνεται εύκολα, από τη φύλαξη, χρήση κτλ. του πράγματος. Στα ακίνητα η νομή διαπιστώνεται με συγκεκριμένες υλικές πράξεις (καλλιέργεια, περίφραξη κτλ.). Απώλεια νομής υπάρχει, όταν πάψει να υπάρχει το ένα από τα δύο στοιχεία που τη συνιστούν. Αυτό μπορεί να γίνει εκούσια (π.χ. εγκατάλειψη του χωραφιού) ή ακούσια (π.χ. αποβολή από το χωράφι, κλοπή του πράγματος).**

**Η κτήση κυριότητας ενός ακινήτου γίνεται, κυρίως, με τους εξής τρόπους:**

**α) Με σύμβαση (συμφωνία) μεταξύ αγοραστή και πωλητή. Για να είναι έγκυρη η μεταβίβαση χρειάζονται ορισμένες προϋποθέσεις, όπως π.χ. ο πωλητής να είναι κύριος του ακινήτου, συμβολαιογραφικό έγγραφο, μετεγγραφή.**

**β) Με τακτική χρησικτησία. Όποιος με καλή πίστη και νόμιμο τίτλο έχει τη νομή ακινήτου επί δεκαετία, γίνεται κύριος του ακινήτου με τακτική χρησικτησία. Έτσι προστατεύεται αυτός που απόκτησε καλόπιστα και νόμιμα ένα ακίνητο, αλλά ο τίτλος κτήσης παρουσιάζει ελλείψεις (π.χ. ο πωλητής δεν είχε δικαιοπρακτική ικανότητα ή δεν είχε έγκυρο πληρεξούσιο).**

**γ) Με έκτακτη χρησικτησία. Όποιος έχει τη νομή ακινήτου επί εικοσαετία, γίνεται κύριος του ακινήτου με έκτακτη χρησικτησία. Εν προκειμένω δεν χρειάζεται ούτε καλή πίστη και νόμιμος τίτλος. Οι προϋποθέσεις της έκτακτης χρησικτησίας είναι: πράγμα δεκτικό χρησικτησίας, νομή του ακινήτου, πάροδος εικοσαετίας.**

**Βέβαια, τόσο για την τακτική όσο και για την έκτακτη χρησικτησία χρειάζονται ορισμένες προϋποθέσεις,**

όπως π.χ. πράγμα δεκτικό χρησικτησίας (όχι πλατείες, αιγιαλοί κτλ.), νομή του ακινήτου, νόμιμος τίτλος, πάροδος δεκαετίας. Και αυτό γίνεται για την εδραίωση της ασφάλειας των συναλλαγών.

**B) Περιορισμένα εμπράγματα δικαιώματα:** Καθένα από αυτά δίνει στον κάτοχό του συγκεκριμένη ωφέλεια ή εξουσία στο πράγμα. Και αυτά είναι: η δουλεία και η υποθήκη για τα ακίνητα και το ενέχυρο για τα κινητά.

**Ειδικότερα:**

**Η δουλεία:** Παράδειγμα: όταν κάποιος έχει «δουλεία οδού» δικαιούται να χρησιμοποιεί την οδό για να πηγαινοέρχεται στο δικό του ακίνητο.

**Η υποθήκη:** Παράδειγμα: ο δανειστής που έχει ως υποθήκη ένα πράγμα ακίνητο (μόνο ακίνητα δίνονται ως υποθήκη) δικαιούται να το πωλήσει, εφόσον ο οφειλέτης δεν πληρώσει το χρέος του.

**Το ενέχυρο:** Παράδειγμα: ο δανειστής που έχει ως ενέχυρο ένα πράγμα κινητό (μόνο κινητά δίνονται ως ενέχυρο) δικαιούται να το πωλήσει, εφόσον ο οφειλέτης δεν πληρώσει το χρέος του.



Η Επιγραφή της Γόρτυνας (Κρήτη) αποτελεί τον πρώτο κώδικα της Ευρώπης, αστικού, οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου. Είναι γραμμένη βουστροφηδόν σε δωρική διάλεκτο.





**Νίκος Χατζηκυριάκος – Γκίκας,  
Κηφισιά, 1973.**



**Βάλλιας Σεμερτζίδης,  
Όργωμα, 1937.**

## 6.6 Οικογενειακές σχέσεις - Οικογενειακό δίκαιο

Το οικογενειακό δίκαιο ρυθμίζει τις οικογενειακές σχέσεις, δηλαδή τις σχέσεις μεταξύ των συζύγων και των λοιπών μελών της οικογένειας.

Η οικογένεια αρχίζει να υπάρχει από τη στιγμή που ενώνονται δύο πρόσωπα διαφορετικού φύλου με σκοπό τη δημιουργία απογόνων. Μια τέτοια ένωση μπορεί να είναι νόμιμη (π.χ. γάμος) ή μη νόμιμη (ένωση μεταξύ συγγενών ορισμένου βαθμού), ανάλογα με τις επιταγές της κοινωνίας.

Ο γάμος είναι μια συμφωνία που ιδρύει μόνιμη και νόμιμη συμβίωση ανάμεσα σε δύο πρόσωπα διαφορετικού φύλου και δημιουργεί δικαιώματα και υποχρεώσεις στις προσωπικές και περιουσιακές σχέσεις των συζύγων. Επισημαίνονται τρία στοιχεία:

- Η σαρκική συνάφεια - επαφή ανδρός και γυναικός.
- Η συνεργασία για την αντιμετώπιση των προβλημάτων του βίου.
- Ο διφυής χαρακτήρας του γάμου: θρησκευτικός θεσμός, ενδιαφέρει τη θρησκεία (είναι ένα από τα επτά μυστήρια της ορθόδοξης εκκλησίας) και κοινωνικός θεσμός, ενδιαφέρει την πολιτεία.

Το 1982 θεσπίστηκε ο πολιτικός γάμος (στο δημαρχείο) και το 2008 το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης. Όμως και οι δύο θεσμοί είχαν ελάχιστη απήχηση στην ελληνική κοινωνία.

Ο γάμος αποτελεί τον κύριο τρόπο δημιουργίας οικογένειας. Αποτελεί μια «διαβατήρια τελετουργία» που σηματοδοτεί το πέρασμα από μία κατάσταση σε μία άλλη. Για τη σύναψη γάμου απαιτείται συμφωνία των μελλονύμφων και συμπλήρωση του 18ου έτους της ηλικίας τους. Ο γάμος έχει συνέπειες στις προσωπικές και περιουσιακές σχέσεις των συζύγων, καθώς και στις σχέσεις γονέων και παιδιών. Ειδικότερα:

**Για τις προσωπικές σχέσεις προβλέπεται:**

**α) Η αμοιβαία υποχρέωση των συζύγων για συμβίωση.**

**β) Η διατήρηση του οικογενειακού επωνύμου από τη γυναίκα για τις έννομες σχέσεις. Στις κοινωνικές σχέσεις κάθε σύζυγος, εφόσον συμφωνεί και ο άλλος, μπορεί να χρησιμοποιεί το επώνυμο του άλλου ή να προσθέτει το δικό του.**

**γ) Η συμμετοχή των συζύγων στη λήψη κοινών αποφάσεων για τη συζυγική ζωή.**

**δ) Η υποχρέωση συνεισφοράς και των δύο συζύγων στις ανάγκες της οικογένειας ανάλογα με τις δυνατότητες του καθενός.**

**Για τις περιουσιακές σχέσεις προβλέπεται:**

**α) Η αξίωση κάθε συζύγου για συμμετοχή στα αποκτήματα του άλλου κατά τη διάρκεια του γάμου. Η συμβολή κάθε συζύγου ανέρχεται στο 1/3 της αύξησης της περιουσίας του άλλου, εκτός αν αποδειχθεί διαφορετικά.**

**β) Η περιουσιακή αυτοτέλεια για την περιουσία που ο καθένας κατείχε πριν από τον γάμο και αυτή που απέκτησε κατά τη διάρκεια του γάμου.**

**γ) Η κοινοκτημοσύνη, που καθορίζεται με συμφωνία τι θα περιλαμβάνει η κοινοκτημοσύνη και καταργείται με τη λύση του γάμου ή με αντίθετη συμφωνία.**



**Αγήνωρ Αστεριάδης, Η συνάντηση, 1966.**





**Κωνσταντίνος Δημητριάδης,  
Εις τα όνειρα τα αγνοηθέντα και ηττηθέντα, 1909.**



**Βάσω Κατράκη,  
Ψαράδες, 1957.**

**Για τις σχέσεις γονέων και παιδιών προβλέπεται:**

- **Το επώνυμο των παιδιών.** Ορίζεται πριν από τον γάμο με κοινή και αμετάκλητη δήλωση είτε το επώνυμο του ενός από τους δύο συζύγους είτε και των δύο. Το ίδιο επώνυμο ισχύει για όλα τα παιδιά.
- **Η γονική μέριμνα.** Ασκείται και από τους δύο γονείς

μαζί και αφορά την επιμέλεια του παιδιού (ανατροφή, επίβλεψη, κατοικία, κτλ.), τη διατροφή και τη διοίκηση της περιουσίας του.

- **Η προίκα καταργήθηκε, αλλά υπάρχει η δυνατότητα της γονικής παροχής.**

**Η λύση του γάμου γίνεται με δύο τρόπους.**

- **Με τον θάνατο ενός εκ των συζύγων (αναγκαστική λύση).**
- **Με το διαζύγιο.** Διάλυση του γάμου σημαίνει, συνήθως, και διάλυση της οικογένειας με επιπτώσεις σε όλα τα μέλη, κυρίως στα παιδιά, ακόμα και στις συγγενικές σχέσεις.

**Ο γάμος είναι μια πράξη ελευθερίας, συνάμα και ευθύνης. Με τον γάμο οι δύο υποψήφιοι δηλώνουν δημόσια ενώπιον της κοινότητας ότι αναλαμβάνουν την αμοιβαία ευθύνη να υπηρετήσουν τη σχέση, να μοιραστούν τα καλά και τα δεινά της ζωής. Καθένας παραιτείται ελεύθερα από εγωισμούς. Δεν προσπαθεί ο ένας να επιβληθεί στον άλλο, γιατί τότε δεν υπάρχει «σχέση», αλλά απλή συνύπαρξη, τότε υπάρχει μια μοναξιά για δύο. Τότε η σχέση μεταβάλλεται σε εξάρτηση και εκμετάλλευση. Ο «άλλος» γίνεται αντικείμενο χρήσης και εκμετάλλευσης. Αν μας ενδιαφέρει ο γάμος καλλιεργούμε τη σχέση. Η πίστη φέρνει ελπίδα και η ελπίδα αγάπη. Και το αντίστροφο, η αγάπη φέρνει πίστη και η πίστη ελπίδα. Βέβαια, η πίστη, η ελπίδα και η αγάπη δεν είναι δεδομένα, χρειάζεται προσπάθεια για να επιτευχθούν. Η δημιουργία και πολύ περισσότερο η διατήρηση της σχέσης είναι κατόρθωμα.**

**Ανεξάρτητα από τις όποιες προσδοκίες, χρειάζονται ορισμένες προϋποθέσεις για να υπάρχει επιτυχία στον γάμο, όπως:**

**α) Η συμφωνία χαρακτήρων.** Χαρακτήρας είναι η ιδιοσυγκρασία, ο τρόπος σκέψης και δράσης του ατόμου.

**β) Η αποδοχή του άλλου ως διαφορετικού.** Είναι λάθος να ζητάει κάποιος από τον άλλον να αλλάξει βασικά στοιχεία του χαρακτήρα του ή να προσπαθεί να τον αλλάξει ο ίδιος. Η ομορφιά της σχέσης βρίσκεται στη διαφορά. Και βέβαια είναι εξυπνάδα να αποδέχεσαι κάποιες αδυναμίες του συντρόφου σου.

**γ) Η συμφωνία στην ιεράρχηση βασικών αξιών.** Τι έχει μεγαλύτερη αξία; Ο έρωτας, τα παιδιά, το χρήμα, η ελευθερία, η δόξα, η αγάπη στον συνάνθρωπο, η επαγγελματική επιτυχία; Αλήθεια, πόσες γυναίκες και πόσοι άντρες δεν δίνουν προτεραιότητα στην καριέρα και δεν αδιαφορούν ακόμα και για τον γάμο ή για τα παιδιά τους;

**δ) Η αίσθηση της ικανοποίησης.** Ο άλλος με γεμίζει εμφανισιακά, ψυχικά, πνευματικά. Και βέβαια είναι διαφορετικός και είναι δυνατόν να υπάρχουν συγκρούσεις, αλλά δίπλα του / της αισθάνομαι άνετα και ευχάριστα.

«Στον φυσικό θεσμό του γάμου, που οι απαρχές του χάνονται στα βάθη της Προϊστορίας, το τελετουργικό τυπικό, οποιοδήποτε, δηλώνει μπροστά στην κοινότητα την ανάληψη από το ζευγάρι μιας αμοιβαίας ευθύνης η οποία ιδρύει και υπηρετεί τη σχέση: θέλω να μοιραστώ τη ζωή με τον συγκεκριμένο "άλλον", δέχομαι δημόσια την ευθύνη και τη διακινδύνευση της σχέσης. Διότι σχέση δεν είναι η παράλληλη και ασύμπτωτη συνύπαρξη δύο θωρακισμένων εγωισμών, δεν είναι η δυαδική μοναξιά. Η σχέση είναι εκούσιο άθλημα ελεύθερης αντίστασης στον ατομοκεντρισμό, στις ενστικτώδεις ορμές της αυτοσυντήρησης, της επιβολής, της κυριαρχίας. Μοιράζονται τη θέλησή τους οι άνθρωποι στη σχέση, διαφορετικά αλλοτριώνουν τη σχέση σε εξάρτηση, ποταγή, εκμετάλλευση του ενός από τον άλλον.» (Χρ. Γιανναράς, Το πολιτικό ζητούμενο στην Ελλάδα σήμερα, 2009)



**El Greco, Η αγία οικογένεια.**

**Η ορθόδοξη εκκλησία, επειδή ακριβώς υπάρχει η πιθανότητα αποτυχίας της σχέσης (αφού η σχέση είναι ένα διαρκές άθλημα που μπορεί να οδηγήσει στην επιτυχία ή στην αποτυχία), γι' αυτό ακριβώς είναι ανεκτική και δέχεται να τελέσει κάποιος έως και τρεις γάμους.**

## 6.7 Κληρονομικές σχέσεις - Κληρονομικό δίκαιο

Το κληρονομικό δίκαιο ρυθμίζει τις έννομες σχέσεις, ιδίως την περιουσία φυσικού προσώπου, μετά τον θάνατό του. Ιδίως την περιουσία, διότι οι μη κληρονομικές σχέσεις (δικαίωμα προσωπικότητας, πληρεξουσιότητα, μέλος εταιρείας κτλ.), κατά κανόνα, δεν κληρονομούνται. Το δίκαιο αναγνωρίζει κληρονομικό δικαίωμα στην κληρονομιά. **Κληρονομιά** είναι η περιουσία κάποιου που πέθανε, του κληρονομούμενου. **Κληρονόμος** είναι ο άμεσος καθολικός διάδοχος του κληρονομούμενου. Ο κληρονόμος αποκτά αυτοδικαίως την κληρονομιά. Κατ' εξαίρεση για την κληρονομιά των ακινήτων χρειάζεται **μετεγγραφή** της αποδοχής της κληρονομιάς. Ο νόμος, παράλληλα, δίνει στον κληρονόμο το **δικαίωμα αποποίησης** (μη αποδοχής) της κληρονομιάς (π.χ. αν ο αποθανών έχει περισσότερα χρέη από την περιουσία του) και αφορά ολόκληρη την περιουσία. Κανείς δεν γίνεται κληρονόμος χωρίς τη θέλησή του. Η αποποίηση πρέπει να γίνει στην γραμματεία του δικαστηρίου. **Κληρονομική διαδοχή** είναι η άμεση καθολική διαδοχή στις έννομες σχέσεις, ιδίως στις περιουσιακές σχέσεις του κληρονομούμενου. Υπάρχουν **δύο είδη κληρονομικής διαδοχής**:

**Πρώτον, διαδοχή από διαθήκη.** Γίνεται όταν υπάρχει έγκυρη διαθήκη. Ο διαθέτης έχει την ελευθερία να ρυθμίσει με διαθήκη τα της περιουσίας του μετά τον θάνατόν του. Ο κυριότερος περιορισμός είναι το δικαίωμα της νόμιμης μοίρας, που υφίσταται χάριν της οικογένειας. Για τη διαθήκη ισχύουν δύο αρχές:

**α) Αυτοπρόσωπη σύνταξη της διαθήκης.** Ο διαθέτης έχει την ελευθερία να διαθέσει την περιουσία του, γι' αυτό η τελευταία του βούληση πρέπει να εκφραστεί μόνο αυτοπροσώπως.

**β) Έγγραφος τύπος, είτε με ιδιωτικό είτε με δημόσιο**



(συμβολαιογραφικό) έγγραφο. Προφορική διαθήκη δεν είναι νοητή. Το έγγραφο αποσκοπεί να προστατέψει τον διαθέτη από απερισκεψίες και αποφάσεις «εν θερμώ». Δηλαδή, πράγματι ο διαθέτης έχει σοβαρή απόφαση για τη σύνταξη διαθήκης.

Οι διαθήκες διακρίνονται σε κοινές και έκτακτες. Κοινές είναι: η ιδιόγραφη διαθήκη, η δημόσια διαθήκη και η μυστική διαθήκη.

Έκτακτες είναι: η διαθήκη του ευρισκόμενου σε πλοίο, η στρατιωτική διαθήκη και η διαθήκη προσώπου που βρίσκεται σε αποκλεισμό. Για την ιδιόγραφη διαθήκη απαιτούνται: α) ιδιόχειρη γραφή, β) χρονολογία, γ) υπογραφή. Δεν απαιτείται αναφορά στον τόπο σύνταξης, ούτε κατάθεσή της σε συμβολαιογράφο. Η τυχόν κατάθεσή της γίνεται με σκοπό τη φύλαξή της από τον κίνδυνο αλλοίωσης ή καταστροφής της.

Η δημόσια διαθήκη συντάσσεται ενώπιον συμβολαιογράφου με την παρουσία τριών μαρτύρων ή δύο συμβολαιογράφων και ενός μάρτυρα. Μάρτυρες δεν μπορεί να είναι ο σύζυγος και οι συγγενείς του διαθέτη.

Η μυστική διαθήκη καταρτίζεται από τον διαθέτη, ιδιοχείρως ή από τρίτον, και κατατίθεται στον συμβολαιογράφο με την παρουσία τριών μαρτύρων ή δύο συμβολαιογράφων και ενός μάρτυρα, με την προφορική δήλωση ότι το έγγραφο αυτό περιέχει την τελευταία βούλησή του, δηλαδή ότι είναι διαθήκη.

Τέλος, ο διαθέτης έχει το δικαίωμα ανάκλησης οποτεδήποτε θέλει για οποιαδήποτε διαθήκη του (ιδιόγραφη, δημόσια, μυστική). Επίσης, απαραίτητη είναι η δημοσίευση της διαθήκης. Μετά τον θάνατο του διαθέτη, όποιος κατέχει οποιαδήποτε διαθήκη είναι υποχρεωμένος να την παραδώσει «αμελλητί» (χωρίς καθυστέρηση) στην αρμόδια αρχή, που είναι, συνήθως, το μονομελές πρωτοδικείο.

## **Το Σύστημα των γενεών**

«Γενεά είναι το σύνολο των εξ αίματος συγγενών που κατάγονται από κοινό πρόγονο. Έτσι η πρώτη γενιά περιλαμβάνει τους κατιόντες του κληρονομούμενου, η δεύτερη γενιά τους γονείς, η τρίτη γενιά τους παππούς και τις μάμμες, η τέταρτη τους προπαππούς και τις προμάμμες του κληρονομούμενου (η δεύτερη, τρίτη και τέταρτη γενιά περιλαμβάνει και τους κατιόντες της). Κάθε γενιά αποτελεί και μια ξεχωριστή «τάξη» και καλείται στην κληρονομιά, εφόσον δεν υπάρχει, έστω και ένας, συγγενής από την προηγούμενη γενιά - τάξη (αρχή προτεραιότητας της εγγύτερης γενιάς).

Ο επιζών σύζυγος καλείται πάντοτε στο 1/4 της κληρονομιάς, αν συντρέχει με συγγενείς της πρώτης τάξης, στο 1/2 αν συντρέχει με συγγενείς της δεύτερης, τρίτης και τέταρτης τάξης και σε ολόκληρη την κληρονομιά, ως μόνος κληρονόμος στην πέμπτη τάξη, αν δεν υπάρχουν συγγενείς και στις τέσσερις τάξεις. Αν δεν υπάρχει ούτε σύζυγος, τότε καλείται στην έκτη τάξη, ως κληρονόμος, το δημόσιο.

Επίσης, ο επιζών σύζυγος, αν δεν υπάρχουν κατιόντες (παιδιά, εγγόνια κτλ.), δηλαδή αν συντρέχει με συγγενείς της δεύτερης, τρίτης και τέταρτης τάξης, κληρονομεί και το εξαίρετο. Αντικείμενο του εξαίρετου, σύμφωνα με τον νόμο, αποτελούν «τα έπιπλα, σκεύη, ιμάτια και άλλα οικιακά αντικείμενα, τα οποία χρησιμοποιούνταν είτε μόνο από τον επιζώντα είτε από αμφοτέρους τους συζύγους.» (Α.Κ. 1820)

«Η ιδιόγραφη διαθήκη γράφεται ολόκληρη με το χέρι του διαθέτη, χρονολογείται και υπογράφεται απ' αυτόν. Από τη χρονολογία πρέπει να προκύπτει η ημέρα, ο μήνας και το έτος. Η ιδιόγραφη διαθήκη δεν υποβάλλεται



σε κανένα άλλο τύπο. Ψευδής ή εσφαλμένη χρονολογία δεν επάγεται μόνη της ακυρότητα της ιδιόγραφης διαθήκης.»

(Α.Κ. 1721)

**Δεύτερον, διαδοχή εκ του νόμου:**

**Α) Διαδοχή χωρίς διαθήκη.** Γίνεται όταν δεν υπάρχει διαθήκη ή όταν η υπάρχουσα διαθήκη είναι άκυρη ή όταν με τη διαθήκη διατέθηκε μόνο ένα μέρος της περιουσίας. Όταν συντρέχουν αυτά, σύμφωνα με την εικαζόμενη βούληση του θανόντος, ως κληρονόμοι καλούνται: **οι εξ αίματος συγγενείς, κατ' ευθείαν γραμμήν απεριόριστα, εκ πλαγίου μέχρι και του τέταρτου βαθμού και ο επιζών σύζυγος.**

Το κληρονομικό δικαίωμα των εξ αίματος συγγενών ρυθμίζεται σύμφωνα με το «**σύστημα των γενεών**». Γενεά είναι το σύνολο των εξ αίματος συγγενών που κατάγονται από κοινό πρόγονο (βλέπε παράθεμα).

**Β) Αναγκαστική διαδοχή.** Γίνεται αναγκαστικά, δηλαδή παρά τη θέληση του κληρονομούμενου, γιατί προβλέπεται από τον νόμο, υπέρ ορισμένων κληρονόμων: των κατιόντων, των γονέων και του συζύγου, που καλούνται μεριδούχοι. Ο κληρονομούμενος έχει νομική υποχρέωση να διαθέσει μέρος της κληρονομιάς, που ανέρχεται στο μισό της διαδοχής χωρίς διαθήκη. Το μέρος αυτό καλείται **νόμιμη μοίρα**. Η αναγκαστική διαδοχή γίνεται είτε όταν υπάρχει διαδοχή από διαθήκη είτε υπάρχει διαδοχή χωρίς διαθήκη, εφόσον προσβάλλεται εν όλω ή εν μέρει η νόμιμη μοίρα. Η **δικαιολογία της αναγκαστικής διαδοχής** έγκειται στην προστασία της οικογένειας του κληρονομούμενου, λόγω του θανάτου του ή λόγω χαριστικών παροχών ενόσω ζούσε. Η οικογένεια αποτελεί βασικό θεσμό της κοινωνίας, γι' αυτό ο νομοθέτης την προστατεύει. Επιπλέον, ο αποθανών είχε δημιουργήσει «δεσμό» αίματος με ορισμένα πρόσωπα

(σύζυγος, παιδιά, γονείς κτλ.) και ως εκ τούτου έχει ηθικό καθήκον να μεριμνήσει γι' αυτά τα πρόσωπα. Ο νομοθέτης προσπαθεί να συμβιβάσει δύο συγκρουόμενες μεταξύ τους αρχές: την ελευθερία διάθεσης της περιουσίας και την προστασία της οικογένειας. Και πράγματι βρίσκει τη χρυσή τομή ορίζοντας ότι το μέγεθος της νόμιμης μοίρας ανέρχεται στο μισό της κληρονομιάς. Με άλλα λόγια, ο κληρονομούμενος μπορεί το μισό της κληρονομιάς να το διαθέσει όπως θέλει, αλλά το άλλο μισό οφείλει να το φυλάξει για την οικογένεια.



### Οικογένεια

Συγγένεια καλείται η σχέση που συνδέει ορισμένα πρόσωπα μεταξύ τους και διακρίνεται, μεταξύ άλλων, σε:

**α) Συγγένεια εξ αίματος:** είναι η σχέση που συνδέει δύο πρόσωπα, τα οποία είτε κατάγονται το ένα από το άλλο (π.χ. πατέρας - παιδί), είτε κατάγονται και τα δύο από το ίδιο πρόσωπο (π.χ. πατέρας - αδέρφια).

Διακρίνεται σε:

ι. Κατ' ευθείαν γραμμή συγγένεια: αυτή που συνδέει δύο πρόσωπα, από τα οποία το ένα κατάγεται από το άλλο είτε άμεσα (π.χ. πατέρας - παιδί), είτε έμμεσα (π.χ.

παππούς - εγγονός).

ii. Εκ πλαγίου συγγένεια: αυτή που συνδέει δύο πρόσωπα, τα οποία δεν είναι μεταξύ τους κατ' ευθείαν γραμμών συγγενείς, αλλά και τα δύο κατάγονται από το ίδιο ( τρίτο) πρόσωπο (π.χ. θείος - ανιψιός, κατάγονται από τον παππού).

**β) Συγγένεια εξ αγχιστείας:** είναι η σχέση που συνδέει τους εξ αίματος συγγενείς του ενός από τους συζύγους με τον άλλο σύζυγο (π.χ. ο αδελφός του συζύγου με την σύζυγο).

«Οι κατιόντες και οι γονείς του κληρονομούμενου, καθώς και ο σύζυγος που επιζεί, οι οποίοι θα είχαν κληθεί ως εξ αδιαθέτου κληρονόμοι, έχουν δικαίωμα νόμιμης μοίρας στην κληρονομία. Η νόμιμη μοίρα είναι το μισό της εξ αδιαθέτου μερίδας.»

(Α.Κ. 1825)

## Ερωτήσεις - Ασκήσεις - Δραστηριότητες

### Α' ΟΜΑΔΑ

**1α.** Βάλτε Σ (Σωστό) ή Λ (Λάθος) στην αντίστοιχη απάντηση:

- \_\_\_ Το θετό δίκαιο τίθεται από την πολιτεία.
- \_\_\_ Σύγκρουση καθηκόντων υπάρχει όταν υπάρχουν πολλά καθήκοντα.
- \_\_\_ Το σωματείο είναι Ν.Π.Δ.Δ.
- \_\_\_ Ο ειδικός νόμος ισχύει του γενικού.
- \_\_\_ Όποιος έχει τη νομή ακινήτου επί εικοσαετία, γίνεται κύριος του ακινήτου με έκτακτη χρησιμότητα.

**1β.** Η τελολογική ερμηνεία του δικαίου γίνεται (να κυκλώσετε την σωστή απάντηση):

- α. Από τον νομοθέτη.
- β. Με βάση το γράμμα του νόμου.
- γ. Με βάση τον σκοπό του νόμου.
- δ. Όλα τα παραπάνω.

**1γ.** Να αντιστοιχίσετε τις έννοιες της Α' στήλης με τις έννοιες της Β' στήλης, γράφοντας τον αντίστοιχο αριθμό της Α' στήλης στο κενό της Β' στήλης.

A' στήλη		B' στήλη
1. η παραβίαση κανόνα δικαίου	___	υπάρχει ηθικό δίλημμα
2. το θετό δίκαιο	___	είναι δοσμένο από τη φύση
3. το φυσικό δίκαιο	___	τίθεται από την πολιτεία
4. στη σύγκρουση καθηκόντων	___	είναι έγκλημα

**2α.** Ποιες αρχές αναφέρει ο Πλάτων για τους νόμους;

**2β.** Να αναφέρετε τέσσερις αρχές που χαρακτηρίζουν το πρόσωπο και να αναπτύξετε δύο από αυτές.

## **B' ΟΜΑΔΑ**

**1α.** Να αναφέρετε τα τρία αξιώματα ιεράρχησης των κανόνων δικαίου, καθώς και την ιεράρχηση μεταξύ των αξιωμάτων.

**β.** Τι σημαίνει αναγκαστική διαδοχή και τι είναι η νόμιμη μοίρα;

**2α.** Να αναφέρετε δύο προσωπικές και δύο περιουσιακές συνέπειες του γάμου.

**β.** Ποια η διαφορά κανόνων ηθικής και κανόνων δικαίου;

## **Ασκήσεις - Δραστηριότητες**

- Διατυπώστε δύο κανόνες ηθικής και δύο κανόνες δικαίου.
- Γράψτε δύο παραδείγματα ενεχύρου και δύο παραδείγματα υποθήκης.
- Να συντάξετε μία ιδιόγραφη και μία δημόσια διαθήκη.
- Ο σύζυγος πριν το γάμο είχε περιουσία αξίας 30 εκατ. ευρώ. Κατά τη διάρκεια του γάμου αποκτάει επιπλέον περιουσία αξίας 12 εκατ. ευρώ. Πόση περιουσία δικαιούται ο άλλος σύζυγος, αν δεν μπορεί να αποδείξει πόσο συνέβαλε στην αύξηση της περιουσίας;
- Ο κ. Φτωχός καλλιεργεί έναν εγκαταλειμμένο αγρό επί δέκα χρόνια και ο κ. Άστεγος διαμένει μόνιμα σε ένα εγκαταλειμμένο σπίτι επί είκοσι πέντε χρόνια. Καθένας διεκδικεί το ακίνητο που κατέχει. Όμως, εμφανίζονται οι ιδιοκτήτες τους και διεκδικούν τα ακίνητά τους. Δύο ομάδες, η μία να υποστηρίξει τους κατέχοντες και η άλλη τους ιδιοκτήτες.

## **ΚΕΦ. 7: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ - ώρες: 6**

- 7.1** Οι παραγωγικές δυνατότητες της χώρας
- 7.1.1** Το ανθρώπινο δυναμικό
- 7.1.2** Οι φυσικοί πόροι
- 7.2** Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας
- 7.2.1** Η γεωργία
- 7.2.2** Ο τουρισμός
- 7.2.3** Η ναυτιλία
- 7.2.4** Η ενέργεια
- 7.2.5** Άλλοι τομείς: τρόφιμα, φάρμακα κτλ.
- 7.3** Από την οικονομία της κατανάλωσης στην οικονομία της παραγωγής

### **Στόχοι, οι μαθητές/τριες να μάθουν:**

- Να εξηγούν τις παραγωγικές δυνατότητες της χώρας.
- Να ερμηνεύουν πώς το ανθρώπινο δυναμικό αποτελεί τον κύριο παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης.
- Να γνωρίζουν και να εξηγούν συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας.
- Να αναλύουν τις αναπτυξιακές δυνατότητες της ελληνικής οικονομίας στη γεωργία, τον τουρισμό, τη ναυτιλία, τις πηγές ενέργειας κτλ.
- Να υιοθετούν την ανάγκη της διαρκούς προσαρμογής.
- Να εξηγούν ότι μια χώρα χωρίς παραγωγή είναι καταδικασμένη.
- Να αντιλαμβάνονται ότι η οικονομική ανάπτυξη είναι εθνική υπόθεση.

## **Βασική ορολογία**

- παραγωγικές δυνατότητες
- ανθρώπινο δυναμικό
- φυσικοί πόροι
- προστατευόμενες περιοχές
- βιοποικιλότητα
- συγκριτικά πλεονεκτήματα
- ανταγωνιστικό προϊόν
- μαζικός τουρισμός
- νέες μορφές τουρισμού
- Ελληνόκτητος στόλος
- Ελληνικός στόλος
- Ελληνική ναυτιλία
- θαλάσσιο περιβάλλον
- έκθεση «Ποσειδώνια»
- ναυτική εκπαίδευση
- Πειραιάς: κέντρο ναυτιλίας
- εξάρτηση από την ενέργεια
- σημαντικές πηγές ενέργειας
- ποιότητα και ταυτότητα προϊόντων
- Ελληνική φαρμακοβιομηχανία
- γεννόσημα φάρμακα
- οικονομία κατανάλωσης
- οικονομία παραγωγής
- προϋποθέσεις ανάπτυξης



## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

### 7.1 Οι παραγωγικές δυνατότητες της χώρας

#### 7.1.1 Το ανθρώπινο δυναμικό

Οι παραγωγικές δυνατότητες της χώρας εξαρτώνται, κυρίως, από τους ανθρώπους της και από τους φυσικούς πόρους. Η Ελλάδα διαθέτει ένα **εξαιρετικό ανθρώπινο δυναμικό και πλούσιους φυσικούς πόρους.**

Ο άνθρωπος διαδραματίζει τον πρώτο ρόλο στην κοινωνία - πολιτεία και στην οικονομία. Τα χαρακτηριστικά ή αλλιώς τα προσόντα του ανθρώπινου δυναμικού αποτελούν «**περιουσιακό στοιχείο**» για το άτομο που τα έχει αλλά και για το σύνολο της χώρας. Το **ανθρώπινο δυναμικό ή το ανθρώπινο κεφάλαιο** αποτελεί πρωταρχικό παράγοντα ανάπτυξης μιας χώρας. Ιδιαίτερη σπουδαιότητα έχει το **εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό**, δηλαδή το σύνολο των γνώσεων, των ικανοτήτων / δεξιοτήτων, των εμπειριών και των στάσεων που διαθέτουν οι άνθρωποι.

Η εκπαίδευση, με την έννοια της παιδείας, αποτελεί μια **διαχρονική αξία** της ελληνικής κοινωνίας. Η ελληνική οικογένεια πασχίζει για να σπουδάσει τα παιδιά της, ανεξάρτητα σε ποιο βαθμό το κατορθώνει. Ο αγώνας για παιδεία είναι ένας αγώνας για αναγνώριση και καταξίωση. Εν προκειμένω, η **επιθυμία για παιδεία** και η **εκπλήρωση ή μη της επιθυμίας** αυτής, αποτελούν μια από τις βασικές κινητήριες **δυνάμεις** του Έλληνα και της ελληνικής κοινωνίας. Στην κοινωνία της γνώσης, μεγάλη σημασία έχει η γνώση. Όμως, χρειάζεται να τονιστεί ότι για την οικονομία ιδιαίτερη σημασία έχει αφενός η **Τεχνική - Επαγγελματική εκπαίδευση** και αφετέρου η **διαχείριση της γνώσης.** Η διαχείριση της γνώσης

**συνίσταται κυρίως στην ικανότητα διαλόγου, στην ανταλλαγή απόψεων, στη συνεργασία μεταξύ των εργαζομένων, στην εφαρμογή νέων ιδεών και καινοτομιών. Η διαχείριση κάθε είδους γνώσης αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη της οικονομίας, στην σημερινή εποχή της παγκοσμιοποίησης.**

**Πίνακας 7.1: Τριτοβάθμια Εκπαίδευση**

Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	Σχολικό έτος				
	1997/98	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
<b>A) Α/ΤΕΙ</b>					
Διδ. προσωπικό	6.326	10.861	10.926	11.371	10.279
Σπουδαστές	133.987	123.020	111.175	102.341	123.728
Έλαβαν πτυχίο	9.541	18.246	19.251	19.918	19.210
<b>B) ΑΕΙ</b>					
Διδ. προσωπικό	9.420	13.328	13.722	13.299	12.626
Φοιτητές	109.939	165.443	163.718	165.443	168.478
Έλαβαν πτυχίο	21.474	33.719	31.353	31.602	31.711

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ.



**Ξενοφών Ζολώτας,**  
Διοικητής Τράπεζας Ελλάδος.



**Άγγελος Αγγελόπουλος,**  
Διοικητής Εθνικής Τράπεζας.

**Δύο από τους αρχιτέκτονες του μεταπολεμικού οικονομικού θαύματος της Ελλάδας.**

**Την αξία της εκπαίδευσης τονίζει και ο ιδρυτής της Microsoft, Bill Gates, ο οποίος αναφέρει: «Πιστεύω ότι στο μέλλον θα δοθεί ακόμη μεγαλύτερη αξία στην εκπαίδευση. Οι περισσότερες καλές δουλειές του μέλλοντος θα είναι δουλειές που προαπαιτούν εκπαίδευση». ( Bill Gates, Συνέντευξη, Εφ. Το Βήμα, 5 Απρ. 1999)**

**Η γνώση πάντοτε έπαιζε ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη. Σήμερα, σε σύγκριση με τους άλλους συντελεστές παραγωγής ο ρόλος της γνώσης είναι σημαντικότερος.**

**Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός πτυχιούχων κάθε χρόνο. Όμως, αυτό**

δεν είναι αρκετό. Εκτός από την ποσότητα, δηλαδή τον αριθμό των πτυχιούχων, χρειάζεται και η ποιότητα, δηλαδή η βελτίωση του επιπέδου της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

### 7.1.2 Οι φυσικοί πόροι

**Φυσικοί πόροι** είναι τα υλικά που παίρνει ή χρησιμοποιεί ο άνθρωπος από τη φύση για να καλύψει τις ανάγκες του. Φυσικοί πόροι είναι για παράδειγμα το έδαφος, το νερό, ο ήλιος, ο αέρας, τα ορυκτά κτλ. Ειδικότερα:

**α) Το έδαφος.** Η Ελλάδα διαθέτει ένα από τα πιο όμορφα τοπία στον κόσμο. Το ανάγλυφο του τοπίου είναι μοναδικό. Η εναλλαγή του (πεδινό, ημιορεινό, ορεινό) είναι διαρκής. Διαθέτει ποτάμια και λίμνες, βουνά και θάλασσα, με ατελείωτες παραλίες. Επιπλέον, η νησιωτική Ελλάδα, το Αιγαίο και το Ιόνιο αποτελούν μια ακόμα πηγή πλούτου.

Η χώρα διαθέτει **φυσικές και προστατευόμενες περιοχές**. Στόχος αυτών των περιοχών είναι η προστασία της φυσικής κληρονομιάς. Οι προστατευόμενες περιοχές διακρίνονται σε: μνημεία της φύσης, εθνικά πάρκα προστατευόμενα τοπία, κτλ. Τα κριτήρια για να χαρακτηριστεί μια περιοχή προστατευόμενη είναι: το μέγεθος, η φυσικότητα, η ποικιλία - αφθονία, η σπανιότητα, η πυκνότητα του οδικού δικτύου, η έκταση που την περιβάλλει, η μέχρι σήμερα διαχείριση.

**β) Η βιοποικιλότητα (πανίδα και χλωρίδα).** Η πανίδα και η χλωρίδα, τα ζώα και τα φυτά, αποτελούν άλλον έναν πλούτο για τη χώρα. Η πανίδα και η χλωρίδα έχουν τον δικό τους τρόπο και ζουν κάτω από τις δικές τους συνθήκες, τις οποίες ο άνθρωπος οφείλει να προστατεύει. Όμως, υπάρχουν δραστηριότητες των ανθρώπων, όπως η εκδάσωση, το κυνήγι, η χρήση γεωργικών φαρμάκων, η ερημοποίηση, η ρύπανση κτλ., που

επηρεάζουν την πανίδα και την χλωρίδα. Υπολογίζεται ότι τις επόμενες δεκαετίες πρόκειται να επέλθει μείωση της βιοποικιλότητας κατά 50%. Και αυτό σημαίνει μεγάλη οικολογική και οικονομική απώλεια.

Οι κύριες αιτίες μείωσής της είναι η καταστροφή του ενδιαιτήματος (τόποι ζωής / κατοικίας), η υπερεκμετάλλευση των ειδών, η ρύπανση, η εξαφάνιση των ειδών, η αλόγιστη χρήση φυτοφαρμάκων κτλ.

Η σημασία της βιοποικιλότητας είναι μεγάλη. Είναι απαραίτητη η διατήρησή της, διότι αποτελεί παράγοντα ισορροπίας ανθρώπου - φύσης. Η εξαφάνιση και ενός μόνο είδους διαταράσσει την αλυσίδα ζωής. Σήμερα υπάρχουν νέες χρήσεις των φυσικών πόρων με τη χρήση της γενετικής.

γ) Το υπέδαφος. Η Ελλάδα είναι μία από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που διαθέτει σημαντικότερο ορυκτό πλούτο. Η μεγάλη ποικιλία των ορυκτών και μεταλλευμάτων που απαντώνται στην ελληνική επικράτεια, η ποιότητα αλλά και η ποσότητά τους καθιστά την εκμετάλλευσή τους μια εξαιρετικά βιώσιμη και προσοδοφόρα δραστηριότητα. Ορυκτά όπως: λιγνίτης, βωξίτης, νικέλιο, χαλκός, σιδηρομεταλλεύματα, χρυσός, πετρέλαιο κτλ. αποτελούν ένα πολύτιμο αγαθό, μια ανεκτίμητη πλουτοπαραγωγική πηγή. Υπάρχει ζήτηση γι' αυτά, όπως υπάρχει και η τεχνολογία για την αξιοποίησή τους.



Ήλιος



**Αέρας**



**Πετρέλαιο**



**Η Ελλάδα έχει πολλά ορυκτά.**

**Η σημερινή οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη, έχει αυξανόμενη ζήτηση, χρήση και εκμετάλλευση των ορυκτών. Πολλές δραστηριότητες, όπως οικοδομές και κατασκευές, η βιομηχανία, η ναυπηγική, οι τηλεπικοινωνίες, οι τεχνολογίες των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας στηρίζονται κύρια στις ορυκτές πρώτες ύλες.**



## 7.2 Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας

### 7.2.1 Η γεωργία

«Πιστεύω σε μια γεωργία με μακροπρόθεσμη προοπτική, στο χώμα που γίνεται πλουσιότερο αντί για φτωχότερο από χρόνο σε χρόνο. Πιστεύω στο να ζω όχι για τον εαυτό μου αλλά για τους άλλους, έτσι ώστε οι μελλοντικές γενιές να μην υποφέρουν εξαιτίας των δικών μου γεωργικών μεθόδων. Πιστεύω ότι οι καλλιεργητές είναι οι φροντιστές της γης και υπεύθυνοι για την πιστή εκτέλεση του καθήκοντός τους.» (Τζον Χάουζ, ιδρυτής Αμερικανικής Γεωργικής Σχολής Θεσσαλονίκης, περ. ΒΗΜΑ gazino, τεύχος 216, Δεκ. 2004).

Υπάρχουν αγροτικά προϊόντα που η χώρα μας έχει συγκριτικό πλεονέκτημα για την παραγωγή τους. **Συγκριτικό πλεονέκτημα** σημαίνει ότι η χώρα μας, σε σχέση με άλλες χώρες, μπορεί λόγω κλίματος, παράδοσης, ικανότητας κτλ. να παράγει αυτά τα προϊόντα σε ανταγωνιστικές τιμές, δηλαδή σε τιμές που μπορούν να πωληθούν εντός και εκτός Ελλάδας.

Μάλιστα, σε κάποια αγροτικά προϊόντα είμαστε σχεδόν παγκόσμιοι πρωταθλητές. Απόδειξη: πέντε αγροτικά προϊόντα βρίσκονται στις πρώτες πέντε θέσεις παγκοσμίως, με βάση την αξία παραγωγής τους. Τα πέντε αυτά προϊόντα είναι κατά σειράν: πρόβειο γάλα, ελαιόλαδο, ακτινίδια, ροδάκινα / νεκταρίνια, χαρούπια.

Ακολουθούν και άλλα προϊόντα στις πρώτες δεκαπέντε θέσεις παγκοσμίως, πάντα με βάση την αξία παραγωγής τους, κατά σειράν, τα εξής: φιστίκια, πεπόνι, κάστανα, κασικίσιο γάλα, καρύδια, σπαράγγια, βαμβάκι, βαμβακόσπορος, πράσα, αμύγδαλα, αγκινάρες, φουντούκια, φασόλια πράσινα, κρέας αιγοπρόβειο, σπανάκι, βερίκοκα, κρέας κουνελιού, κεράσια, μαρούλια και ραδίκια, σύκα, ντομάτες.

Πρόκειται σύντομα να λειτουργήσει χρηματιστήριο εμπορευμάτων, ενέργειας και αγροτικών προϊόντων. Ειδικότερα, όσον αφορά κάποια βασικά αγροτικά προϊόντα (π.χ. ελαιόλαδο), φαίνεται πως θα υπάρχει επιτυχία στο εγχείρημα, δεδομένου ότι συνεχώς αυξάνεται το ενδιαφέρον για τη Μεσογειακή διατροφή, που είναι πρωτίστως Ελληνική διατροφή.

Βέβαια, για να υπάρχει επιτυχία χρειάζεται ανταγωνιστική τιμή στα προϊόντα. Επιπλέον, μόνον όσα προϊόντα θα λάβουν πιστοποίηση θα μπορούν να εισαχθούν στο χρηματιστήριο εμπορευμάτων. Επομένως, πρώτο και κύριο μέλημα των αγροτών πρέπει να είναι η παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων. Δηλαδή προϊόντων που η ποιότητά τους και η τιμή τους θα είναι τέτοια που θα μπορεί να ανταγωνιστεί τα ομοειδή προϊόντα άλλων χωρών. Η φράση «ανταγωνιστικό προϊόν», που σημαίνει ποιοτικό και σε καλή τιμή προϊόν, για τον αγοραστή - πελάτη, χρειάζεται να είναι ο κύριος στόχος όλων σχεδόν των αγροτών.

«Καταγράψαμε τις αδυναμίες μας - λειψυδρία, γήρανση του αγροτικού πληθυσμού, χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των αγροτών, ανταγωνιστικότητα επηρεασμένη από τον μικρό κλήρο κ.ά. Καταγράψαμε και τα δυνατά μας σημεία: ποιοτικά προϊόντα, μικρές ευέλικτες οικογενειακές επιχειρήσεις, δυναμικό αγροτουρισμό κτλ. Και βάσει των πόρων που θα έχουμε, των περιορισμών της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, αλλά και των προοπτικών που θέτει η Ευρώπη, οραματιστήκαμε τη γεωργία που θα θέλαμε να έχουμε σε επτά χρόνια και βάλαμε τους στόχους. Θέλουμε μια αειφόρο και οικονομικά βιώσιμη γεωργία, υποστήριξη της ποιότητας, διαχείριση του νερού, ισορροπημένη ανάπτυξη φυτικής και ζωικής παραγωγής.» (Αθανάσιος Τσαυτάρης, υπουργός Γεωργίας).

Ηλεκτρονική Διεύθυνση: <http://www.minagric.gr/>



**Βαμβάκι, ο Ελληνικός χρυσός.**



**Vincent Van Gogh,  
Ο σπορέας (μετά Millet).**

Εν προκειμένω επισημαίνεται ότι κάποιες κακές παλιές συνήθειες χρειάζεται να εξαφανιστούν άπαξ δια παντός. Συνήθειες όπως το ράντισμα πριν από τη συγκομιδή, η ανάμειξη πρώτης και δεύτερης ποιότητας προϊόντων κτλ. Οι αγρότες χρειάζεται να γνωρίζουν ότι υπάρχουν τα τεχνολογικά μέσα που μπορούν να εξακριβώσουν πότε και με ποιο φάρμακο ράντισαν και πόση ποσότητα

φαρμάκου έχει το προϊόν (π.χ. μία ντομάτα). Τα Ελληνικά αγροτικά προϊόντα χρειάζεται να κερδίσουν την εμπιστοσύνη των αγορών, δηλαδή των καταναλωτών. Κι' αυτό είναι πρωτίστως υπόθεση των αγροτών. Όλοι μας χρειαζόμαστε και απαιτούμε εμπιστοσύνη, δηλαδή εντιμότητα και ειλικρίνεια στις συναλλαγές μας. Μάλιστα, είναι ανήθικο κάποιος να απαιτεί από τον άλλον εντιμότητα στις συναλλαγές και ο ίδιος να φέρεται ανέντιμα. Αυτό δεν το θέλει κανένας.

Η Ελλάδα είναι τόπος με πολλές δυνατότητες και για την παραγωγή πολλών αγροτικών προϊόντων. Όμως, όπως αποδεικνύεται εκ του αποτελέσματος, τα τελευταία χρόνια πολλοί αγρότες επαναπαύθηκαν στις επιδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Να θυμηθούμε ότι φτάσαμε στο σημείο να εισάγουμε σκόρδα, κρεμμύδια, ντομάτες, και πλήθος άλλων αγροτικών προϊόντων. Η Ελλάδα να εισάγει ντομάτες, προϊόν με το οποίο θα μπορούσε να τροφοδοτεί ολόκληρη την Ευρώπη και ολόκληρο τον κόσμο.

Είναι ευοίωνα ότι, τώρα στα χρόνια της χρεοκοπίας, αρκετοί νέοι, με γνώσεις και μεράκι, έχουν στραφεί προς την αγροτική παραγωγή. Νέοι αγρότες με παλιές και νέες καλλιέργειες, με παραγωγή ανταγωνιστικών αγροτικών προϊόντων. Υπάρχουν πολλά αγροτικά προϊόντα που μπορούν να κατακτήσουν τις αγορές του κόσμου. Το μοντέλο της γεωργίας αλλάζει στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Για την Ελλάδα είναι μια λαμπρή ευκαιρία να αναδιαρθρώσει και να βελτιώσει την παραγωγή της, δεδομένου ότι με την νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική 2014 - 2020 θα εισρεύσουν στη χώρα 20 δις ευρώ. Όμως, οι αγρότες θα πρέπει να προσέξουν, διότι οι ενισχύσεις συνδέονται με την πραγματική παραγωγή. Ενισχύσεις θα παίρνουν μόνον όσοι παράγουν και μάλιστα θα πρέπει να το αποδεικνύουν (π.χ. με τιμολόγια).

**Ο νέος νόμος για την ανάπτυξη με τίτλο «Ελλάδα 2021: το νέο Εθνικό αναπτυξιακό πρότυπο», αξιοποιεί τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας. Βασίζεται στους ακόλουθους πυλώνες που είναι:**

- Ο τουρισμός.
- Η πρωτογενής παραγωγή και μεταποίηση αγροτικών προϊόντων.
- Η ενέργεια.
- Το διαμετακομιστικό εμπόριο και οι συνδυασμένες μεταφορές.
- Η έρευνα, τεχνολογία και καινοτομία.
- Η βιομηχανία φαρμάκων.
- Η βιομηχανία μετάλλων και δομικών υλικών.
- Η ναυτιλία και συναφείς δραστηριότητες.
- Οι εμπορεύσιμες υπηρεσίες.



**Αγήνωρ Αστεριάδης,  
Γυναίκες στον Τρύγο, 1966.**





**Ελληνικό λάδι (ποικιλία κορωνέικη), το καλύτερο στον κόσμο.**



**Αιγοπρόβειο γάλα ένα από τα πέντε πρώτα προϊόντα παγκοσμίως.**

### **7.2.2 Ο τουρισμός**

**Ο τουρισμός υπήρχε από πολύ παλιά, αλλά η αρχαία Ελλάδα τον καθιέρωσε. Οι αρχαίοι Έλληνες έδιναν μεγάλη σημασία στους ξένους επισκέπτες και ο Ξένιος Δίας εθεωρείτο ο προστάτης των ξένων. Επίσης, είναι γνωστός ο Πausanias ο περιηγητής, σημαντικότερο**



έργο του οποίου είναι η Ελλάδαος περιήγησις.

Στον 20ό αιώνα αναπτύσσεται ο **μαζικός τουρισμός**. Γίνεται λόγος για βιομηχανία τουρισμού. Στην ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας βοήθησε η ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου και μια νέα κοινή αντίληψη: **τουρισμός για όλους**.

Ο μαζικός τουρισμός είχε **αρνητικές επιπτώσεις** και για τον τουρίστα και για τη χώρα υποδοχής. Ο τουρίστας, θύμα της μαζοποίησης και τυποποίησης στράφηκε στην αναζήτηση του αυθεντικού, τοπικού, παραδοσιακού. Θύματα είναι και οι χώρες υποδοχής όπως η Ελλάδα. Η εισβολή ξένων προτύπων, η διάρρηξη των οικογενειακών δεσμών, οι ανταγωνιστικές σχέσεις ντόπιων - ξένων, η άναρχη χωροθέτηση ξενοδοχειακών μονάδων, είναι μερικές από τις συνέπειες.

Μεταπολεμικά, η Ελλάδα ακολούθησε το μοντέλο του μαζικού τουρισμού. Στόχος της τουριστικής πολιτικής ήταν η προσέλευση μεγάλου αριθμού τουριστών, που σημαίνει και περισσότερο τουριστικό συνάλλαγμα. Το μοντέλο αυτό λειτουργεί με βάση τον φθηνό τουρισμό, τον ήλιο και τη θάλασσα κτλ. Και αυτό βέβαια, δεν ισχύει μόνο για την Ελλάδα.

Τα τελευταία χρόνια δίνεται προτεραιότητα στον ποιοτικό τουρισμό και στην **ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού**.

«Στο μεταξύ έχει αποδειχθεί εδώ και καιρό πως η νίκη του τουρισμού ήταν πύρρειος, ενώ εδώ και καιρό επίσης ο καημός του ταξιδιώτη που είχε σκοπό την απελευθέρωση από την κοινωνία από την οποία δραπέτευσε, έχει τεθεί υπό επιτήρηση. Η απελευθέρωση από τη βιομηχανική παραγωγή μετατράπηκε σε βιομηχανία, το ταξίδι που σε απομακρύνει από τον κόσμο της κατανάλωσης έγινε με τη σειρά του καταναλωτικό αγαθό... Η νίκη και ταυτόχρονα ήττα του τουρισμού ήταν τα ομαδικά ταξίδια... Το πρόγραμμα του τουριστικού ταξιδιού περιλαμβάνει

σαν τελευταίο μέρος την επιστροφή, που κάνει τον ίδιο τον τουρίστα αξιοθέατο.» (Enzensberger M. X., Πολιτική και πολιτισμός, Β' έκδοση, Εκδ. Scripta, Αθήνα 2004)

Το 1929 ιδρύεται ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.), ο οποίος είναι υπεύθυνος για την άσκηση της τουριστικής πολιτικής.



- 1: ΕΟΤ
- 2: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
- 3: MINISTRY OF TOURISM
- 4: ΣΗΜΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ
- 5: AUTHORISED LICENCE

Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού  
<http://www.gnto.gov.gr/>

Οι νέες μορφές τουρισμού αναπτύσσονται και δρουν άλλοτε συμπληρωματικά κι άλλοτε ανταγωνιστικά προς τον μαζικό τουρισμό. Η χώρα έχει τις προϋποθέσεις να αναπτύξει όλες τις μορφές τουρισμού.

«Ο τουρισμός στην κοινότητα θα πρέπει να σέβεται τους τοπικούς πληθυσμούς καθώς και το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.»

(Απόφαση του Συμβουλίου της Ε.Ε. το 1992)

## Πίνακας 7.2: Νέες μορφές τουρισμού

- Θαλάσσιος	- Ορεινός - Χιονοδρομικός	- Κοινωνικός
- Χρονομεριστικής μίσθωσης	- Οικοτουρισμός	- Τρίτης ηλικίας - Παραχείμαση
- Καζίνων	- Υγείας - Ιαματικός	- Αθλητικός
- Συνεδριακός	- Αγροτουρισμός	- Θρησκευτικός
- Εκθεσιακός		- Γάμων

Η τουριστική προσφορά μιας χώρας εξαρτάται από τους τουριστικούς της πόρους. Αυτοί είναι: Πρώτον, τα φυσικά χαρακτηριστικά (κλίμα, τοπίο, ακτές κτλ.). Δεύτερον, η πολιτιστική της κληρονομιά. Τρίτον, οι υποδομές και οι τουριστικές εγκαταστάσεις.

Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της τουριστικής προσφοράς και ζήτησης διαδραματίζουν οι οργανισμοί τουρισμού, οι τουριστικές επιχειρήσεις, τα ταξιδιωτικά γραφεία και οι λοιποί μεσάζοντες του τουριστικού κυκλώματος. Τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί οι **Tour operators**, δηλαδή μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις, που συγκεντρώνουν και κατευθύνουν την συντριπτική πλειοψηφία των τουριστικών ταξιδίων. Πολλές από τις επιχειρήσεις αυτές ελέγχουν ξενοδοχεία, πρακτορεία ταξιδίων, αεροπορικές εταιρίες κτλ. Δηλαδή ελέγχουν το τουριστικό κύκλωμα. Κατευθύνουν τη ζήτηση. Αν ληφθεί υπόψη ότι οι **Tour operators** διακινούν το 60% περίπου των αεροπορικώς αφικνουμένων τουριστών, εύκολα γίνεται αντιληπτός ο βαθμός εξάρτησης του Ελληνικού Τουρισμού. Ο τουρισμός σχετίζεται με την κατανάλωση. Όταν ο τουρίστας φθάνει στον τόπο προορισμού, αρχίζει την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών. Η χρήση μέσων μεταφοράς, το φαγητό, ο ύπνος, η διασκέδαση, οι αγορές - όλα αυτά - συνιστούν κατανάλωση. Το ζητούμενο είναι οι τουρίστες να καταναλώνουν εγχώρια και όχι εισαγόμενα προϊόντα. Δηλαδή, να αυξάνεται η ντόπια κατανάλωση και κατ' επέκταση η ντόπια παραγωγή. Γι' αυτό το ύψος του εισαγόμενου τουριστικού συναλλάγματος δεν έχει την αξία που πιστεύεται, γιατί εξετάζεται μόνο η θετική πλευρά, δηλαδή η εισροή. Δεν εξετάζεται η εκροή συναλλάγματος για εισαγωγή αγαθών που καταναλώνουν οι τουρίστες. Στην υποθετική περίπτωση που οι τουρίστες καταναλώνουν μόνο εισαγόμενα αγαθά και υπηρεσίες, η εισροή του τουριστικού

συναλλάγματος θα ισούται με την εκροή του. Άρα, το όφελος είναι μηδενικό. Αν λοιπόν στόχος της τουριστικής πολιτικής είναι η αύξηση του τουριστικού συναλλάγματος, θα πρέπει να αυξάνεται η ντόπια κατανάλωση.

**Οι επιπτώσεις του τουρισμού είναι πολλές. Διακρίνονται σε κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές. Ειδικότερα:**

**α) Κοινωνικές:** Επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα, διάρρηξη των οικογενειακών δεσμών, άκριτη υιοθέτηση ξένων προτύπων, μιμητισμός, εμπορευματοποίηση σχέσης ντόπιου - ξένου κτλ.

**β) Οικονομικές:** Ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό τομέα της Ελληνικής οικονομίας. Οι επιδράσεις του στην οικονομία είναι καθοριστικές (τουριστικό συνάλλαγμα, άμεση και έμμεση απασχόληση, 700 χιλ. περίπου κτλ.).

**γ) Περιβαλλοντικές:** Η ανάπτυξη του τουρισμού έχει οδηγήσει στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος (μπάζωμα θάλασσας, φράξιμο και μόλυνση ακτών κτλ.). Όλα αυτά τα δείγματα της υπανάπτυξης συντελούνται εν ονόματι της τουριστικής ανάπτυξης.

Το μέλλον του Ελληνικού τουρισμού μπορεί να είναι λαμπρό. Η Ελλάδα είναι πλέον παγκοσμίως «κλασσική» τουριστική χώρα. Η πολιτιστική κληρονομιά, το φυσικό κάλλος, τα Ελληνικά νησιά και οι ατελείωτες παραλίες προσδίδουν στην Ελλάδα σημαντικά συγκριτικά φυσικά πλεονεκτήματα. Από όλους εμάς, πολίτες και πολιτικούς, εξαρτάται αν θα τα αξιοποιήσουμε.

### **Επίδραση του Ελληνικού τουρισμού στην Ελληνική οικονομία:**

- Άμεση επίδραση: 15,2 δις ευρώ
- Έμμεση επίδραση: 5,2 δις ευρώ
- Προκαλούμενη επίδραση: 13,9 ευρώ
- Συνολική επίδραση: 34,4 δις ευρώ ή 15,1% του Α.Ε.Π.

Πηγή: Ινστιτούτο Οικονομικών Βιομηχανικών Μελετών, Η επίδραση του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία, 2012.



## **1: Kalimera !**

### **Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού**

**Ο τουρισμός είναι ευαίσθητος στις εξελίξεις, εξωτερικές και εσωτερικές, οι οποίες επιδρούν καθοριστικά.**

**Επιγραμματικά, οι επιδράσεις είναι:**

#### **α. Εξωτερικές επιδράσεις - προβλήματα:**

- Διεθνείς οικονομικές και λοιπές εξελίξεις.
- Ανταγωνίστριες χώρες (Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Τουρκία κτλ.).
- Διαμόρφωση τιμών από τους Tour operators.

#### **β. Εξωτερικές επιδράσεις - προβλήματα:**

- Εσωτερικές, οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις.
- Μικρή διάρκεια τουριστικής περιόδου και εποχική ζήτηση.
- Άνιση περιφερειακή τουριστική ανάπτυξη.
- Χαμηλής ποιότητας προσφερόμενες υπηρεσίες και μεγάλης έκτασης παραξενοδοχεία.



### 7.2.3 Η ναυτιλία

**«Έχουμε γη και πατρίδα, όταν έχουμε πλοία και θάλασσα» (Ηρόδοτος).** Η φράση αυτή καταδεικνύει τη σπουδαιότητα της ναυτιλίας, η οποία από αρχαιοτάτων χρόνων συνέβαλε στο μεγαλείο της Ελλάδας και προσδιόρισε την πορεία της.

**Η Ελλάδα παραδοσιακά είναι μια ναυτική χώρα. Ο Έλληνας είναι δεμένος με τη θάλασσα. Οι Έλληνες εφοπλιστές και οι ναυτικοί είναι από τους καλύτερους στον κόσμο. Όλα αυτά έχουν κάνει την χώρα μας την πρώτη ναυτιλιακή δύναμη του κόσμου. Αν σκεφθεί κανείς ότι το 90% του παγκόσμιου εμπορίου πραγματοποιείται διά θαλάσσης, τότε θα συνειδητοποιήσει και τη δύναμη της Ελληνικής ναυτιλίας.**

**Ο ρόλος της ναυτιλίας στην παγκόσμια οικονομία και το εμπόριο είναι σημαντικός. Μεταξύ άλλων, η ναυτιλία:**

- **Εξασφαλίζει χαμηλό κόσμος μεταφοράς.**
- **Αποτελεί αναντικατάστατο μέσο μεταφοράς για πρώτες ύλες.**
- **Συμβάλλει στην ανάπτυξη και κατ' επέκταση στη σταθερότητα.**

**Στην Ευρωπαϊκή Ένωση η Ελλάδα κατέχει κυρίαρχη θέση, αφού κατέχει περίπου το 60% του εμπορικού στόλου της Ε.Ε. Η θέση αυτή προσδίδει στην Ελλάδα κύρος και δύναμη, όχι μόνο στα ναυτιλιακά αλλά και στα υπόλοιπα ζητήματα.**

**«Πρώτοι οι Έλληνες τόλμησαν να περάσουν τον πόντο και να διδάξουν στους άλλους τους δρόμους της θάλασσας.» (Εύβουλος ο Κίτιος)**

**«Μόνη η ναυτιλία μας παρήχθη και λειτουργεί χωρίς να αξιώσει οποιαδήποτε από μέρους του κράτους συνδρομή.» (Παύλος Κουντουριώτης)**

«Η Ελλάδα πέρασε την πόρτα της ΕΟΚ με προίκα τη ναυτιλία της.» (Κωνσταντίνος Καραμανλής)



## 1: The International Shipping Exhibition

### Έκθεση Ποσειδώνια

Το θαύμα στην Ελληνική ναυτιλία αρχίζει μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Με το σχέδιο Μάρσαλ οι Έλληνες πήραν εκατό (100) LIBERTY'S<sup>1</sup> και στις αρχές του 21ου αιώνα έχουν ξεπεράσει τα πέντε χιλιάδες (5.000) πλοία άνω των 1.000 κ.ο.χ.

---

1: Liberty's (ελευθερία): έτσι χαρακτηρίστηκε ένας ειδικός τύπος φορτηγού πλοίου, που ναυπηγήθηκε στην Αμερική, σε πολύ μεγάλο αριθμό, κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Μετά τη λήξη του πολέμου, εκατό (100) τέτοια πλοία Liberty's παραχωρήθηκαν δανεικά από την Αμερική στην Ελλάδα, σε Έλληνες πλοιοκτήτες, με τα οποία ξεκίνησε την ανοδική πορεία της η Ελληνική ναυτιλία.

**Η επιτυχία αυτή οφείλεται στο δαιμόνιο του Έλληνα αλλά και στο τρίπτυχο της συνεργασίας: κράτους - εφοπλιστών - ναυτικών.**

**Κατά καιρούς η ναυτιλία, όπως και άλλοι κλάδοι, διέρχεται κρίση. Σ' αυτές τις περιπτώσεις κάποιοι εφοπλιστές, για να μπορέσουν να ξεπεράσουν την κρίση, υψώνουν στα πλοία τους σημαία ευκαιρίας, δηλαδή σημαία με μικρότερο κόστος για το πλοίο. Αυτό έχει σαν συνέπεια τη μείωση των Ελλήνων ναυτικών καθώς και τη μείωση του ναυτιλιακού συναλλάγματος.**

**Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας: <http://www.yen.gr/>**

**«Μια μεγαλύτερη ενίσχυση της ελληνικής ναυτιλίας από το κράτος θα είχε ως αποτέλεσμα να έρθουν περισσότερα πλοία στην ελληνική σημαία, με όλα όσα συνεπάγεται κάτι τέτοιο.»**

**(Ευθύμιος Μητρόπουλος, γενικός γραμματέας του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού, I.M.O.).**

**«Καμιά χώρα στον κόσμο και ποτέ άλλοτε δεν διέθετε τέτοια θαλάσσια δύναμη για ειρηνικούς και μόνον σκοπούς....»**

**«Και δεν είναι η πρώτη φορά στην ιστορία που από τον δρόμο της θάλασσας θα έλθουν η ευημερία και η ειρήνη στη δοκιμαζόμενη ανθρωπότητα.»**

**(Θ. Βενιάμης, πρόεδρος Ένωσης Ελλήνων Εφοπλιστών)**

### Πίνακας 7.3: Η συμβολή της ναυτιλίας στην ελληνική οικονομία 2009

Σε εκ. ευρώ	Άμεση επίδραση	Έμμεση επίδραση	Συνολική επίδραση
Εγχώρια προστιθέμενη αξία	8.422	4.847	13.269
Εισόδημα από εργασία	732	1.949	2.681
Φόροι	559	231	790
Απασχόληση (σε χιλ.)	34	158	192

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ, Eurostat, IOBE I/O model

Σήμερα, τις τύχες της ναυτιλίας τις διαμορφώνει το **θαλάσσιο περιβάλλον**. Αυτό το γνωρίζει η Ελληνική ναυτική κοινότητα, και για να το προστατεύσει έχει δημιουργήσει τη HELMERA, μια υπηρεσία που προσφέρει σημαντικά στην καταπολέμηση της μόλυνσης του θαλασσιού περιβάλλοντος. Ήδη τα νέα πλοία έχουν καλύτερο σχεδιασμό και καλύτερο μηχανολογικό εξοπλισμό, ώστε να γίνεται λιγότερη κατανάλωση καυσίμων και κατ' επέκταση λιγότερη μόλυνση. Επίσης, χρησιμοποιούνται ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ώστε γίνεται λόγος για «**πράσινη ναυτιλία**».

**Ο Ελληνόκτητος στόλος** (πλοία που ανήκουν σε Έλληνες ανεξάρτητα από τη σημαία τους) είναι ο πρώτος στον κόσμο. **Ο Ελληνικός στόλος** (πλοία με Ελληνική σημαία) κατέχει σήμερα την 3η θέση στον κόσμο. Χάρη στους Έλληνες εφοπλιστές και ναυτικούς η Ελληνική σημαία κυματίζει σ' όλο τον κόσμο.

Το πιο παγκοσμιοποιημένο κομμάτι της Ελληνικής οικονομίας είναι η ναυτιλία. Ανταγωνίζεται τις άλλες ναυτιλίες και αναδεικνύεται πρώτη. Η έκθεση «**Ποσειδώνια**», που γίνεται κάθε δύο χρόνια δίνει ψήφο εμπιστοσύνης στην Ελληνική Ναυτιλία και κατ' επέκταση στην Ελληνική οικονομία.

Είναι γεγονός ότι, τόσο στη Νέα Υόρκη όσο και στο Λονδίνο, υπήρχαν ισχυρές ελληνικές ναυτιλιακές κοινότητες. Οι Έλληνες εφοπλιστές εγκαταστάθηκαν εκεί, διότι εκεί βρίσκονταν οι τράπεζες, οι ασφαλιστικές εταιρείες, οι ναυλώσεις. Όμως, από τα τέλη του 20ού αιώνα έχουν αναδυθεί νέα διεθνή ναυτιλιακά κέντρα. Ο Πειραιάς, η Σιγκαπούρη, η Σανγκάη είναι τα κυριότερα εξ αυτών. Η οικονομική ανάπτυξη των χωρών της Άπω Ανατολής (Ιαπωνία, Κίνα, Νότιος Κορέα, Ινδία κτλ.), μετατόπισε το κέντρο βάρους προς Ανατολάς. Οι Έλληνες εφοπλιστές δεν μπορούν να μείνουν αδιάφοροι σε

αυτές τις εξελίξεις.

Ειδικότερα, ο Πειραιάς διαθέτει όλες εκείνες τις προϋποθέσεις για να εξελιχθεί σε παγκόσμιο κέντρο της ναυτιλίας, διότι:

- Έχει μακρά παράδοση στη ναυτική / ναυτιλιακή τέχνη.
- Διαθέτει τις απαραίτητες σύγχρονες υποδομές για τη ναυτιλία. Αυτό δεν σημαίνει πως δεν πρέπει να γίνουν ακόμα αρκετά.
- Βρίσκεται στο μέσον, στο κέντρο της διαδρομής, ανάμεσα σε Δύση και Ανατολή. Κι αν η Δύση δύνει, η Ανατολή ανατέλλει.

Επιπλέον, ο Πειραιάς μπορεί να γίνει το μεγαλύτερο διαμετακομιστικό λιμάνι της Μεσογείου. Αν ληφθεί υπόψη το άνοιγμα της Ευρώπης προς Ανατολάς και η γεωγραφική θέση της χώρας, θα μπορούσε να γίνει και το μεγαλύτερο διαμετακομιστικό λιμάνι / κέντρο της Ευρώπης.

Για να παραμείνει η ναυτιλία στην πρωτοπορία χρειάζεται εκπαίδευση. Η ναυτική εκπαίδευση συμβάλλει στην άνοδο της ναυτιλίας. Για τους πλοιάρχους και τους μηχανικούς υπάρχουν οι Ακαδημίες Εμπορικού Ναυτικού (Α.Ε.Ν.). Όμως, εκτός από τους αξιωματικούς υπάρχει και το άλλο πλήρωμα (π.χ. ναύτες), το οποίο χρειάζεται εκπαίδευση. Όλοι οι ναυτικοί χρειάζονται ποιοτική εκπαίδευση και συνεχιζόμενη επανεκπαίδευση.

«Η Ελλάδα, ο οικουμενικός ελληνισμός είναι κάτι παγκόσμιο και είναι ένας μεγάλος μαγνήτης. Αυτή η έννοια μας βοηθάει εμάς που οι δραστηριότητές μας αναπτύσσονται στον διεθνή χώρο.»

(Παναγιώτης Τσάκος, εφοπλιστής)

Στις αρχές του 21ου αιώνα πολλά έχουν αλλάξει, όπως π.χ.:



- Οι μεγαλύτερες τράπεζες και ασφαλιστικές εταιρείες έχουν ανοίξει παραρτήματά τους στον Πειραιά.
- Οι ναυλώσεις δεν γίνονται με τον παραδοσιακό τρόπο. Οι τεχνολογίες επικοινωνιών επιτρέπουν να γίνονται ναυλώσεις, έστω κι αν βρίσκεται κανείς χιλιάδες μίλια μακριά από τα κέντρα της ναυτιλίας.
- Οι λοιπές ναυτιλιακές υπηρεσίες (διεθνείς νηογνώμονες, ξένα δικηγορικά γραφεία κτλ.) εκ των πραγμάτων ακολουθούν τους εφοπλιστές. Στα νέα ναυτιλιακά κέντρα υπάρχουν όλες οι ναυτιλιακές υπηρεσίες.

Ναυτικές / Ναυτιλιακές σπουδές προσφέρονται:

- Στο Πανεπιστήμιο Πειραιά και Πανεπιστήμιο Αιγαίου (Χίος).
- Στις Ακαδημίες Εμπορικού Ναυτικού (Α.Ε.Ν.).
- Στα Επαγγελματικά Λύκεια, Τομέας Πλοιάρχων και Μηχανικών.



Οι Έλληνες εφοπλιστές είναι στη λίστα των 100 ισχυρών του κόσμου. **(1)**

Διαθέτουν τον μεγαλύτερο εμπορικό στόλο παγκοσμίως (3.428 πλοία, χωρητικότητας 245 εκατ. dwt., με μέση ηλικία 10,5 έτη, έτος 2014).

Πηγή: εφ. Η Καθημερινή, 20 Ιουνίου 2014.

## 7.2.4 Η ενέργεια

Ο σύγχρονος κόσμος, ο κόσμος που γεννιέται μετά την βιομηχανική επανάσταση (1750 - 1800), διακρίνεται από τον προηγούμενο, στη χρήση τεράστιων ποσοτήτων ενέργειας. Βέβαια, αυτό είχε σαν συνέπεια αφενός τη μείωση του ανθρώπινου μόχθου και την κατακόρυφη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και αφετέρου την μόλυνση του περιβάλλοντος και την εξάντληση των φυσικών πόρων.

Οι πηγές ενέργειας διακρίνονται σε δυο κατηγορίες: α) Πηγές ενέργειας που βρίσκονται στη γη (έδαφος και υπέδαφος), όπως είναι τα ορυκτά καύσιμα, η πυρηνική ενέργεια και η γεωθερμία και β) **Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας** (ηλιακή ενέργεια, αιολική, παλιρροϊκή κτλ.). Το ενδιαφέρον για τις Α.Π.Ε. άρχισε μετά τις πετρελαϊκές κρίσεις την δεκαετία του 1970.

Σήμερα όλη η ζωή βασίζεται στην ενέργεια. Η ενέργεια είναι πηγή πολλών δραστηριοτήτων. Δεδομένου ότι η ανθρωπότητα αυξάνει τις ανάγκες της σε ενέργεια, και δεδομένου ότι οι παραδοσιακές πηγές δεν είναι αστείρευτες, **το μέλλον ανήκει στις ανανεώσιμες πηγές** (π.χ. αιολική, ηλιακή ενέργεια), οι οποίες είναι όντως αστείρευτες. Σε κάθε περίπτωση μεγάλη σημασία έχει το κόστος παραγωγής αλλά και το κόστος κατανάλωσης της ενέργειας.

Η Ελλάδα έχει μεγάλη εξάρτηση από την ενέργεια. Όμως, φαίνεται πως διαθέτει σημαντικές πηγές ενέργειας, που, αν αξιοποιηθούν, θα μειωθεί ή θα εξαλειφθεί η εξάρτηση. Δεν είναι μόνο οι αστείρευτες ανανεώσιμες πηγές (π.χ. αιολική, ηλιακή ενέργεια). Είναι και τα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που ανακαλύφθηκαν πρόσφατα στον υποθαλάσσιο, κυρίως, χώρο του Αιγαίου και του Ιονίου πελάγους. Επιπλέον, η χώρα γίνεται διαμετακομιστικός κόμβος ενέργειας από την

Ανατολή προς τη Δύση. Και αυτό έχει πολλά οικονομικά και στρατηγικά οφέλη για τη χώρα. Πάντως, αν μια χώρα διαθέτει πλούσιες πηγές ενέργειας ή έχει μικρό κόστος ενέργειας, τότε διαθέτει και καλές προϋποθέσεις για ανάπτυξη.

Η ενέργεια διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη. Μάλιστα η εμπειρία δείχνει ότι όσο πιο ανεπτυγμένη είναι μια χώρα, τόσο περισσότερη ενέργεια καταναλώνει. Υπάρχει άμεση συσχέτιση ανάμεσα στην κατανάλωση ανά κάτοικο ενέργειας και στο επίπεδο διαβίωσης.



- 1: Άνεμος
- 2: Νερό - Υδροηλεκτρική ενέργεια
- 3: βιομάζα
- 4: γεωθερμία
- 5: ήλιος
- 6: κύματα

Σκοπός της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας είναι να εξασφαλίσει με θεσμικό τρόπο, συμβατό με τους μηχανισμούς της απελευθερωμένης αγοράς, τους μακροχρόνιους στρατηγικούς στόχους της ενεργειακής πολιτικής και την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος. Τέτοιοι στόχοι είναι η επαρκής, αξιόπιστη και ισότιμη τροφοδοσία όλων των καταναλωτών, η ασφάλεια τροφοδοσίας της χώρας, το περιβάλλον, η ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, οι νέες τεχνολογίες, η αποτελεσματική χρήση και προμήθεια ενέργειας και η εξασφάλιση επαρκούς υποδομής για την ενέργεια.

**Υπουργείο Ενέργειας και Περιβάλλοντος:**

<http://www.ypeka.gr/>

### **7.2.5 Άλλοι τομείς: τρόφιμα, φάρμακα κτλ.**

Ο κ. Γεράσιμος Βασιλόπουλος, γνωστός και επιτυχημένος επιχειρηματίας, σε επιστολή του μας προτείνει να προτιμούμε τα **ελληνικά προϊόντα** και αναφέρει: «Η πολυετής εμπειρία μου στον χώρο των τροφίμων μου επιτρέπει να υποστηρίζω με όλη μου την καρδιά ότι τα ελληνικά προϊόντα είναι μοναδικά σε ποιότητα και νοστιμιά... Εμείς πρέπει να γίνουμε οι καλύτεροι διαφημιστές των ελληνικών προϊόντων. Διότι με την προτίμηση και κατανάλωση ελληνικών προϊόντων δίνουμε δουλειά σε ελληνικά χέρια και μειώνουμε την ανεργία, περιορίζουμε την εξαγωγή συναλλάγματος και γενικά συμβάλουμε στην καλυτέρευση της ελληνικής οικονομίας.»

**α) Η βιομηχανία τροφίμων και ποτών διατηρεί θεμελιώδη ρόλο για την ελληνική οικονομία και διαθέτει όλες τις προϋποθέσεις ούτως ώστε να παραμείνει βασικός μοχλός ανάπτυξης της χώρας. Όμως, για να λειτουργήσει ως παράγοντας ανάπτυξης χρειάζεται να στραφεί προς τις εξαγωγές, να λειτουργεί ανταγωνιστικά και με εξωστρέφεια. Για να κατορθωθεί αυτό είναι απαραίτητο**



να δοθεί προτεραιότητα στην ποιότητα και στην ταυτότητα των προϊόντων, δηλαδή στο ελληνικό όνομα (brand name: είναι το όνομα, η μάρκα το σύμβολο ή οποιοδήποτε άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα που προσδιορίζει το προϊόν) των τροφίμων και των ποτών. Στο πλαίσιο αυτό, χρειάζεται σύνδεση με την αγροτική παραγωγή, τη μεταποίηση των πρώτων υλών, τη μεταφορά και την αποθήκευση (logistics), τη διαφήμιση και το μάρκετινγκ, το εμπόριο και τη διάθεση των προϊόντων στον τελικό καταναλωτή. Επίσης χρειάζεται και σύνδεση με τον τουρισμό (εστιατόρια, ξενοδοχεία κτλ.) με στόχο την ανάδειξη των ελληνικών προϊόντων. Πάντως, ο κλάδος παρουσιάζει μια καλή δυναμική. Ήδη κάποια ελληνικά τρόφιμα και ποτά αρχίζουν να κατακτούν τις ξένες αγορές.



**Ελληνική βιομηχανία τροφίμων,  
ένας δυναμικός κλάδος.**

**β) Η Ελληνική Φαρμακοβιομηχανία** είναι ένας από τους δυναμικούς κλάδους και συμβάλλει σημαντικά στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Τα ελληνικά φάρμακα εξάγονται σε 85 χώρες του κόσμου, με πολλές εξαγωγές στις αναπτυγμένες χώρες (Ε.Ε., Η.Π.Α., Καναδάς, Αυστραλία κτλ.). Όταν λοιπόν οι Έλληνες επιλέγουν ελληνικά φάρμακα, πέρα από την απόλυτη ασφάλεια για την υγεία τους, ενισχύουν και την ελληνική οικονομία.

Επειδή πολύς λόγος έχει γίνει για τα γενόσημα φάρμακα, σύμφωνα με τον Εθνικό Οργανισμό Φαρμάκου και την ελληνική φαρμακοβιομηχανία: τα γενόσημα φάρμακα αποτελούν ισοδύναμες εκδόσεις των πρωτότυπων φαρμάκων. Είναι φάρμακα παρόμοια με τα πρωτότυπα, περιέχουν την ίδια δραστική ουσία, γεγονός που συνεπάγεται και παρόμοια θεραπευτικά αποτελέσματα. Κυκλοφορούν νόμιμα μετά τη λήξη της εικοσαετούς, συνήθως, προστασίας του διπλώματος ευρεσιτεχνίας (πατέντας) του πρωτότυπου φαρμάκου αναφοράς. Χρησιμοποιούνται ευρέως από τα συστήματα υγείας σε όλο τον κόσμο, ως αποτελεσματικές εναλλακτικές λύσεις έναντι των ακριβότερων πρωτότυπων φαρμάκων. Βέβαια αξίζει να σημειώσουμε ότι ένα αρνητικό φαινόμενο της εποχής μας είναι η πολυφαρμακία, δηλαδή η κατανάλωση πολλών και μη απαραίτητων φαρμάκων. Κάθε σπίτι έχει και μια «αποθήκη» φαρμάκων. Και είναι αποδεδειγμένο ότι τα πολλά φάρμακα βλάπτουν την υγεία μας.



Ελληνική φαρμακοβιομηχανία, από τους πλέον δυναμικούς κλάδους.





**Προσοχή: τα πολλά φάρμακα βλάπτουν την υγεία μας.**

**Ελληνικό Φάρμακο: ποιότητα στην υγεία - πνοή στην οικονομία,**  
[www.elliniko-farmako.gr](http://www.elliniko-farmako.gr)

«Κάθε branded generic, προκειμένου να κυκλοφορήσει στην ελληνική αγορά υποχρεούται να αποδείξει την ασφάλειά του καθώς και την θεραπευτική του ισοδυναμία ως προς το πρωτότυπο φάρμακο αναφοράς. Για τον λόγο αυτόν, ο Εθνικός Οργανισμός Φαρμάκου (Ε.Ο.Φ.) ζητά από τους αιτούντες να προσκομίσουν σχετικές μελέτες που ονομάζονται μελέτες βιοϊσοδυναμίας.»  
(Ελληνική φαρμακοβιομηχανία)

«Η τιμολόγησή τους θα είναι εφεξής στο επίπεδο του 40% των πρωτοτύπων και κατά συνέπεια η αύξηση του μεριδίου χρήσης τους θα μειώσει σημαντικά τη δημόσια φαρμακευτική δαπάνη με μεγάλο όφελος για την κοινωνική ασφάλιση.» (Ε.Ο.Φ., 2014)

## 7.3 Από την οικονομία της κατανάλωσης στην οικονομία της παραγωγής

Οι προϋποθέσεις ανάπτυξης για τη χώρα υπάρχουν. Υπάρχει ένα σημαντικό αναπτυξιακό απόθεμα. Επιπλέον, ανεξάρτητα από την ποσότητα και την ποιότητα των συντελεστών παραγωγής (έδαφος, εργασία, κεφάλαιο, επιχειρηματικότητα), υπάρχουν πολλά στοιχεία που αποδεικνύουν ότι η Ελλάδα είναι μια πλούσια χώρα. Υπάρχουν πολλές πηγές πλούτου, όπως π.χ.:

**α) Κλίμα και το ανάγλυφο του ελληνικού τοπίου.** Η φύση προίκισε την Ελλάδα με εύκρατο κλίμα και συνεχή αλλαγή τοπίου. Κάθε τόπος είναι μοναδικός.

**β) Πλήθος ορυκτών.** Το υπέδαφος της Ελλάδας έχει πλούσιο ορυκτό πλούτο (μεταλλεύματα, ορυκτά καύσιμα, λατομικά προϊόντα κτλ.). Επιπλέον, χρυσό, πετρέλαιο, φυσικό αέριο και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (κυρίως ηλιακή και αιολική ενέργεια). Μόνον που αυτός ο πλούτος μένει ανεκμετάλλευτος. Μέχρι τότε;

**γ) Στρατηγική γεωγραφική θέση.** Η Ελλάδα βρίσκεται στο όριο τριών ηπείρων (Ευρώπης - Ασίας - Αφρικής). Επιπλέον, η επέκταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς Ανατολάς αναβαθμίζει τη θέση της Ελλάδας. Η Ελλάδα μπορεί να αποτελέσει σημαντικό διαμετακομιστικό κέντρο για την Ευρώπη και όχι μόνο.

**δ) Βασικά αγροτικά προϊόντα.** Η Ελλάδα έχει μια παράδοση δύομισι χιλιάδων (2.500) ετών και πλέον στην παραγωγή βασικών γεωργικών προϊόντων, όπως το ψωμί, το λάδι, το κρασί, το τυρί κτλ. Το ζητούμενο είναι να συνειδητοποιήσουμε την μοναδική ποιότητα αυτών των προϊόντων και να προωθήσουμε την εξαγωγή τους στις αγορές του κόσμου.

**ε) Μεγάλη ναυτική δύναμη.** Η Ελλάδα κατέχει στο εμπορικό ναυτικό την πρώτη θέση στον κόσμο, όσον αφορά τον ελληνικής ιδιοκτησίας στόλο, και την τρίτη

θέση, όσον αφορά τον στόλο με ελληνική σημαία. Αν ληφθεί υπόψη ότι τα 3/4 του πλανήτη είναι θάλασσα, η κυριαρχία των Ελλήνων στη θάλασσα είναι αναμφισβήτητη. Κι αυτό είναι μια μεγάλη δύναμη.

**στ) Τουρισμός.** Η Ελλάδα είναι μία από τις μεγάλες τουριστικές χώρες του κόσμου. Δεδομένου ότι ο τουρισμός είναι πλέον ανάγκη για όλους, ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει βασικό μοχλό ανάπτυξης ορισμένων οικονομικά καθυστερημένων περιοχών της χώρας (νησιά, ορεινές περιοχές κτλ.).

**ζ) Πολιτισμός.** Ένας λαμπρός πολιτισμός, μια θαυμάσιη πολιτισμική κληρονομιά, που η ύπαρξή της και μόνον είναι ανεκτίμητος πλούτος. Κάθε γωνιά της χώρας είναι και μια γωνιά πολιτισμού. Κι αν ο πολιτισμός συνδυαστεί με τον τουρισμό, μπορεί να υπάρξει οικονομική ανάπτυξη σε κάθε γωνιά της χώρας.

Πρέπει λοιπόν να σημειωθεί ότι παρά τους σημερινούς δυσμενείς δείκτες της Ελληνικής οικονομίας, οι προϋποθέσεις ανάπτυξης υπάρχουν, όπως π.χ.:

- Οι πόροι του Δ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (Ε.Σ.Π.Α.).
- Η οικονομική διεύρυνση της χώρας στα Βαλκάνια.
- Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών επιχειρήσεων.
- Οι μεταρρυθμίσεις στον δημόσιο τομέα (δημόσια διοίκηση, εκπαιδευτικό σύστημα, ασφαλιστικό σύστημα κτλ.).
- Το ικανό και μορφωμένο ανθρώπινο δυναμικό.
- Το πλήθος των πηγών πλούτου που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Όλα τα ανωτέρω αποτελούν, περισσότερο ή λιγότερο, συγκριτικά πλεονεκτήματα για τη χώρα. Η αλλαγή της νοοτροπίας που οδήγησε στην κρίση, η ανάδειξη των θετικών στοιχείων του Έλληνα, η καλλιέργεια του

επιχειρείν και η εφαρμογή της καινοτομίας σε κάθε δραστηριότητα, η διαρκής προσαρμογή στις εξελίξεις, όλα αυτά και άλλα πολλά, μπορούν να μετατρέψουν την οικονομία κατανάλωσης σε οικονομία παραγωγής και να την απογειώσουν. Στο χέρι μας είναι να δημιουργήσουμε ένα νέο Ελληνικό οικονομικό θαύμα, όπως τη δεκαετία του 1960.

«Δεν ανησυχώ για το μέλλον, αρκεί να κάνουμε το χρέος μας. Αρκεί να βγούμε από τον λήθαργο. Δεν είναι ελπιδοφόρα μόνο τα κοιτάσματα των υδρογοναθράκων που μας χάρισε ο Θεός κρυμμένα στο υπέδαφός μας, αλλά κυρίως όσα έχουμε μέσα στο DNA μας: η λαχτάρα για δικαιοσύνη και ελευθερία, η πίστη στον Θεό των Πατέρων ημών, η αυτοθυσία, η λεβεντιά, το φιλότιμο, η ευαισθησία, η αλληλεγγύη, το χαμόγελο, η τόλμη στα τραγικά αδιέξοδα να ελπίζουμε και να δημιουργούμε.»  
(Αναστάσιος, Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας, Συνέντευξη, εφ. Το Βήμα, 9 Μαρτίου 2014)

«Η Ελλάδα έχει μια μοναδική ευκαιρία. Μην ξεχνάτε ότι η χώρα σας βρίσκεται σε στρατηγικό σημείο στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Η Ελλάδα βρίσκεται σε μια πολύ ισχυρή θέση, γιατί η Νοτιοανατολική Μεσόγειος θα είναι ένα από τα παγκόσμια ενεργειακά κέντρα μέσα στα επόμενα είκοσι χρόνια.» (Ρ. Χόρματς, Συνέντευξη, εφ. Το Βήμα, 9 Μαρτίου 2014)



**Φώτης Κόντογλου,  
Η Ελλάδα των τριών κόσμων, 1923.**



**Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού,  
(Ψυχικό - Οικία Μποδοσάκη).**



**Γιάννης Σπυρόπουλος,  
Λαϊκή αγορά II, 1943.**





**Νίκος Χατζηκυριάκος - Γκίκας,  
Οπωροπωλείον «ο Απόλλων», 1939.**



**Αγήνωρ Αστεριάδης,  
Πειραιάς, 1973.**



**Η οικονομία μας, κυρίως μετά την είσοδο της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στηρίχθηκε περισσότερο στην κατανάλωση και λιγότερο στην παραγωγή. Τα χρήματα που εισέρρευσαν στη χώρα δεν χρησιμοποιήθηκαν για την αναδιάρθρωση της οικονομίας. Τρανή απόδειξη αποτελεί το αυξανόμενο έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο (εισαγωγές - εξαγωγές). Η κατάργηση των δασμών (φόρος στα εισαγόμενα προϊόντα) δημιούργησε προβλήματα στην αγροτική και βιομηχανική παραγωγή. Το άνοιγμα των αγορών και η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας δημιούργησαν επιπλέον προβλήματα σε πολλούς κλάδους της οικονομίας. Επίσης, το υψηλό κόστος παραγωγής (μισθός, ασφαλιστικές εισφορές, φορολογία κτλ.) των Ελληνικών επιχειρήσεων, σε σύγκριση με τις Ευρωπαϊκές, μείωσε περαιτέρω την ανταγωνιστικότητά τους. Έτσι, πολλές επιχειρήσεις μη μπορώντας να αντέξουν τον διεθνή ανταγωνισμό είτε έκλεισαν είτε μεταφέρθηκαν σε χώρες με μικρότερο κόστος (π.χ. Βουλγαρία). Και βέβαια οι εισαγωγές προϊόντων παρουσίαζαν αύξηση ενώ οι εξαγωγές μειώνονταν, με αποτέλεσμα να αυξάνεται περαιτέρω το έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο.**

**Επομένως, ο δρόμος της ανάπτυξης είναι μονόδρομος και λέγεται «παραγωγή». Όχι γενικά οποιαδήποτε παραγωγή, αλλά παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων. Έτσι, οι Έλληνες θα αγοράζουν ελληνικά προϊόντα, θα μειωθούν οι εισαγωγές και θα αυξηθούν οι εξαγωγές, και όσο περισσότερα προϊόντα πωλούν οι επιχειρήσεις, τόσο μεγαλύτερη παραγωγή θα κάνουν. Αλλά για να αυξήσουν την παραγωγή τους θα χρειαστεί να προσλάβουν εργαζόμενους, κι αυτό συνεπάγεται μείωση της ανεργίας. Έτσι, η οικονομία θα μετατραπεί από οικονομία κατανάλωσης σε οικονομία παραγωγής, και αυτό θα είναι προς όφελος όλων μας.**

**Χρειάζεται λοιπόν να αλλάξει το αναπτυξιακό μοντέλο της χώρας. Χρειάζεται να περάσουμε από την οικονομία της κατανάλωσης στην οικονομία της παραγωγής. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω (κεφ. 7.2.1), ο νέος νόμος για την ανάπτυξη με τίτλο «Ελλάδα 2021: το νέο Εθνικό αναπτυξιακό πρότυπο», αξιοποιεί τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας. Όμως, σύμφωνα με έρευνα, υπάρχουν παράγοντες που περιορίζουν την επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα. Και αυτοί, κατά σειρά, είναι:**

- Η γραφειοκρατία του δημοσίου.
- Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση.
- Η αστάθεια πολιτικής.
- Οι φορολογικές ρυθμίσεις.
- Η διαφθορά.
- Η υψηλή φορολογία.

**Βέβαια, ήδη έχουν γίνει ή γίνονται διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις σε αρκετούς τομείς, όπως: η δημιουργία ευνοϊκού κλίματος για επενδύσεις, η ενίσχυση της καινοτομίας και της ανταγωνιστικότητας, η μείωση της γραφειοκρατίας, η μείωση της φορολογίας, η καταπολέμηση της διαφθοράς και η ενίσχυση της αξιοπιστίας και της διαφάνειας κτλ.**

**Χρειάζεται όμως και κάτι άλλο επιπλέον. Χρειάζεται μια νέα νοοτροπία και κουλτούρα επιχειρηματικότητας. Ο επιχειρηματίας είναι μια δημιουργική προσωπικότητα. Το επιχειρείν σημαίνει τόλμη, φαντασία, δημιουργία. Σημαίνει επιστημονικές γνώσεις και έξυπνες ιδέες που γίνονται πράξεις. Οι Έλληνες έχουν μια μεγάλη και λαμπρή ιστορία στο επιχειρείν. Είναι καιρός να διδαχτούμε από αυτή. Η Ελλάδα, λόγω θέσης και κλίματος, είναι μοναδικός τόπος για το επιχειρείν. Επιπλέον, επισημαίνεται ότι το διαδίκτυο προσφέρει πολλές ευκαιρίες επιχειρηματικότητας, αλλά προσφέρει και τη δυνατότητα**

να ασκείς το επιχειρείν από μακριά. Να είσαι Αμερικάνος, Ρώσος, Κινέζος, Γερμανός κτλ. και να είσαι μόνιμα εγκατεστημένος σε μια από τις πιο όμορφες χώρες του κόσμου, στην Ελλάδα, απ' όπου θα ασκείς το επιχειρείν. Είναι και αυτό ένα από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας. Συμπερασματικά, τα παραπάνω συγκριτικά πλεονεκτήματα μπορούν να μετατρέψουν την ελληνική οικονομία από οικονομία κατανάλωσης σε οικονομία παραγωγής.

**Κι' όλα αυτά σημαίνουν πως «το μέλλον ανήκει σε αυτούς που το δημιουργούν». Το μέλλον είναι στα χέρια μας!**

«Ο στρατηγικός προγραμματισμός, με την έννοια της προβολής ή της προέκτασης του παρελθόντος και του παρόντος στο μέλλον, έχει 'πεθάνει' από καιρό. Οι διαρκώς επιτυχημένες επιχειρήσεις διοικούν το παρόν μέσω του μέλλοντος και όχι το μέλλον μέσω του παρόντος ή του παρελθόντος... Οι επιχειρήσεις που εστιάζουν στο μέλλον είναι αυτές που δεν προσαρμόζονται στις εξελίξεις αλλά τις δημιουργούν. Συλλαμβάνουν ένα επιθυμητό μέλλον και το κάνουν να συμβεί.» (Μπουραντάς Δ., Ηγεσία, Ο δρόμος της διαρκούς επιτυχίας, Εκδ. Κριτική, Αθήνα 2005, σελ. 47)



## Καινοτομία και ανταγωνιστικότητα

Υπουργείο Ανάπτυξης: <http://www.mindev.gov.gr/>

Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών:  
<http://www.mke.aueb.gr/>

«Οι αγράμματοι του 21ου αιώνα δεν θα είναι εκείνοι που δεν μπορούν να διαβάσουν και να γράψουν, αλλά εκείνοι που δεν μπορούν να μάθουν, να ξεμάθουν και να ξαναμάθουν.» (Άλβιν Τόφλερ)

## Ερωτήσεις - Ασκήσεις - Δραστηριότητες

### A' ΟΜΑΔΑ

**1α.** Βάλτε Σ (Σωστό) ή Λ (Λάθος) στην αντίστοιχη απάντηση:

\_\_\_ Η Ελλάδα διαθέτει σημαντικό ορυκτό πλούτο.

\_\_\_ Ανταγωνιστικό προϊόν σημαίνει καλό και ακριβό προϊόν.

\_\_\_ Το τουριστικό συνάλλαγμα αυξάνεται όταν οι τουρίστες καταναλώνουν ντόπια προϊόντα.

\_\_\_ Η Ελλάδα δεν διαθέτει σημαντική βιομηχανία τροφίμων και ποτών.

\_\_\_ Τα γενόσημα φάρμακα αποτελούν ισοδύναμες εκδόσεις των πρωτοτύπων φαρμάκων.

**1β.** Η χώρα μας διαθέτει σημαντικές πηγές πλούτου, όπως (να κυκλώσετε τη σωστή απάντηση):

α. Τα αγροτικά προϊόντα.

β. Ο τουρισμός.

γ. Η εμπορική ναυτιλία.

δ. Τα πολλά ορυκτά.

ε. Όλα τα παραπάνω.

**1γ.** Να αντιστοιχίσετε τις έννοιες της A' στήλης με τις έννοιες της B' στήλης, γράφοντας τον αντίστοιχο αριθμό της A' στήλης στο κενό της B' στήλης.

#### A' στήλη

1. τουριστικοί πόροι

2. μαζικός τουρισμός

3. μορφή τουρισμού

5. εξάρτηση του τουρισμού

5. αύξηση τουριστικού συναλλάγματος

#### B' στήλη

\_\_\_ αρνητικές επιπτώσεις

\_\_\_ τουριστικές εγκαταστάσεις

\_\_\_ κοινωνικός τουρισμός

\_\_\_ ντόπια κατανάλωση

\_\_\_ tour operators

- 2α.** Να αναφέρετε τους φυσικούς πόρους της Ελλάδας και να αναπτύξετε έναν από αυτούς.
- 2β.** Ποιες είναι οι πηγές ενέργειας στην Ελλάδα;

## **B' ΟΜΑΔΑ**

- 1α.** Εξηγήστε τον ρόλο των tour operators και της κατανάλωσης στην ανάπτυξη του τουρισμού.
- β.** Γιατί ο ρόλος της ναυτιλίας είναι σημαντικός για την παγκόσμια οικονομία;
- 2α.** Ποια η διαφορά Ελληνικού και Ελληνόκτητου εμπορικού στόλου και γιατί ο Πειραιάς διαθέτει τις προϋποθέσεις για παγκόσμιο κέντρο της ναυτιλίας;
- β.** Να αναφέρετε τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας και να αναπτύξετε τις επιπτώσεις του τουρισμού.

## **Ασκήσεις - Δραστηριότητες**

- Να βρείτε πέντε ελληνικά προϊόντα για κάθε τομέα παραγωγής (πρωτογενής, δευτερογενής, τριτογενής), που η χώρα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα ή καλές εξαγωγές.
- Δύο ομάδες: η μία αποτελείται από μελλοντικούς εφοπλιστές και η άλλη από βιομήχανους. Κάθε ομάδα να βρει τρόπους για να προωθήσει μια «ανταγωνιστική και πράσινη» ναυτιλία και βιομηχανία.
- Είστε Υπουργός Ανάπτυξης ή Οικονομικών. Να βρείτε τρόπους για να μετατρέψετε την ελληνική οικονομία, από οικονομία κατανάλωσης σε οικονομία παραγωγής.
- Η περιοχή σου προσφέρει δυνατότητες ανάπτυξης ορισμένων μορφών τουρισμού. Σε ποια από αυτές τις μορφές τουρισμού θα αποφάσιζες να δημιουργήσεις επιχείρηση και γιατί;



## **ΚΕΦ. 8: ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε.- ώρες: 7**

- 8.1 Ίδρυση και εξέλιξη
- 8.2 Βασικοί θεσμοί της Ε.Ε.
  - 8.2.1 Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
  - 8.2.2 Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
  - 8.2.3 Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
  - 8.2.4 Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή
  - 8.2.5 Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- 8.3 Άλλοι θεσμοί και όργανα της Ε.Ε.
  - 8.3.1 Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
  - 8.3.2 Το Ελεγκτικό Συνέδριο
  - 8.3.3 Τα συμβουλευτικά όργανα της Ένωσης
  - 8.3.4 Ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής
- 8.4 Ευρωπαίος πολίτης
- 8.5 Βασικές πολιτικές της Ε.Ε.
  - 8.5.1 Η αγροτική πολιτική της Ε.Ε.
  - 8.5.2 Η οικονομική και νομισματική πολιτική της Ε.Ε.
  - 8.5.3 Η περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε.
- 8.6 Πολιτισμικά χαρακτηριστικά της Ε.Ε.
- 8.7 Το μέλλον της Ε.Ε.

### **Στόχοι, οι μαθητές/τριες να μάθουν:**

- Να αναλύουν τους λόγους ίδρυσης και εξέλιξης της Ε.Ε.
- Να απαριθμούν και να διακρίνουν τους βασικούς θεσμούς της Ε.Ε.
- Να διακρίνουν τις αρμοδιότητες των οργάνων της Ε.Ε.
- Να αποκτήσουν την ταυτότητα και νοοτροπία του Ευρωπαίου πολίτη.
- Να αξιολογούν τις διάφορες πολιτικές της Ε.Ε.
- Να εξηγούν πώς η Ελλάδα συμμετέχει ενεργά στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι.

- Να αναλύουν τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της Ε.Ε.
- Να επιδείξουν ενδιαφέρον για συμμετοχή στη διαμόρφωση της Ευρώπης του μέλλοντος.

## **Βασική ορολογία**

- ομοσπονδιακό κράτος
- εμβάθυνση
- διεύρυνση
- διαδικασία συναπόφασης
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
- Συμβούλιο των Υπουργών
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή
- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο
- Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο
- ευρωζώνη
- ευρωσύστημα
- Επιτροπή των Περιφερειών
- Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή
- Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής
- ευρωπαϊκή ιθαγένεια
- ευρωπαίος πολίτης
- Χάρτης θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ένωσης
- αρχή επικουρικότητας
- αρχή αναλογικότητας
- κοινή αγροτική πολιτική
- οικονομική και νομισματική πολιτική
- περιφερειακή πολιτική
- διαρθρωτικά ταμεία
- κοινή πολιτισμική κληρονομιά
- κοινά σύμβολα
- κριτήρια ένταξης

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε.

### 8.1 Ίδρυση και εξέλιξη

«Η ενοποίηση της Ευρώπης πιστεύω ότι θα είναι το μεγαλύτερο πολιτικό γεγονός στην ιστορία της Ηπείρου μας. Ένα γεγονός που θα επηρεάσει όχι μόνο τη μοίρα της Ευρώπης, αλλά και την πορεία της ανθρωπότητας. Γιατί θα εξισοροπήσει το συσχετισμό Δυνάμεων στον κόσμο, θα κατοχυρώσει την ανεξαρτησία της Ευρώπης και θα συμβάλει στην εμπέδωση της παγκόσμιας τάξεως και ειρήνης.» (Κωνσταντίνος Καραμανλής).

Η Ευρώπη αρχίζει πριν από 4.000 χρόνια και όχι τον 9ο αιώνα μ.Χ., από την εποχή του **Καρλομάγνου**, ο οποίος ήταν ο πρώτος αυτοκράτορας της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, μετά την ενοποίηση σχεδόν όλης της Δυτικής Ευρώπης.

Στη σύγχρονη εποχή, ο **Ιωάννης Καποδίστριας** είναι ο πρώτος Ευρωπαίος που επεσήμανε την ανάγκη μιας Ενωμένης Ευρώπης. Όταν ήταν υπουργός της Ρωσίας, υπέβαλε στις 6 Ιουλίου 1818 προς τον τσάρο **Αλέξανδρο Α'** υπόμνημα, στο οποίο με επιχειρήματα υποστήριξε την ανάγκη δημιουργίας μιας συμμαχίας όλων των Ευρωπαϊκών κρατών, μικρών και μεγάλων. Μιας συμμαχίας με κοινή πατρίδα την **Ενωμένη Ευρώπη**, που θα μπορεί να εδραιώσει την παγκόσμια ειρήνη.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, ο **Jean Monnet** συνέλαβε την ιδέα της Ενωμένης Ευρώπης και ο **Robert Schuman** ανέλαβε την υλοποίησή της. Το ερώτημα είναι: **Γιατί ενωμένη Ευρώπη;** Κυρίως για λόγους πολιτικούς και οικονομικούς. Ειδικότερα:

**α) Πολιτικοί λόγοι.** Ο 20ός αιώνας έφερε στην Ευρώπη δύο παγκόσμιους πολέμους με μύριες καταστροφές. Όλα τα κράτη συνειδητοποίησαν ότι θα είχαν όφελος

από τη συνεργασία και όχι από τη σύγκρουση. Επιπλέον, άλλο κύρος και βάρος έχει ένα κράτος κι άλλο μια ένωση κρατών στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής. Μια Ενωμένη Ευρώπη έχει ισχυρή φωνή στη διεθνή σκηνή, υπερασπίζεται καλύτερα τα συμφέροντά της, δύσκολα γίνεται προτεκτοράτο ξένων δυνάμεων. Πράγματι, στα πενήντα τόσα χρόνια λειτουργίας της, η Ευρωπαϊκή Ένωση έγινε παράγοντας ειρήνης, σταθερότητας, προόδου και παράδειγμα για μίμηση απ' όλο τον κόσμο.

**β) Οικονομικοί λόγοι.** Σύνορα, δασμοί, έλεγχοι κτλ. δημιουργούν προβλήματα στην κυκλοφορία των αγαθών και στις επιχειρήσεις. Η μικρή αγορά, δηλαδή η αγορά ενός κράτους, εμποδίζει την ανάπτυξη των επιχειρήσεων και στοιχίζει ακριβά σε παραγωγούς και καταναλωτές. Το κόστος της μη Ευρώπης είναι τεράστιο σε πολλούς τομείς (οικονομία, τεχνολογία, διεθνείς σχέσεις κτλ.). Επιπλέον, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και ο ανταγωνισμός που επιβάλλει δεν αφήνουν περιθώρια για «μοναχικές» πορείες των κρατών. Κανένα Ευρωπαϊκό κράτος δεν θα μπορούσε να ανταγωνιστεί τις Η.Π.Α., την Ιαπωνία, την Κίνα ή τους διάφορους συνασπισμούς κρατών (π.χ. Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας χωρών Ασίας και Ειρηνικού).



Jean Monnet



**Robert Schuman**

**«Δεν συνδέουμε τα κράτη, ενώνουμε τους ανθρώπους.»  
(Jean Monnet)**

**«Ο Καραμανλής ήταν ο σωστός άνθρωπος στη σωστή  
θέση τη σωστή ώρα.» (Γκένσερ, Υπουργός Εξωτερικών  
Γερμανίας)**

**«Οι αρχηγοί των 15 κρατών μελών αποφασισμένοι να  
συνεχίσουν την πορεία τους προς μια ολοένα στενότερη  
ένωση των λαών της Ευρώπης, όπου οι αποφάσεις θα  
λαμβάνονται όσο το δυνατόν πιο κοντά στους πολίτες...  
αποφάσισαν να ιδρύσουν την Ευρωπαϊκή Ένωση.»  
(Από το προοίμιο της Συνθήκης του Μάαστριχτ, 1992)**

**«Η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να προωθήσει τα εθνικά  
συμφέροντα καλύτερα από ότι τα έθνη όταν ενεργούν  
μόνα τους: στο εμπόριο, στη μετανάστευση, στον νόμο  
και στην τάξη, στο περιβάλλον, στην άμυνα και σε πολ-  
λούς άλλους τομείς.» (Ulrich Beck & Anthony Giddens)**

Από το 1957 που ιδρύθηκε η **Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.)** ορίστηκε ως στόχος η δημιουργία μιας κοινής αγοράς και η προοδευτική προσέγγιση της οικονομικής πολιτικής των κρατών μελών. **Κοινή αγορά** σήμαινε την κατοχύρωση τεσσάρων βασικών ελευθεριών:

- **Ελευθερία κυκλοφορίας προσώπων.**
- **Ελευθερία κυκλοφορίας εμπορευμάτων.**
- **Ελευθερία κυκλοφορίας υπηρεσιών.**
- **Ελευθερία κυκλοφορίας κεφαλαίων.**

Στις αρχές του 21ου αιώνα η Ε.Ε. αντιμετωπίζει μια ιστορική πρόκληση, την **εμβάθυνση** και τη **διεύρυνση**. **Εμβάθυνση** σημαίνει περισσότερη πολιτική ενοποίηση, δημιουργία της Ευρωπαϊκής Συμπολιτείας. **Διεύρυνση** σημαίνει ένταξη νέων χωρών στην Ένωση. Σημειωτέον ότι όλα τα κράτη μπορούν να γίνουν μέλη της Ένωσης, εάν πληρούν ορισμένες θεμελιώδεις αρχές. Οι πύλες της Ένωσης είναι ανοιχτές για όλους αρκεί να καλύπτουν ορισμένα κριτήρια (βλέπε κεφ.8.7).

**Βέβαιον είναι ότι υπάρχει ένας ευρωπαϊκός πολιτισμός, κοινό σημείο αναφοράς όλων των ευρωπαϊκών κρατών.** Εξήντα και πλέον χρόνια από τη δημιουργία της ένωσης, υπάρχει μια κοινότητα κρατών και ανθρώπων με ίδιες σχεδόν κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές συνθήκες, που σημαίνει ότι υπάρχουν ευνοϊκές προϋποθέσεις για πολιτική ενοποίηση. **Βέβαιον είναι ότι μερικά κράτη που χτυπούν την πόρτα της Ε.Ε. έχουν διαφορετικές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες που εμποδίζουν την ένταξη και ενσωμάτωσή τους στην Ε.Ε.** Εξίσου βέβαιον είναι ότι τόσο στις χώρες της Ένωσης, όσο και στις υποψήφιας χώρες, υπάρχουν δυνάμεις που ενισχύουν και δυνάμεις που εμποδίζουν την εμβάθυνση και τη διεύρυνση. Οι δυνάμεις που θα επικρατήσουν θα προσδιορίσουν και την μέλλουσα πορεία.



**Αλλά, οι δυνάμεις αυτές είμαστε «Εμείς», οι χώρες και οι λαοί της Ευρώπης.**

**Δεδομένης της διεύρυνσης της Ε.Ε., η προτιμότερη λύση ίσως για όλα τα κράτη, και για την Ελλάδα, είναι το ομοσπονδιακό σύστημα που θα στηρίζεται στο κοινοτικό σύστημα. Το ομοσπονδιακό σύστημα έχει δύο πλεονεκτήματα: Πρώτον, εξασφαλίζει ισότιμη συμμετοχή των χωρών. Δεύτερον, δίνει τη δυνατότητα σε κάθε χώρα να προχωρήσει με τους δικούς της ρυθμούς στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.**

### **Βασικοί σταθμοί της Ε.Ε**

- **1951:** Έξι χώρες (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο) ιδρύουν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (Ε.Κ.Α.Χ.).
- **1957:** Οι έξι χώρες με τις συνθήκες της Ρώμης, ιδρύουν την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.) και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ).
- **1981:** Η Ελλάδα γίνεται το δέκατο μέλος της Ε.Ε.
- **1989:** Πτώση τείχους Βερολίνου.
- **1990:** Ενοποίηση της Γερμανίας.
- **1992:** Δημιουργείται η συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (συνθήκη Μάαστριχτ). Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ονομάζεται Ευρωπαϊκή Ένωση.
- **2002:** Κυκλοφορία του ενιαίου Ευρωπαϊκού νομίσματος (Ευρώ) και απόσυρση των εθνικών νομισμάτων.
- **2003:** Έγκριση ευρωπαϊκού Συντάγματος από την Ευρωπαϊκή Συνέλευση.
- **2004:** Είσοδος δέκα νέων χωρών στην Ε.Ε. και της Κύπρου. Είναι το τέλος της διχοτόμησης της Ευρώπης.
- **2004:** 25 κράτη υπογράφουν τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης, αλλά δεν επικυρώθηκε.
- **2009:** τίθεται σε ισχύ η Συνθήκη της Λισαβόνας.

Στόχος της είναι να καταστήσει την Ε.Ε. πιο δημοκρατική, αποτελεσματική και διαφανή, και συνεπώς ικανή να αντιμετωπίσει παγκόσμιες προκλήσεις.

- **2013:** Τίθεται σε ισχύ το «δημοσιονομικό σύμφωνο». Στόχος είναι η ενίσχυση της δημοσιονομικής πειθαρχίας στην Ευρωζώνη με τον «κανόνα του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού» και με έναν διορθωτικό μηχανισμό.

- **2013:** Εγκρίνεται ο ενιαίος μηχανισμός εποπτείας των τραπεζών και άλλων πιστωτικών ιδρυμάτων, και με τον τρόπο αυτόν τίθενται τα θεμέλια της Ευρωπαϊκής Τραπεζικής Ένωσης.

## 8.2 Βασικοί θεσμοί της Ε.Ε.

### 8.2.1 Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Ε.Κ.) αποτελείται από αντιπροσώπους των Ευρωπαίων πολιτών που έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν. Οι ευρωβουλευτές εκλέγονται με άμεση, μυστική και καθολική ψηφοφορία. Οι ευρωεκλογές γίνονται κάθε πέντε χρόνια την ίδια περίοδο σε όλα τα κράτη της Ε.Ε. Κάθε κράτος, ανάλογα με τον πληθυσμό του εκλέγει ορισμένο αριθμό ευρωβουλευτών. Η Ελλάδα π.χ. εκλέγει 21 ευρωβουλευτές. Οι αρμοδιότητες του Ε.Κ. είναι οι εξής:

**α) Ασκήι νομοθετική διαδικασία.** Για τη λήψη αποφάσεων, κατά κανόνα, ακολουθείται η λεγόμενη «Συνήθης Νομοθετική Διαδικασία», στην οποία συμμετέχουν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Μαζί παράγουν τις πολιτικές και τους νόμους στην Ε.Ε. Κατά κανόνα, η Επιτροπή προτείνει νέους νόμους και το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο τους εγκρίνουν. Στη συνέχεια, οι νομοθετικές αυτές πράξεις τίθενται σε εφαρμογή από τα κράτη μέλη και την Επιτροπή η οποία μεριμνά και για την ορθή εφαρμογή των νόμων.

**β) Ασκήι έλεγχο στις δραστηριότητες του Συμβουλίου και της Επιτροπής.**

**γ) Εκλέγει τον πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.**



**Ευρωπαϊκό  
Κοινοβούλιο**

**EUROPEAN PARLIAMENT**

Στις ευρωεκλογές οι πολιτικοί των ευρωπαϊκών κρατών, συνήθως, δεν ενημερώνουν τους πολίτες για τα ευρωπαϊκά αλλά για εσωτερικά θέματα. Αποτέλεσμα, οι πολίτες δεν ψηφίζουν ευρωπαϊκά αλλά εθνικά.

### 8.2.2 Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο βρίσκεται στην κορυφή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αποτελείται από τους αρχηγούς κρατών ή κυβερνήσεων, από τον πρόεδρό του και τον πρόεδρο της Επιτροπής. Ο υπουργός εξωτερικών της Ένωσης συμμετέχει στις εργασίες του.

Ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου εκλέγεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο με ειδική πλειοψηφία για θητεία 2,5 ετών, άπαξ ανανεώσιμη. Ο ρόλος της προεδρίας είναι σημαντικός. Συχνά πρέπει να φροντίζει να βρίσκει αποδεκτούς συμβιβασμούς και ρεαλιστικές λύσεις στα προβλήματα που υπάρχουν και στις προτάσεις που υποβάλλουν τα κράτη - μέλη. Επίσης πρέπει να μεριμνά για τη συνοχή και τη συνέχεια των λαμβανομένων αποφάσεων.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο παίρνει τις μεγάλες αποφάσεις και δίνει τις απαραίτητες λύσεις. Οι αποφάσεις του είναι ομόφωνες. Αναγνωρίζεται από το Σύνταγμα της Ε.Ε. ως πολιτικό όργανο με τις εξής λειτουργίες:

α) Δίνει την αναγκαία ώθηση στην ανάπτυξη της Ένωσης και καθορίζει τους γενικούς πολιτικούς προσανατολισμούς της.

β) Καθορίζει τις αρχές και τους γενικούς προσανατολισμούς της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας.



## Ευρωπαϊκό Συμβούλιο

Η διάσκεψη κορυφής, όπως ονομάζεται το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, δίνει στην Ένωση τις αναγκαίες ωθήσεις για την ανάπτυξή της και καθορίζει τις γενικές πολιτικές κατευθύνσεις. Οι αρχηγοί συζητούν θέματα καίριας σημασίας για την Ένωση και τα συμπεράσματα ισχύουν για όλα τα όργανά της. Η εκτέλεση των αποφάσεων εξασφαλίζεται από κάθε ένα από τα πέντε κοινοτικά όργανα: το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο των Υπουργών, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Δικαστήριο και το Ελεγκτικό Συνέδριο.

### 8.2.3 Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το Συμβούλιο υπουργών έχει νομοθετική και εκτελεστική εξουσία. Είναι το όργανο που αποφασίζει για τους νόμους της Ένωσης στους περισσότερους τομείς. Είναι το θεσμικό όργανο στο οποίο εκπροσωπούνται οι Κυβερνήσεις, γι' αυτό έχει ταυτόχρονα διακυβερνητικό και υπερεθνικό / ευρωπαϊκό χαρακτήρα. Προετοιμάζει τις συνεδριάσεις, συμβιβάζει τις διάφορες προτάσεις, εξασφαλίζει συνέχεια και συνέπεια στις αποφάσεις. Οι αποφάσεις λαμβάνονται συνήθως με ειδική πλειοψηφία, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά. Αποτελείται από έναν υπουργό κάθε κράτους - μέλους. Η σύνθεσή του ποικίλλει ανάλογα με το θέμα που εξετάζεται (π.χ. Συμβούλιο υπουργών οικονομικών, παιδείας, γεωργίας). Η προεδρία

του Συμβουλίου υπουργών, πλην του υπουργού εξωτερικών, ασκείται εναλλακτικά από τα κράτη μέλη, τουλάχιστον για ένα έτος.



**CONSILIUM**

**Συμβούλιο**

#### **8.2.4 Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή**

Η διακυβέρνηση αναφέρεται στον τρόπο άσκησης της εξουσίας, δηλαδή τους κανόνες, τις διαδικασίες και τη συμπεριφορά της εξουσίας. Με στόχο τη χρηστή διακυβέρνηση, προβλέπονται πέντε θεμελιώδεις αρχές διακυβέρνησης της Ε.Ε., οι εξής: η συνοχή, η συμμετοχή, η διαφάνεια, η λογοδοσία, η αποτελεσματικότητα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποτελεί την Κυβέρνηση της Ένωσης, την εκτελεστική εξουσία της. Η θητεία της Επιτροπής είναι πενταετής. Ασκεί τις αρμοδιότητές της με πλήρη ανεξαρτησία και προάγει το κοινό ευρωπαϊκό συμφέρον. Διαχειρίζεται και εκτελεί τις αποφάσεις της Ένωσης. Η Επιτροπή έχει και νομοθετική εξουσία. Η οποιαδήποτε νομοθετική διαδικασία ξεκινά με πρόταση της Επιτροπής. Αυτή και μόνο έχει το δικαίωμα πρωτοβουλίας, αρμόδιο όμως να αποφασίσει είναι το Συμβούλιο και ανάλογα με την περίπτωση το Κοινοβούλιο. Όταν η Επιτροπή καταρτίζει τις προτάσεις της ακολουθεί τρεις κατευθυντήριες αρχές:

- Το ευρωπαϊκό συμφέρον.



- Την αρχή της επικουρικότητας.
- Τις αναγκαίες προκαταρκτικές διαβουλεύσεις.



Ευρωπαϊκή Επιτροπή

### 8.2.5 Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει έδρα το Λουξεμβούργο και περιλαμβάνει τρία δικαιοδοτικά όργανα:

**α) Το Δικαστήριο.** Έχει ως αποστολή να εξασφαλίζει «την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή» των Συνθηκών. Ειδικότερα:

- Ελέγχει τη νομιμότητα των πράξεων των οργάνων της Ε.Ε.
- Φροντίζει για την εκ μέρους των κρατών - μελών τήρηση των απορреουσών από τις Συνθήκες υποχρεώσεών τους.
- Ερμηνεύει το δίκαιο της Ένωσης κατόπιν υποβολής αιτήσεως εκ μέρους των εθνικών δικαστών.

**β) Το Γενικό Δικαστήριο.** Είναι αρμόδιο να εκδικάζει, μεταξύ άλλων, τις προσφυγές που ασκούνται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα κατά των πράξεων ή παραλείψεων των οργάνων και οργανισμών της Ε.Ε.

**γ) Το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης.** Είναι αρμόδιο να εκδικάζει τις διαφορές μεταξύ της Ένωσης και των υπαλλήλων της.



## **1: CVRIA**

### **Ευρωπαϊκό Δικαστήριο**

#### **Γενικές πληροφορίες για την Ε.Ε.:**

- Δωρεάν καλέστε τον αριθμό 00 800 6 7 8 9 10 11 από οπουδήποτε στην Ε.Ε.
- Με κανονική χρέωση, καλέστε τον αριθμό + 32 - 2 - 299 96 96 από οπουδήποτε στον κόσμο.
- Ο επίσημος δικτυακός τόπος της Ε.Ε. είναι:  
[http://europa.eu/index\\_el.htm](http://europa.eu/index_el.htm)

#### **Εκπαιδευτικά προγράμματα της Ε.Ε.:**

<http://www.iky.gr/erasmus-plus>

#### **Υπηρεσίες Ε.Ε. στην Ελλάδα:**

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή  
Βασ. Σοφίας, 2, Αθήνα,  
Τηλ.: 210. 7272100
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο  
Αμαλίας 8, Αθήνα,  
Τηλ.: 210.3311541 - 7
- Γραφεία ενημερώσεως του πολίτη της Ε.Ε:  
Ξενοφώντος 7, Αθήνα,  
Τηλ. 210. 3255550 Καρόλου Ντηλ 29, Θεσ/νίκη,  
Τηλ.: 2310. 223428

## 8.3 Άλλοι θεσμοί και όργανα της Ε.Ε.

### 8.3.1 Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

Από την 1η Ιανουαρίου 1999 η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.) είναι υπεύθυνη για την άσκηση της νομισματικής πολιτικής στη ζώνη του ευρώ. Η ζώνη του ευρώ περιλαμβάνει τις χώρες που έχουν υιοθετήσει το ευρώ.

Η δημιουργία του κοινού νομίσματος και η ίδρυση της Ε.Κ.Τ., αποτέλεσε βασικό στάδιο στη μακρόχρονη πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Για να ενταχθεί μια χώρα στη ζώνη του ευρώ πρέπει να πληροί ορισμένα κριτήρια σύγκλισης, ώστε να υπάρχουν οι προϋποθέσεις για την επιτυχημένη συμμετοχή στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση.

**Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα μαζί με τις Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες των χωρών που έχουν υιοθετήσει το ευρώ αποτελούν το ευρωσύστημα.**

Η Ε.Κ.Τ. είναι η κεντρική τράπεζα για το ενιαίο νόμισμα της Ευρώπης, το ευρώ. Είναι ανεξάρτητη από τα άλλα όργανα της Ε.Ε. και από τα κράτη - μέλη. Η ανεξαρτησία της Ε.Κ.Τ. καθορίζεται στο θεσμικό πλαίσιο για την ενιαία νομισματική πολιτική (στη συνθήκη για την Ε.Ε. και στο καταστατικό της τράπεζας). Το βασικό καθήκον της Ε.Κ.Τ. είναι η διαφύλαξη της αξίας του ευρώ, δηλαδή να διατηρεί την αγοραστική δύναμη του ευρώ και, συνεπώς, τη σταθερότητα των τιμών στη ζώνη του ευρώ. Τον ίδιο στόχο έχει και το ευρωσύστημα. Η λειτουργία του διέπεται από τις εξής οργανωτικές αρχές:

**α) Συμμετοχή και συνεργασία.** Όλα τα μέλη με πνεύμα συνεργασίας και συλλογικότητας συμβάλλουν στην επίτευξη των σκοπών του ευρωσυστήματος.

**β) Διαφάνεια και λογοδοσία.** Όλα τα μέλη ενεργούν με διαφάνεια και είναι πλήρως υπεύθυνα και υπόλογα για

την λειτουργία του ευρωσυστήματος.

**γ) Συνοχή και ενότητα.** Με σεβασμό προς το νομικό καθεστώς των μελών του, το Ευρωσύστημα, διακρίνεται από συνοχή και ενότητα, εκφράζεται με ενιαία φωνή και βρίσκεται κοντά στους πολίτες της Ευρώπης.

**δ) Αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα κατά τη λήψη αποφάσεων.** Όλες οι διαδικασίες διαβούλευσης και λήψης αποφάσεων πρέπει να στοχεύουν στην αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα. Η λήψη αποφάσεων εστιάζεται στην ανάλυση και στην ανάπτυξη επιχειρημάτων, καθώς και στην έκφραση όλων των διαφορετικών απόψεων.



**Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα**

Το **Διοικητικό Συμβούλιο** της Ε.Κ.Τ. είναι το βασικό όργανο λήψης αποφάσεων και απαρτίζεται από:

- τα έξι μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής,
- τους διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών των χωρών της ζώνης του ευρώ (ευρωζώνη).



**Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων**



Ευρωπαϊκή Δικαστική Συνεργασία



Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία

### 8.3.2 Το Ελεγκτικό Συνέδριο

Το Ελεγκτικό Συνέδριο έχει τόσα μέλη όσα τα κράτη της Ένωσης, τα οποία ασκούν τα καθήκοντά τους με πλήρη ανεξαρτησία.

**Αποστολή του είναι ο έλεγχος της χρηστής διαχείρισης των οικονομικών της Ένωσης. Ελέγχει αν τα έσοδα και τα έξοδα έγιναν σύμφωνα με τις δημοσιονομικές και λογιστικές αρχές της Ένωσης, από τα όργανα της Ένωσης αλλά και από τα κράτη - μέλη. Επιπλέον, ελέγχει αν έγιναν παρατυπίες, ατασθαλίες, απάτες κατά την εκτέλεση των κοινοτικών προγραμμάτων κτλ.**

Το Ελεγκτικό Συνέδριο συντάσσει ετήσια έκθεση, η οποία και αποτελεί τη βάση για τον έλεγχο που ασκεί το Κοινοβούλιο στον προϋπολογισμό.



### **1: CURIA RATIONUM**

Ελεγκτικό Συνέδριο

### **8.3.3 Τα συμβουλευτικά όργανα της Ένωσης**

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο των Υπουργών και η Επιτροπή επικουρούνται από δύο συμβουλευτικά όργανα:

**α) Την Επιτροπή των Περιφερειών.** Τα μέλη της είτε εκλέγονται είτε διορίζονται από τα κράτη μέλη αποκλειστικά από τους εκπροσώπους της Περιφερειακής και Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Η Επιτροπή Περιφερειών εκφράζει και υπερασπίζει την αρχή της επικουρικότητας, ιδίως για θέματα διασυνοριακής συνεργασίας. Επιπλέον, μπορεί να εκφράζει τη γνώμη της για κάθε ζήτημα που έχει επιπτώσεις σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο (π.χ. αγροτικές καλλιέργειες, προστασία περιβάλλοντος, υγεία, παιδεία κτλ.).

**β) Την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή.** Τα μέλη της διορίζονται για 5 έτη από τα κράτη - μέλη και εκπροσωπούν τις παραγωγικές τάξεις. Απαρτίζεται από αντιπροσώπους των οργανώσεων εργοδοτών, μισθωτών και άλλων αντιπροσωπευτικών φορέων της κοινωνίας των πολιτών, με ίσα περίπου μέλη από αυτές τις



τρεις ομάδες.

Τα μέλη της Επιτροπής των Περιφερειών και της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής δεν πρέπει να δεσμεύονται από καμία επιτακτική εντολή. Ασκούν τα καθήκοντά τους με **πλήρη ανεξαρτησία**, προς το γενικό συμφέρον της Ένωσης.



Επιτροπή Περιφερειών



Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή

#### 8.3.4 Ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διορίζει Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή, ο οποίος παραλαμβάνει τις καταγγελίες για περιπτώσεις κακοδιοίκησης στο πλαίσιο των οργάνων, οργανισμών ή φορέων της Ένωσης. Ερευνά τις καταγγελίες αυτές και συντάσσει σχετικές εκθέσεις. Ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής ασκεί τα καθήκοντά του με **πλήρη ανεξαρτησία**.

Οι πέντε θεμελιώδεις αρχές της δημόσιας διοίκησης που καθοδηγούν τη δράση της Ε.Ε. είναι:

- Αφοσίωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τους πολίτες της.
- Ακεραιότητα.
- Αντικειμενικότητα.
- Σεβασμός προς τους άλλους.
- Διαφάνεια.



**Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής**



**Ευρωπαϊός Επόπτης**

## 8.4 Ευρωπαίος πολίτης

Θέλουν οι Ευρωπαίοι, η Ευρώπη να είναι οικονομικός γίγαντας και πολιτικός νάνος; Οι εμπνευστές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (1950) ανέφεραν: «δεν συνδέουμε τα κράτη, ενώνουμε τους ανθρώπους». Αργότερα (1975) σε μια έκθεση για την Ευρωπαϊκή ενοποίηση υπογραμμίζεται ότι η οικοδόμηση της Ευρώπης δεν αποτελεί μια μορφή συνεργασίας μεταξύ κρατών - μελών αλλά μια προσέγγιση μεταξύ λαών που επιδιώκουν να δράσουν από κοινού για την προσαρμογή των κοινωνιών τους στις μεταβαλλόμενες συνθήκες του κόσμου, διαφυλάσσοντας τις αξίες που αποτελούν την κοινή τους κληρονομιά. Το 1992 με τη συνθήκη του Μάαστριχτ ανοίγει ο δρόμος για την πολιτική ολοκλήρωση. Θεσπίζεται η Ευρωπαϊκή ιθαγένεια και η Οικονομική και Νομισματική Ένωση (Ο.Ν.Ε.). Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα γίνεται Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Το 2003 εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή (Συντακτική) Συνέλευση το Σύνταγμα (Σ.) της Ευρώπης (Συνταγματική Συνθήκη). Σημειώνεται ότι οι έννοιες «Συνέλευση» και «Σύνταγμα» παραπέμπουν στην οργάνωση και λειτουργία της πολιτείας, στην Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία. Με το Σ. αρχίζει η Συνταγματική ιστορία της Ε.Ε. Πράγματι, αν το Ευρώ δείχνει την οικονομική ένωση, το Σύνταγμα δείχνει την πολιτική ένωση.

Το Σ. καλύπτει ως έναν βαθμό το δημοκρατικό έλλειμμα της Ε.Ε. Με το Σ. αρχίζει η κοινή πολιτική πορεία της Ε.Ε. Προσφέρει ένα μοντέλο πολιτικής διακυβέρνησης και κοινωνικής - οικονομικής ανάπτυξης, με βάση τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Βέβαια, το Σ. δεν τέθηκε σε ισχύ, αλλά πολλά από όσα αναφέρει ισχύουν και η πορεία προς την πολιτική ενοποίηση της Ε.Ε. συνεχίζεται.

Όπως το έθνος / πατρίδα, έτσι και η Ε.Ε., ως μια ένωση εθνών / πατριδων, αποτελεί μια αξία. Το κοινό πολιτισμικό παρελθόν αλλά και το κοινό όραμα για ένα κοινό μέλλον είναι το κοινό ιδανικό της Ευρώπης. Βέβαια, κάθε κράτος έχει τη δική του ιστορία, πολιτισμό, αξίες, επιδιώξεις κτλ. Όμως, όλα αυτά εδράζονται σε μια κοινή βάση, στην Ευρωπαϊκή ιστορία, πολιτισμό, αξίες, επιδιώξεις κτλ., που δεν αναιρεί τις επιμέρους επιλογές. Το οικοδόμημα της Ε.Ε. συνεχίζεται. Ο Ευρωπαίος πολίτης ήδη απολαμβάνει πολλά πλεονεκτήματα: περισσότερες επιλογές, ενίσχυση και διασφάλιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών του, υψηλότερο βιοτικό επίπεδο, ελεύθερη διακίνηση κτλ. Η ιδέα της πολιτικής ένωσης της Ευρώπης γίνεται πράξη, αλλά να μην μας διαφεύγει ότι οι άνθρωποι μετουσιώνουν τις ιδέες σε πραγματικότητα. Επομένως, ο Ευρωπαίος πολίτης έχει χρέος να συμβάλλει προσωπικά στη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Συμπολιτείας, να γίνει πρωταγωνιστής των εξελίξεων. Η Ευρώπη χρειάζεται την υποστήριξη των πολιτών της για να ολοκληρωθεί η πολιτική ένωση. Η Ε.Ε. είναι μια ένωση κρατών αλλά και μια ένωση λαών.

«Πολλά είναι τα όσα ήθελες και δεν μπόρεσες.  
Περισσότερα όσα μπορούσες και δεν θέλησες.  
Και ακόμη περισσότερα όσα δεν θέλησες και που έπρεπε  
και να θελήσεις και να μπορέσεις.»  
(Κ. Τσάτσος)

Το 2002 συνήλθε στις Βρυξέλλες η Συντακτική Συνέλευση της Ε.Ε., με στόχο να διατυπώσει προτάσεις για το μέλλον της Ευρώπης. Η Συνέλευση, με πρόεδρο τον πρώην πρόεδρο της Γαλλίας Ζισκάρ Ντ' Εστέν μαζί με δύο αντιπροέδρους, αποτελείτο από 102 μέλη συν 3 μέλη προεδρείο = 105 μέλη σύνολο. Τα μέλη αποτελούσαν τους πολιτικούς εκπροσώπους των κρατών μελών.

**Ειδικότερα συμμετείχαν:**

- 15 εκπρόσωποι των κυβερνήσεων των κρατών της Ε.Ε.
- 30 μέλη των εθνικών κοινοβουλίων των κρατών της Ε.Ε. (2 ανά κοινοβούλιο).
- 16 μέλη του Ευρωκοινοβουλίου.
- 2 εκπρόσωποι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.
- 39 αντιπρόσωποι των 13 υπό ένταξη χωρών (ένας από την κυβέρνηση, δύο βουλευτές από κάθε υποψήφια χώρα).



**1: EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS**

**2: Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.**

Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα εμπεριέχει και τον **χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ένωσης**. Στόχος του χάρτη είναι η συγκέντρωση σ' ένα ενιαίο κείμενο όλων των ατομικών, πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων, που εξασφαλίζονται στον Ευρωπαϊκό πολίτη, ώστε εύκολα και γρήγορα να τα διαπιστώνει και να τα υπερασπίζεται / τηρεί.

**Με τη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (1992) έγινε η αντικατάσταση του όρου «Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα» από τον όρο «Ευρωπαϊκή Κοινότητα». Με την τροποποίηση αυτή εκφράζεται η ποιοτική αλλαγή της Ευρωπαϊκής Ένωσης από οικονομική κοινότητα σε πολιτική κοινότητα. Ο κάθε πολίτης πλέον δεν είναι μόνο πολίτης του κράτους - μέλους αλλά και πολίτης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.**

**Ένα αποφασιστικό βήμα για την πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης είναι η θέσπιση της ιθαγένειας της Ένωσης. Τονίζεται ότι η ιθαγένεια της Ένωσης συμπληρώνει και δεν αντικαθιστά την εθνική ιθαγένεια.**

**Το Σύνταγμα της Ε.Ε., σχετικά με την ιθαγένεια της Ένωσης, ορίζει τα εξής:**

**α) Πολίτης της Ένωσης είναι κάθε πρόσωπο που έχει την ιθαγένεια κράτους - μέλους. Η ιθαγένεια της Ένωσης προστίθεται στην εθνική ιθαγένεια και δεν την αντικαθιστά.**

**β) Οι πολίτες της Ένωσης έχουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που προβλέπονται από το Σύνταγμα.**

**Έχουν:**

- Το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών - μελών.
- Το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις Εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου καθώς και στις δημοτικές εκλογές στο κράτος - μέλος κατοικίας του, υπό τους ίδιους όρους με τους πολίτες του εν λόγω κράτους.
- Κάθε πολίτης της Ένωσης που κατοικεί σε κράτος - μέλος του οποίου δεν είναι υπήκοος έχει το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις Εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο κράτος - μέλος της κατοικίας του, υπό τους ίδιους όρους με τους υπήκοους του εν λόγω κράτους.
- Το δικαίωμα να απολαύουν στο έδαφος τρίτης χώρας



στην οποία δεν αντιπροσωπεύεται το κράτος - μέλος του οποίου έχουν την ιθαγένεια, της διπλωματικής και προξενικής προστασίας κάθε κράτους - μέλους, υπό τους ίδιους όρους που ισχύουν και έναντι των πολιτών του κράτους αυτού.

- Το δικαίωμα αναφοράς προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το δικαίωμα να απευθύνονται στον διαμεσολαβητή, καθώς και το δικαίωμα να απευθύνονται εγγράφως στα θεσμικά και στα συμβουλευτικά όργανα της Ένωσης σε μια από τις γλώσσες του Συντάγματος και να λαμβάνουν απάντηση στην ίδια γλώσσα.

γ) Τα δικαιώματα αυτά ασκούνται υπό τους όρους και εντός των ορίων που ορίζονται από το Σύνταγμα και από τις διατάξεις που θεσπίζονται για την εφαρμογή του.



Το **ERASMUS+** είναι το νέο πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εκπαίδευση, την κατάρτιση, τη νεολαία και τον αθλητισμό, που στοχεύει στην ενίσχυση των δεξιοτήτων και της απασχολησιμότητας καθώς και στον εκσυγχρονισμό των συστημάτων εκπαίδευσης, κατάρτισης και νεολαίας, σε όλους τους τομείς της Δια Βίου Μάθησης (Ανώτατη Εκπαίδευση, Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση, Εκπαίδευση Ενηλίκων, Σχολική Εκπαίδευση, δραστηριότητες νεολαίας κτλ).

Δηλαδή, συνδέζει όλα τα προηγούμενα σχετικά προγράμματα.

Αρμόδιος φορέας είναι το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών

Διεύθ.: Λ. Εθνικής Αντιστάσεως 41,

Τ.Κ.142 34, Νέα Ιωνία - Αττική

Τηλ.: 210 - 3726300,

e - mail: [iky@hol.gr](mailto:iky@hol.gr) και <http://www.iky.gr/erasmus-plus>



Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (Θεσσαλονίκη).



Eurostat: προσφέρει πλείστες πληροφορίες στους Ευρωπαίους πολίτες.

## 8.5 Βασικές πολιτικές της Ε.Ε.

### 8.5.1 Η αγροτική πολιτική της Ε.Ε.

Η κοινή αγροτική πολιτική (Κ.Α.Π.) είναι η πρώτη κοινή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όταν ξεκίνησε το 1961 η κοινότητα παρήγαγε το 80% της κατανάλωσής της. Μετά από σαράντα χρόνια (2011), όχι μόνο είχε αυτάρκεια αλλά υπερπαραγωγή σε αρκετά προϊόντα. Βουνά από βούτυρο και θάλασσες από γάλα στοιβάζονται στις αποθήκες της κοινότητας. Εκτός λοιπόν από τα θετικά (αύξηση παραγωγικότητας, εφοδιασμός της αγοράς, εξασφάλιση ικανοποιητικού επιπέδου ζωής στους αγρότες κτλ.), υπάρχουν και αρνητικά (υπερπαραγωγή σε ορισμένα προϊόντα, αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον λόγω εντατικής καλλιέργειας, μεγαλύτερο όφελος στους μεγαλοαγρότες κτλ.). Τα αρνητικά αυτά στοιχεία οδήγησαν την Ε.Ε. να λάβει μέτρα. Σήμερα, στόχοι της αγροτικής πολιτικής είναι:

- Οι αγρότες να μπορούν να παράγουν επαρκώς ασφαλή και υψηλής ποιότητας τρόφιμα (δημητριακά, κρέας, γαλακτοκομικά, κρασί κτλ.) και να φροντίζουν το περιβάλλον.
- Οι καταναλωτές να επιλέγουν τα τρόφιμά τους πλήρως ενημερωμένοι, μέσω προαιρετικών μηχανισμών σήμανσης ποιότητας Ε.Ε. (γεωγραφική προέλευση, βιολογικά προϊόντα κτλ.).
- Η προώθηση της καινοτομίας στους τομείς της παραγωγής και της μεταποίησης τροφίμων με στόχο την αύξηση της παραγωγικότητας και τη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.
- Η οικοδόμηση σχέσεων θεμιτού εμπορίου με τις αναπτυσσόμενες χώρες, με την αναστολή των γεωργικών εξαγωγικών επιδοτήσεων και τη διευκόλυνση των αναπτυσσόμενων χωρών να εξάγουν τα

προϊόντα τους στην Ε.Ε.



**1: ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΗ ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ**

**2: ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΝΔΕΙΞΗ**

Ευρωπαϊκά σήματα για προστατευόμενα προϊόντα.

### **8.5.2 Η οικονομική και νομισματική πολιτική της Ε.Ε.**

Η οικονομική και νομισματική ένωση (Ο.Ν.Ε.) αποτελεί ένα αποφασιστικό βήμα προς την πλήρη οικονομική ενοποίηση της κοινότητας.

Στον οικονομικό τομέα στόχος είναι η σύγκλιση της οικονομικής πολιτικής των κρατών μελών, γι' αυτό, αν ένα κράτος με την οικονομική πολιτική του θέτει σε κίνδυνο την σταθερότητα του ενιαίου νομίσματος, θα υφίσταται κυρώσεις.

Στον νομισματικό τομέα στόχος είναι η ενιαία νομισματική και συναλλαγματική πολιτική, η οποία θα υπηρετεί την οικονομική πολιτική και τη νομισματική σταθερότητα (σταθερότητα τιμών). Βασικό όργανο για την νομισματική πολιτική της Ένωσης είναι η Ευρωπαϊκή

**Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.).**

**Υπάρχει μια ισορροπία μεταξύ οικονομικών και νομισματικών αρχών της Ένωσης. Η πολιτική εξουσία, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, χαράσσει και ασκεί την οικονομική πολιτική. Όμως, οι νομισματικές αρχές (π.χ. Ε.Κ.Τ.) έχουν ανεξαρτησία για την επίτευξη του στόχου τους, που είναι η σταθερότητα των τιμών.**

**Ένα από τα μέσα άσκησης οικονομικής πολιτικής είναι ο προϋπολογισμός, ο οποίος καταγράφει τα έσοδα και τα έξοδα της Ένωσης.**

**Η καταγραφή καταδεικνύει με ακρίβεια και πληρότητα τις πολιτικές επιλογές της. Μία από τις επιλογές είναι η ανακατανομή του εισοδήματος μεταξύ των κρατών - μελών. Έτσι οι χώρες που έχουν κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν), χαμηλότερο του μέσου κοινοτικού όρου, εισπράττουν περισσότερα από όσα δίνουν στο κοινό ταμείο. Τα κύρια όργανα (Επιτροπή, Συμβούλιο, Κοινοβούλιο), έχουν λόγο στο μέγεθος και την κατάρτιση του προϋπολογισμού. Όμως, την ευθύνη για τη διάθεση των κονδυλίων έχουν η Επιτροπή και οι χώρες της Ε.Ε.**

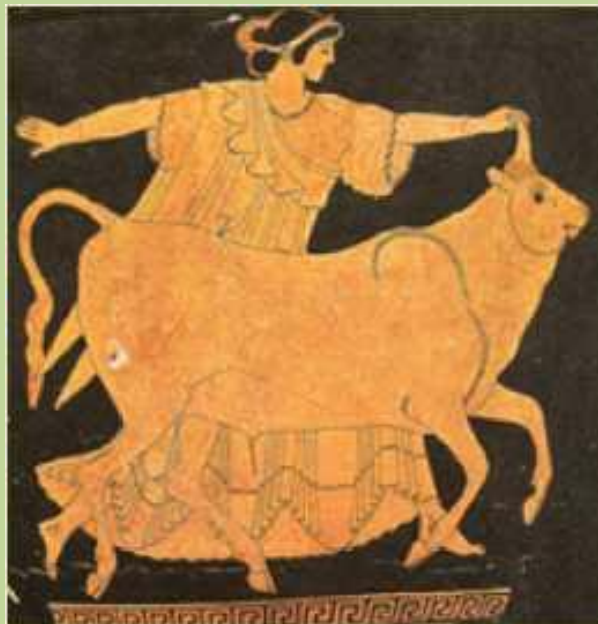
**Όσον αφορά τα έσοδα της Ένωσης προέρχονται από τις συνεισφορές των κρατών - μελών, αλλά και από τους δασμούς που επιβάλλονται στα προϊόντα που εισάγονται από τρίτες χώρες καθώς και από ένα ποσοστό του φόρου προστιθέμενης αξίας που εισπράττει κάθε χώρα. Όσον αφορά τα έξοδα, η Ένωση δαπανά το μεγαλύτερο ποσοστό του προϋπολογισμού για τη γεωργία. Τελευταία έχει αρχίσει διαδικασία αναδιάρθρωσης των δαπανών. Τα έξοδα κατευθύνονται, κυρίως, στις εξής κατηγορίες: γεωργία και αλιεία, διαρθρωτικές ενέργειες, αναπτυξιακή συνεργασία, άλλες πολιτικές (π.χ. έρευνες, ενέργεια, περιβάλλον), δαπάνες λειτουργίας.**



**1: ΕΥΡΩΠΗ**

**2: 2 ΕΥΡΩ**

**Νόμισμα 2 ευρώ,  
Η αρπαγή της Ευρώπης.**



**Η Ευρώπη ταξιδεύει πάνω στον Ταύρο - Δία.**



### **8.5.3 Η περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε.**

Τα διαρθρωτικά ταμεία της Ε.Ε. αποτελούν τους κυριότερους μηχανισμούς που διαθέτει για την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. **Κύριος στόχος των διαρθρωτικών ταμείων είναι η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων.** Για τον σκοπό αυτόν συγχρηματοδοτούν με τα κράτη μέλη διάφορα αναπτυξιακά προγράμματα. Η ύπαρξη των ταμείων είναι απόλυτα επιβεβλημένη γιατί η κοινότητα οικοδομείται στην αρχή της κοινοτικής αλληλεγγύης, αρχή η οποία επιβάλλει τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων. Τα διαρθρωτικά ταμεία είναι τα εξής:

- Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ε.Π.Τ.Α).
- Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (Ε.Κ.Τ).
- Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο - Τμήμα Προσανατολισμού.
- Χρηματοδοτικό Μέσο Προσανατολισμού Αλιείας (Χ.Μ.Π.Α.).

Πάντως, ο ρόλος των διαρθρωτικών ταμείων θα εξαρτηθεί από το πόσο σοβαρά οι πλούσιες χώρες θα λάβουν υπόψη την αρχή της αλληλεγγύης, αλλά και από το πόσο αποτελεσματικά οι φτωχές χώρες θα χρησιμοποιήσουν τους μεταφερόμενους πόρους.

#### **Αρχή της επικουρικότητας**

Πότε και σε ποιες περιπτώσεις η Ένωση έχει αρμοδιότητα να δράσει; Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται στο κατάλληλο επίπεδο, κατάλληλο με κριτήρια την αποκέντρωση (εγγύτητας στον πολίτη) και την αποτελεσματικότητα. Αυτό σημαίνει ότι τα κοινοτικά όργανα οφείλουν να αποδεικνύουν ότι υπάρχει ανάγκη κοινοτικής ρύθμισης και δράσης. Δηλαδή, όταν δεν είναι απαραίτητο να υπάρξει κοινοτική ρύθμιση / δράση είναι προτιμότερο

να μην υπάρξει. Επιπλέον, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, η ρύθμιση / δράση της Ένωσης δεν υπερβαίνει το μέτρο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη των στόχων της.

## **ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ**

Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. βάσει ισοτιμιών αγοραστικής δύναμης, έτους 2012:

<b>Ευρωζώνη</b>	<b>Α.Ε.Π.</b>
Αυστρία	131
Βέλγιο	119
Γαλλία	108
Γερμανία	122
<b>Ελλάδα</b>	<b>75</b>
Εσθονία	69
Ιρλανδία	130
Ισπανία	97
Ιταλία	99
Κύπρος	91
Λουξεμβούργο	272
Μάλτα	86
Ολλανδία	129
Πορτογαλία	75
Σλοβακία	75
Σλοβενία	82
Φινλανδία	115
<b>Εκτός Ευρωζώνης</b>	
Βουλγαρία	47
Δανία	125
Ηνωμ. Βασίλειο	110
Κροατία	61
Λετονία	62
Λιθουανία	70
Ουγγαρία	66

Πολωνία	.....	66
Ρουμανία	.....	49
Σουηδία	.....	128
Τσεχική Δημοκρατία	.....	79

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Η Ελλάδα σε αριθμούς, 2013.

### **Αρχή της επικουρικότητας**

«Στους τομείς που δεν υπάγονται στην αποκλειστική της αρμοδιότητα, η Κοινότητα δρα σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, μόνο εάν και στον βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης είναι αδύνατον να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη - μέλη και δύνανται συνεπώς, λόγω των διαστάσεων ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης να επιτευχθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο.»

(Συνθήκη Μάαστριχτ, Άρθρο 38)

## 8.6 Πολιτισμικά χαρακτηριστικά της Ε.Ε.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μια πολιτισμική οντότητα, έχει μια κοινή πολιτισμική κληρονομιά, την οποία αποτελούν το ελληνικό πνεύμα, το ρωμαϊκό δίκαιο, η χριστιανική θρησκεία. Κι αν γίνει δεκτό ότι το ρωμαϊκό δίκαιο και η χριστιανική θρησκεία στηρίχθηκαν στο ελληνικό πνεύμα, τότε ο ευρωπαϊκός πολιτισμός είναι ελληνοκεντρικός. Επιπλέον, ο Αριστοτέλης και ο Πλάτωνας, ο Πέτρος και ο Παύλος, ο Έρασμος και ο Έγκελος, ο Μπετόβεν και ο Βιβάλντι, ο Άνταμ Σμιθ και ο Ζ.Ζ. Ρουσό, ο Εμμάνουελ Καντ και ο Καρλ Πόπερ, ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρής και ο Κορνήλιος Καστοριάδης και τόσο άλλοι, είναι κοινό κτήμα των Ευρωπαίων. Εκτός από την κοινή πολιτισμική κληρονομιά υπάρχει και μια πολιτισμική πολυμορφία, κι αυτό αποτελεί το δεύτερο χαρακτηριστικό της Ε.Ε. Τα δύο αυτά χαρακτηριστικά συνυπάρχουν και συνιστούν τη δύναμη και τον πλούτο της Ευρώπης. Η κοινή πολιτισμική κληρονομιά αποτελεί μια διαλεκτική σύνθεση της πολιτισμικής πολυμορφίας.

**Η Ελλάδα όντας η μήτρα του ευρωπαϊκού πολιτισμού μπορεί να προσφέρει πολλά στο χτίσιμο της Ε.Ε. Παιδεία, ελευθερία, δημοκρατία, κάλλος, αρμονία, μέτρο, διάλογος, είναι αξίες ελληνικές συνάμα και ευρωπαϊκές. Η Ελλάδα όντας πολιτισμική δύναμη, μπορεί να συνθέσει την πολιτισμική πολυμορφία και να δημιουργήσει έναν πολιτισμό των πολιτισμών.**

Ένα ερώτημα είναι, μήπως η διαδικασία ενοποίησης της Ε.Ε. οδηγήσει σε μια πολιτισμική ισοπέδωση; Αυτό είναι δύσκολο για δύο κυρίως λόγους: Πρώτον, αρχή της πολιτιστικής πολιτικής της Ένωσης είναι όχι μόνον η προστασία αλλά και η ενίσχυση της πολυμορφίας. Δεύτερον, ο κίνδυνος της πολιτισμικής ισοπέδωσης δεν προέρχεται από την αλληλεπίδραση των πολιτισμών

των ευρωπαϊκών κρατών, αλλά από τις Η.Π.Α. Οι Η.Π.Α. κυριαρχούν παγκοσμίως στον τομέα των οπτικοακουστικών προϊόντων (κινηματογράφος, τηλεόραση, πληροφορική, διαδίκτυο κτλ.) και έτσι διαχέουν την αμερικανική κουλτούρα και υποκουλτούρα σ' όλο τον κόσμο. Ο πολιτισμικός ιμπεριαλισμός είναι παρών και ο κίνδυνος της πολιτισμικής ισοπέδωσης προέρχεται από τις Η.Π.Α., και όχι από την ενοποίηση της Ευρώπης. Η τεχνολογική υπεροχή τους συνεπάγεται πολιτισμική κυριαρχία, αλλά όχι απαραίτητα υπεροχή, η οποία πνίγει τις υπόλοιπες πολιτισμικές δημιουργίες.

Κάθε δημιούργημα στηρίζεται σε αξίες και θεσμούς. Ενώ οι άνθρωποι έρχονται και παρέρχονται, οι θεσμοί παραμένουν. Μάλιστα, αν είναι καλά φτιαγμένοι μπορούν να μεταφέρουν την εμπειρία και τις αξίες στις μελλοντικές γενιές. Όσον αφορά τις αξίες, η Ε.Ε. θεμελιώνεται σε ορισμένες αξίες, οι οποίες διαχέονται στους θεσμούς και στους κανόνες της. Οι αξίες αυτές είναι: η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η ελευθερία, η δημοκρατία, η ισότητα, το κράτος δικαίου, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ειδικότερα:

**α) Η ελευθερία.** Η δημιουργία της Ένωσης αυξάνει τα όρια ελευθερίας. Ήδη η Ευρωπαϊκή Κοινότητα από την ίδρυσή της, στηρίχθηκε στην ελευθερία, στην ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων.

**β) Η ενότητα.** Η ενότητα των κρατών ως μια κοινότητα συμφερόντων, ως ξεχωριστή οντότητα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων. Αν ληφθεί υπόψη ότι τα σημερινά προβλήματα (πχ. μόλυνση περιβάλλοντος) έχουν υπερκρατικό χαρακτήρα κι αν κατανοηθεί η σημασία του αξιώματος «η ισχύς εν τη ενώσει», τότε καταδεικνύεται η αξία της κοινότητας.

**γ) Η ισότητα.** Η ενότητα ως κοινότητα μπορεί να υπάρξει μόνο εκεί που υπάρχει ισότητα. Ισότητα μεταξύ των

κρατών - μελών και ισότητα μεταξύ των πολιτών της κοινότητας. Όλοι λοιπόν είναι ίσοι και οι όποιες διαφορές οφείλουν να επιλύονται με βάση την αρχή της ισότητας.

**δ) Η αλληλεγγύη.** Η συνοχή της ένωσης, η ασφάλεια και η ευημερία των κρατών και των πολιτών στηρίζονται στην αλληλεγγύη. Χωρίς αλληλεγγύη αργά ή γρήγορα αναπτύσσονται διαλυτικές τάσεις σε κάθε είδους ένωση.

«Ερ.: Είμαστε Ευρωπαίοι ή Εθνικιστές;

Απ.: Μα είμαστε Έλληνες, δηλαδή φυσικά οι πιο Ευρωπαίοι.» (Οδυσσέας Ελύτης)

«Η Ευρώπη με το ελληνικό της όνομα είναι οικείος χώρος, αφού ο πολιτισμός της είναι σύνθεση του ελληνικού, του ρωμαϊκού και του χριστιανικού πνεύματος. Μια σύνθεση στην οποία το ελληνικό πνεύμα εισέφερε την ιδέα της ελευθερίας, της αλήθειας και της ομορφιάς. Το ρωμαϊκό πνεύμα εισέφερε την ιδέα του κράτους και του δικαίου. Και ο χριστιανισμός την πίστη και την αγάπη.» (Κωνσταντίνος Καραμανλής)



Η ομορφιά της πολιτισμικής πολυμορφίας.



**Η Ε.Ε. έχει πολλά κοινά στοιχεία, όπως: ο γεωγραφικός χώρος, ο πολιτισμός, οι πολιτικοί θεσμοί, τα σύμβολα. Η κοινή πορεία θέλει κοινό όραμα, κοινά ιδανικά, κοινές αξίες. Γι' αυτά αξίζει καθένας να αγωνίζεται, να δίνει ακόμη και τη ζωή του. Η «Ευρώπη» είναι για τους Ευρωπαίους η κοινή πατρίδα, η κοινή αξία, που αξίζει να αγωνίζεται γι' αυτή κάθε Ευρωπαίος.**

**Η Ένωση έχει αναπτύξει διάφορα πολιτιστικά προγράμματα για τη διαφύλαξη και προαγωγή της ευρωπαϊκής πολιτισμικής κληρονομιάς. Εκτός από αυτά τα προγράμματα υπάρχουν κι άλλες ενέργειες της Ένωσης, συμβολικής σημασίας, όπως: ο θεσμός της πολιτιστικής πρωτεύουσας της Ευρώπης, η ορχήστρα νέων της Ευρώπης, η απονομή βραβείων «Αριστεία» σε λογοτέχνες της Ευρώπης κτλ. Η Ε.Ε. στις αρχές του 21ου αιώνα πορεύεται δυναμικά προς το μέλλον. Το οικοδόμημα της Ένωσης συνεχίζεται. Σήμερα 27 κράτη εφαρμόζουν κοινές πολιτικές σε όλους σχεδόν τους τομείς. Επιπλέον έχουν κοινά σύμβολα, και αυτά είναι:**

- **Η σημαία της Ένωσης είναι χρώματος κυανού με έναν κύκλο δώδεκα χρυσών αστεριών στο κέντρο.**
- **Ο ύμνος της Ένωσης προέρχεται από την «Ωδή στη χαρά» της ενάτης συμφωνίας του Μπετόβεν.**
- **Το σύνθημα της Ένωσης είναι: «Ενωμένοι στην πολυμορφία».**
- **Το νόμισμα της Ένωσης: το Ευρώ.**
- **Η ημέρα της Ευρώπης είναι η 9η Μαΐου, που εορτάζεται σε όλη την Ευρώπη.**

## Τα σύμβολα της Ε.Ε.

### Η σημαία της Ε.Ε.



### Ο ύμνος της Ε.Ε.

Το 1985, υιοθετήθηκε σαν επίσημος ύμνος της Ε. Ε. Εκφράζει τις ιδέες της ελευθερίας, της ειρήνης και της αλληλεγγύης που ενσαρκώνει η Ευρώπη.

### Το σύνθημα της Ε.Ε. «Ενωμένοι στην πολυμορφία»



## **Το ευρώ**

**Το ευρώ, το κοινό νόμισμα των χωρών της Ευρωζώνης, αποτελεί την πιο χειροπιαστή απόδειξη της πορείας προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.**

## **Ημέρα της Ευρώπης**

**Οι ιδέες στις οποίες στηρίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση διατυπώθηκαν για πρώτη φορά στις 9 Μαΐου 1950 από τον Γάλλο υπουργό Εξωτερικών, Ρομπέρ Σουμάν. Για τον λόγο αυτόν, η 9η Μαΐου εορτάζεται ως ημέρα της Ε.Ε.**

## 8.7 Το μέλλον της Ε.Ε.

Στις αρχές του 21ου αιώνα η Ε.Ε. έχει στόχο μια ισχυρότερη και μια ευρύτερη Ευρώπη. Οι διαπραγματεύσεις για ένταξη νέων χωρών και οι αναγκαίες προσαρμογές τόσο στο θεσμικό πλαίσιο όσο και στις πολιτικές της Ένωσης, είναι ένα μεγάλο εγχείρημα. Πάντως, μια «ιστορική προτεραιότητα» έχει πάρει τον δρόμο της. Οι χώρες της κεντρικής, ανατολικής και νοτιοανατολικής Ευρώπης εντάχθηκαν στην Ε.Ε. Όλες οι χώρες της Ευρώπης μπορούν να γίνουν μέλη της Ένωσης αρκεί να πληρούν ορισμένα κριτήρια. Τα κριτήρια που θέτει η Ε.Ε. για την ένταξη μιας χώρας (κριτήρια ένταξης) είναι:

α) Να διαθέτει σταθερούς θεσμούς που να εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα δικαιώματα του ανθρώπου, τον σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων.

β) Να έχει καθεστώς ελεύθερης οικονομίας, οικονομίας της αγοράς, καθώς και την ικανότητα να αντιμετωπίζει ανταγωνιστικά τις δυνάμεις της αγοράς, στο πλαίσιο της Ε.Ε.

γ) Να έχει την ικανότητα να επωμιστεί τις υποχρεώσεις του κράτους - μέλους.

Το όραμα του Ντε Γκωλ για μια Ευρώπη από τον Ατλαντικό έως τα Ουράλια φαίνεται πως έφτασε ο χρόνος να γίνει πραγματικότητα, αφού και η Ρωσία επιθυμεί να γίνει μέλος της Ε.Ε. Δεδομένου ότι η Ε.Ε. στερείται πηγών ενέργειας, η ένταξη της Ρωσίας σημαίνει και «ανεξάντλητες» πηγές ενέργειας. Και όταν συμβεί αυτό, η Ευρώπη θα είναι ένας χώρος συνεργασίας και ευημερίας, αλλά και ισχυρότερη και ευρύτερη για να αντιμετωπίζει τις προκλήσεις των καιρών. Αν η ένταξη της Ρωσίας είναι σχετικά εύκολη, λόγω κοινής πολιτισμικής

κληρονομιάς, η ένταξη της Τουρκίας είναι δύσκολο εγχείρημα. Δεν είναι μόνο η διαφορετική πολιτισμική κληρονομιά της Τουρκίας, αλλά υπάρχουν και τα συγκρουόμενα συμφέροντα μεταξύ Η.Π.Α. και Ε.Ε.

Η Ε.Ε. είναι αυτό που ορίζει ο χώρος και ο χρόνος, δηλαδή η γεωγραφία και η ιστορία. Έτσι λοιπόν, η ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. είναι δύσκολη. Οι απόψεις διίστανται. Επιπλέον, υπάρχουν λόγοι οικονομικοί και πολιτικοί. Οικονομικοί, διότι το κόστος ένταξης της ισοδυναμεί με το κόστος ένταξης των δέκα χωρών που έγινε το 2004. Πολιτικοί, διότι θα δημιουργήσει σοβαρά εμπόδια στη στρατηγική ενοποίησης της Ευρώπης. Και η εμπειρία βεβαιώνει ότι το μεν Ηνωμένο Βασίλειο θέλει μόνο οικονομική (όχι πολιτική) ένωση, ενώ οι Η.Π.Α. δεν θέλουν την πολιτική ένωση της Ευρώπης. Ανεξάρτητα από τις πολιτικές και τα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων, το ερώτημα είναι τι επιθυμεί η ίδια η Τουρκία. Ιδιαίτερη σημασία δεν έχει τι επιθυμεί το κράτος (η κυρίαρχη ομάδα), αλλά τι επιθυμεί η κοινωνία (ο λαός). Η τουρκική κοινωνία θέλει να ενταχθεί στην Ε.Ε. και να ασπαστεί τις ευρωπαϊκές αξίες;

Ο διαπρεπής ιστορικός Έριχ Χομπσμπάουμ επισημαίνει: «Είναι παράλογο να μιλούμε για μια Ευρώπη που θα ανοίξει σε σημείο να συμπεριλάβει την Τουρκία, αλλά δεν έχει ανοίξει για τη Ρωσία. Δεν υπάρχει λογική - ούτε πολιτιστική ούτε ιστορική ούτε πολιτική - που να ενσωματώνει στην Ευρώπη την Άγκυρα και να αφήνει έξω τη Μόσχα! Τα πράγματα είναι εν τέλει απλά.»

Τελευταία ο ευρωσκεπτικισμός υπάρχει τόσο στις φτωχές χώρες του Νότου, όσο και στις πλούσιες χώρες του Βορρά. Το περίεργο είναι ότι οι ευρωσκεπτικιστές, εκτός από την κατηγορία τους εναντίον του «κράτους των Βρυξελλών», κατηγορούν αλλήλους. Οι Νότιοι θεωρούν ότι τους εκμεταλλεύονται οι Βόρειοι, ενώ οι Βόρειοι θεωρούν ότι πληρώνουν για τους Νότιους. Αλλά αυτά

είναι προσωρινά.

«Στο αυριανό παγκόσμιο χωριό εκ των πραγμάτων, θα τεθεί το θέμα της πλανητικής κοινωνικής δικαιοσύνης και εκεί ο ρόλος της Ευρώπης πρέπει και μπορεί να είναι πραγματικά καθοριστικός.»

(Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, πρώην πρωθυπουργός)

«Η Ελλάδα έχει τώρα τις προϋποθέσεις, τη θέση και τα μέσα να συνδιαμορφώσει αποφασιστικά το ευρωπαϊκό γίγνεσθαι.»

(Κωνσταντίνος Σημίτης, πρώην Πρωθυπουργός)

«Η πείρα όλων αυτών των χρόνων αποδεικνύει ότι η ίδια η φύση και η πολιτική της Ε.Ε υπηρετεί το ευρωπαϊκό κεφάλαιο, την αύξηση της κερδοφορίας του, την επιτάχυνση της συγκεντρωποίησής του»

(Αλέκα Παπαρήγα, πρώην Γ. Γραμματέας ΚΚΕ.)

«Ο μόνος τρόπος ισότιμης, ενεργητικής και δημιουργικής μετοχής στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι σήμερα είναι να ξέρουμε ποιοι είμαστε, να μετέχουμε ως εταίροι με ραχοκοκαλιά και ταυτότητα, να κομίζουμε ετερότητα λόγου και πείρας. Όχι να πιθηκίζουμε ιστορικές πλαστογραφίες, όχι να πασχίζουμε χατζηαβατικά να πειθαρχήσουμε σε αυτό που άλλοι σχεδίασαν πριν από μας για μας.» (Χρήστος Γιανναράς, Ιχνηλασία νοήματος, Εκδ. Νέα Σύνορα, Αθήνα 1998, σελ.161)

«Δεν μπορούμε να σκεφθούμε μια Ρωσία εκτός Ευρώπης.» (Βλαδιμίρ Πούτιν, Πρόεδρος Ρωσίας)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα καινούριο μόρφωμα (δημιούργημα), αποτελεί μια νέα μορφή ένωσης κρατών που κατατάσσεται μεταξύ του κράτους με την κλασσική έννοια και ενός διεθνούς οργανισμού.





## Το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών

Ένα από τα προγράμματά του είναι και οι ευρωπαϊκοί μαθητικοί αγώνες «ΠΥΘΙΑ» για μαθητές της Γ' Λυκείου όλων των ευρωπαϊκών σχολείων που διδάσκονται την αρχαία ελληνική γλώσσα.

Πληροφορίες: [www.eccd.gr](http://www.eccd.gr)

Η Ε.Ε. διαθέτει νομική προσωπικότητα. Είναι μια ξεχωριστή πραγματικότητα, που μπορεί να προσφέρει πολλά σε πολλούς Ευρωπαίους και στον κόσμο.

Κάθε δημιούργημα στηρίζεται σε αξίες και θεσμούς. Η Ε.Ε. θεμελιώνεται σε ορισμένες αξίες, οι οποίες διαχέονται στους θεσμούς και κανόνες της και τις οποίες υλοποιούν τα όργανά της.

Έχοντας ως βάση τις αξίες αυτές, η Ε.Ε. έχει θέσει τους εξής στόχους:

- Την προαγωγή της ειρήνης, των αξιών της και την ευημερία των λαών της.
- Τη δημιουργία ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, χωρίς σύνορα και μια ενιαία αγορά όπου ο ανταγωνισμός είναι ελεύθερος και ανόθευτος.
- Τη βιώσιμη ανάπτυξη της Ευρώπης με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος.
- Την κοινωνική δικαιοσύνη και προστασία και την

καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.

- Την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των μελών.
- Την προστασία της πολιτιστικής και γλωσσικής ποικυλομορφίας και της ευρωπαϊκής πολιτισμικής κληρονομιάς.

**Υπάρχουν πολλές Ευρωπαϊκές υπηρεσίες και οργανισμοί**



**Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος**



**Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Ελέγχου της Αλιείας**



**Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας**



**Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων**



**Ευρωπαϊκή Σχολή Δημόσιας Διοίκησης**

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μια πραγματικότητα στο παρόν και ένα όραμα για πολιτική ενοποίηση, με στόχο ένα καλύτερο μέλλον για όλους τους Ευρωπαίους. Κάποια κράτη είναι διστακτικά, ενώ κάποια άλλα (και η Ελλάδα) επιθυμούν γρήγορη πορεία. Το ίδιο ισχύει και για τους πολίτες. Κάποιοι δυσπιστούν ή / και αντιδρούν, ενώ κάποιοι άλλοι ήδη αισθάνονται και Ευρωπαίοι πολίτες. Παρά τις επιφυλάξεις η πορεία της Ε.Ε. προς το μέλλον συνεχίζεται.

Όμως, για να είναι η Ε.Ε. ένας χώρος προόδου, ευημερίας και δημοκρατίας, χρειάζεται να υπάρχει σεβασμός των ευρωπαϊκών θεσμών από όλους, κράτη και πολίτες, και προσπάθεια εκ μέρους όλων, ώστε οι θεσμοί αυτοί να πραγματώνουν τις ανθρώπινες αξίες, να υπηρετούν όλους τους Ευρωπαίους. Και αυτό θα κατορθωθεί

καλύτερα με την πολιτική ενοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το κρίσιμο ερώτημα είναι: «Η Ευρώπη ως αγορά για τους λίγους με την πολλή δύναμη ή η Ευρώπη ως τάξη αξιών που υποτάσσει την τελεολογία της οικονομίας στο σύστημα των αξιών; Η ώρα της δοκιμής των αξιών, της ιστορικής τους λειτουργίας και της ηθικής τους δικαίωσης είναι κυρίως η ώρα που προδίδονται, που καταπατούνται. Τότε η αξία αποκτά φωνή. Τότε συντελείται συσπείρωση γύρω από αξίες. Οι αξίες είναι αυτές που συσπειρώνουν και έχουν νοηματική αυτονομία. Η αγορά δεν συσπειρώνει αλλά απλώς οργανώνει. Το ζήτημα είναι αν η αγορά ετεροκαθορίζεται από το αξιακό σύστημα ή από την ισχυρή ομάδα των λίγων με την πολλή δύναμη.» (Δ. Τσάτσος, Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία, 2007)



**1: Hellenic Presidency of the Council of the European Union**

**Σήμα της Ελληνικής προεδρίας του Συμβουλίου της Ε.Ε. (Α' εξάμηνο 2014).**



**1: SatCen**

**Δορυφορικό Κέντρο  
της Ευρωπαϊκής Ένωσης**



**1: EUROPEAN  
2: DEFENCE  
3: AGENCY**

**Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας**



**Ευρωπαϊκός Οργανισμός  
Συνεργασίας στα Εξωτερικά Σύνορα της Ε.Ε.**



- 1: GR**
- 2: 2014**
- 3: eu**

**Ο πρωθυπουργός Α. Σαμαράς, πρόεδρος του Συμβουλίου της Ε.Ε. (Α' εξάμηνο 2014).**



## Ερωτήσεις - Ασκήσεις - Δραστηριότητες

### Α' ΟΜΑΔΑ

**1α.** Βάλτε Σ (Σωστό) ή Λ (Λάθος) στην αντίστοιχη απάντηση:

- \_\_\_ Εμβάθυνση της Ε.Ε. σημαίνει δημιουργία της Ευρωπαϊκής Συμπολιτείας.
- \_\_\_ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή λειτουργεί με βάση το Ευρωπαϊκό συμφέρον.
- \_\_\_ Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αποτελεί το ευρωσύστημα.
- \_\_\_ Το ευρώ δείχνει την οικονομική ένωση και το Σύνταγμα την πολιτική ένωση της Ε.Ε.
- \_\_\_ Η ιθαγένεια της Ε.Ε. αντικαθιστά την εθνική ιθαγένεια.

**1β.** Τα διαρθρωτικά ταμεία της Ε.Ε. έχουν στόχο (να κυκλώσετε την σωστή απάντηση):

- α. Την αρχή της επικουρικότητας.
- β. Την κοινή αγροτική πολιτική.
- γ. Την αποκέντρωση και την αποτελεσματικότητα.
- δ. Τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων.
- ε. Τη βοήθεια στις χώρες της Ε.Ε.

**1γ.** Να αντιστοιχίσετε τις έννοιες της Α' στήλης με τις έννοιες της Β' στήλης, γράφοντας τον αντίστοιχο αριθμό της Α' στήλης στο κενό της Β' στήλης.

**Α' στήλη**

1. Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο
2. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
3. Συμβούλιο Υπουργών
4. Ευρωπαϊκή Επιτροπή
5. Ευρωπαίος πολίτης

**Β' στήλη**

- \_\_\_ κυβέρνηση της Ένωσης
- \_\_\_ έχει διακυβερνητικό και υπερεθνικό χαρακτήρα
- \_\_\_ Καθορίζει τους γενικούς προσανατολισμούς της Ε.Ε.
- \_\_\_ διαδικασία συναπόφασης
- \_\_\_ Ευρωπαϊκή ιθαγένεια

**2α.** Αναφέρατε τις τέσσερις βασικές ελευθερίες της κοινής αγοράς.

**2β.** Τι γνωρίζετε για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο;

**Β' ΟΜΑΔΑ**

**1α.** Ποια η διαφορά διεύρυνσης και εμβάθυνσης στο πλαίσιο της Ε.Ε.;

**β.** Να εξηγήσετε τον στόχο των διαρθρωτικών ταμείων της Ε.Ε. και να αναφέρετε δύο από αυτά.

**2α.** Τι σημαίνει διαδικασία συναπόφασης και ποιες αρχές λαμβάνει υπόψη της η Ευρωπαϊκή Επιτροπή;

**β.** Ποια τα πλεονεκτήματα της ομοσπονδιακής Ευρωπαϊκής Ένωσης;

## **Ασκήσεις - Δραστηριότητες**

- Τι σημαίνει να είσαι Ευρωπαίος πολίτης; Μπορείς, ως Ευρωπαίος πολίτης, να συμβάλλεις στην πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης; Με ποιους τρόπους;
- Βρείτε πέντε πρόσωπα που έχουν συμβάλει στον Ευρωπαϊκό πολιτισμό.
- Από την καθημερινή ζωή, να αναφέρετε δύο παραδείγματα πολιτισμικής πολυμορφίας στην Ε.Ε.
- Εκλέγεστε Ευρωβουλευτής. Να αναφέρετε τέσσερις προτάσεις που θα κάνατε στο Ευρωκοινοβούλιο.
- Βρείτε στοιχεία για τις χώρες της Ε.Ε. για την γεωγραφική έκταση, τον πληθυσμό, το κατά κεφαλήν εισόδημα, το επίπεδο εκπαίδευσης, την ανεργία, τις εισαγωγές - εξαγωγές κτλ.

## ΒΑΣΙΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ

- Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν:** είναι η συνολική αξία των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μια οικονομία σε ένα έτος με συντελεστές της παραγωγής που ανήκουν στους κατοίκους της χώρας (ντόπιους και ξένους).
- Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (Α.Ε.Π.):** είναι το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μία χώρα σε ένα έτος, χωρίς να υπολογιστούν οι αποσβέσεις.
- άμεση δημοκρατία:** το πολίτευμα το οποίο ίσχυσε στην αρχαία Ελλάδα, σύμφωνα με το οποίο όλοι οι πολίτες άρχουν και άρχονται κατά σειράν, όλοι συμμετέχουν στην άσκηση της εξουσίας (της νομοθετικής, της εκτελεστικής, της δικαστικής).
- άμεσοι φόροι:** φορολογούν απευθείας τους φορολογούμενους. Είναι οι φόροι που επιβάλλονται στο εισόδημα και στην περιουσία των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων.
- ανεξάρτητες διοικητικές αρχές:** είναι αρχές (δημόσιες υπηρεσίες) που η ανεξάρτητη λειτουργία τους κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα. Ιδρύθηκαν όταν διαπιστώθηκε ότι ο κομματισμός του κρατικού μηχανισμού δεν εξασφαλίζει την αναγκαία αντικειμενική και αμερόληπτη δράση της διοίκησης, τουλάχιστον σε ορισμένους ευαίσθητους τομείς.
- ανταγωνιστικό προϊόν:** σημαίνει ποιοτικό και σε καλή τιμή προϊόν, για τον αγοραστή - πελάτη.
- Άρειος Πάγος:** το ανώτατο πολιτικό και ποινικό δικαστήριο της χώρας.
- αρχή επικουρικότητας:** σύμφωνα με αυτήν η Ε.Ε. δρα μόνο εάν και στον βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης είναι αδύνατον να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη - μέλη και συνεπώς δύνανται, λόγω των διαστάσεων ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης

- δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο.
- αντεγκληματική πολιτική**: το σύνολο των μέτρων της πολιτείας για την αντιμετώπιση του εγκλήματος.
  - αποκλίνουσα συμπεριφορά**: έχουν τα άτομα που δεν ζουν σύμφωνα με τους κανόνες, σύμφωνα με τα αποδεκτά πρότυπα συμπεριφοράς που επιβάλλει η κοινωνία (εγκληματίες, τοξικομανείς, πόρνες κτλ.).
  - αρχή νομιμότητας**: η αρχή της νομιμότητας υποχρεώνει τη δημόσια διοίκηση να ενεργεί σύμφωνα με τους κανόνες δικαίου, σύμφωνα με τον νόμο.
  - αυτοέλεγχος**: ο έλεγχος που ασκεί το ίδιο το άτομο στην συμπεριφορά του, είτε γιατί έχει αποδεχθεί τους κοινωνικούς κανόνες ως λογικούς και αναγκαίους, είτε γιατί φοβάται τις κυρώσεις που θα υποστεί, αν τους παραβιάσει.
  - βιοποικιλότητα**: η πανίδα και η χλωρίδα, τα ζώα και τα φυτά, αποτελούν έναν επιπλέον πλούτο για τη χώρα. Η πανίδα και η χλωρίδα έχουν τον δικό τους τόπο και τις δικές τους συνθήκες, τις οποίες ο άνθρωπος οφείλει να προστατέψει.
  - Βουλή**: το σύνολο των αντιπροσώπων του λαού. Η Βουλή ασκεί τη νομοθετική λειτουργία.
  - γενόσημα φάρμακα**: αποτελούν ισοδύναμες εκδόσεις των πρωτοτύπων φαρμάκων. Είναι φάρμακα παρόμοια με τα πρωτότυπα, περιέχοντας την ίδια δραστική ουσία, γεγονός που συνεπάγεται και παρόμοια θεραπευτικά αποτελέσματα.
  - γραφειοκρατία**: η οργάνωση και άσκηση της διοίκησης (κυρίως του κράτους) μέσω γραφείων, με ιεραρχική δομή και καθορισμένες εργασίες. Συνήθως χρησιμοποιείται με αρνητικό περιεχόμενο, γιατί δηλώνει τις τυπικές και χρονοβόρες διαδικασίες στη διεκπεραίωση μιας υπόθεσης και κατ' επέκταση την ταλαιπωρία του πολίτη.
  - δημοκρατία**: το πολίτευμα σύμφωνα με το οποίο η

εξουσία πηγάζει από τον λαό και ασκείται υπέρ του λαού.

**-δημόσια αγαθά:** τα αγαθά που προσφέρει το κράτος σε όλους δωρεάν ή με συμβολικό αντίτιμο (άμυνα, υγεία, δικαιοσύνη κτλ.).

**-δημόσια διοίκηση:** το σύνολο των δημοσίων/κρατικών υπηρεσιών.

**-διαβούλευση:** ενημέρωση και συμμετοχή των πολιτών και των κοινωνικών φορέων σε κάθε σχεδιαζόμενη ρύθμιση της διοίκησης.

**-διαδικασία συναπόφασης:** σύμφωνα με τη διαδικασία συναπόφασης, το Συμβούλιο των Υπουργών δεν μπορεί να αποφασίσει δράση χωρίς την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

**-διάκριση εξουσιών:** είναι βασική αρχή της δημοκρατίας, σύμφωνα με την οποία η εξουσία του κράτους διακρίνεται σε επιμέρους εξουσίες, διότι η συγκέντρωση εξουσίας σ' ένα πρόσωπο εμπεριέχει τον κίνδυνο για αυθαιρεσίες και κατάχρηση εξουσίας και έτσι εξασφαλίζεται αμοιβαίος έλεγχος και ισορροπία μεταξύ τους.

**-διαρθρωτικά ταμεία της Ε.Ε.:** αποτελούν τους κυριότερους μηχανισμούς που διαθέτει η Ε.Ε. για την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Κύριος στόχος τους είναι η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων.

**-διεύρυνση της Ε.Ε.:** σημαίνει ένταξη νέων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σημειωτέον ότι όλα τα κράτη μπορούν να γίνουν μέλη της Ένωσης, εάν πληρούν ορισμένες θεμελιώδεις αρχές.

**-δίκαιο:** το σύνολο υποχρεωτικών κανόνων που ρυθμίζουν την κοινωνική συμπεριφορά των ανθρώπων. Το δίκαιο ρυθμίζει την κοινωνική ζωή.

**-δικαιοσύνη:** είναι ευρύτερη έννοια από το (θετό) δίκαιο. Ταυτίζεται περισσότερο με το φυσικό δίκαιο.

**-διοικητικά δικαστήρια:** αυτά που δικάζουν διαφορές μεταξύ πολιτών και διοίκησης.



- έγκλημα:** για το δίκαιο, έγκλημα είναι κάθε πράξη που τιμωρείται από τον ποινικό νόμο. Δηλαδή, κάθε αξιόποινη πράξη. Για την εγκληματολογία, έγκλημα θεωρείται κάθε αντικοινωνική συμπεριφορά κατά τις αντιλήψεις της συγκεκριμένης κοινωνίας. Το έγκλημα προσβάλλει βασικές αξίες της κοινωνίας.
- Εθνικό Προϊόν:** το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μία χώρα σε ένα έτος.
- εκλογικό σύστημα:** είναι η μέθοδος κατανομής των βουλευτικών εδρών μεταξύ των πολιτικών κομμάτων και υποψηφίων, με βάση τις ψήφους που πήραν στις εκλογές. Το εκλογικό σύστημα ρυθμίζει θέματα των εκλογών.
- εκλογικό σώμα:** το σύνολο των πολιτών που έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν αντιπροσώπους. Το εκλογικό σώμα στις εθνικές βουλευτικές εκλογές αποτελείται από τους Έλληνες πολίτες που έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν.
- εκτελεστική λειτουργία:** είναι μία από τις τρεις λειτουργίες του κράτους. Ασκείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση.
- έλλειμμα στον προϋπολογισμό:** όταν οι δαπάνες (τα έξοδα) του δημοσίου είναι μεγαλύτερες από τα έσοδα, τότε υπάρχει έλλειμμα. Στην περίπτωση αυτή το κράτος αναγκάζεται να προσφύγει στον δανεισμό για να καλύψει τις δαπάνες του.
- Ελληνόκτητος στόλος:** περιλαμβάνει τα πλοία που ανήκουν σε Έλληνες ανεξάρτητα από τη σημαία τους και είναι ο πρώτος στον κόσμο.
- Ελληνικός στόλος:** περιλαμβάνει τα πλοία που έχουν Ελληνική σημαία και κατέχει σήμερα την 3η θέση στον κόσμο.
- εμβάθυνση της Ε.Ε.:** σημαίνει περισσότερη πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης, δημιουργία της Ευρωπαϊκής Συμπολιτείας.

**-έμμεσοι φόροι:** η έμμεση φορολογία του εισοδήματος και της περιουσίας των φορολογουμένων. Είναι οι φόροι που επιβάλλονται σε διάφορα προϊόντα κατανάλωσης (φόρος καπνού, φόρος στα οινοπνευματώδη ποτά, Φόρος Προστιθέμενης Αξίας κτλ.). Οι επιχειρήσεις πληρώνουν τον φόρο στο κράτος και τον μετακυλίζουν στην τιμή των προϊόντων.

**-εμπράγματο δίκαιο:** το σύνολο των κανόνων του ιδιωτικού δικαίου, που ρυθμίζουν τις έννομες σχέσεις των προσώπων με τα πράγματα.

**-εφετείο:** δικαστήριο δεύτερου βαθμού που εκδικάζει εφέσεις, δηλαδή υποθέσεις για τις οποίες έχει ασκηθεί έφεση κατά της απόφασης του δικαστηρίου πρώτου βαθμού.

**-ευρωζώνη:** είναι η ζώνη, ο χώρος όπου ισχύει το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα (ευρώ).

**-Ευρωπαϊκή ιθαγένεια:** η ιθαγένεια που έχουν οι ευρωπαίοι πολίτες. Έτσι κάθε πολίτης της Ε.Ε. έχει δύο ιθαγένειες, του κράτους - μέλους και της Ε.Ε. Η ιθαγένεια της Ένωσης συμπληρώνει και δεν αντικαθιστά την εθνική ιθαγένεια.

**-Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία:** αναφέρεται στην οργάνωση και λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως ενός ομοσπονδιακού κράτους, ως μιας Ευρωπαϊκής Συμπολιτείας.

**-Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής:** παραλαμβάνει τις καταγγελίες για περιπτώσεις κακοδιοίκησης στα πλαίσια των οργάνων, οργανισμών ή φορέων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ασκεί τα καθήκοντά του με πλήρη ανεξαρτησία.

**-ηλεκτρονική διακυβέρνηση:** σημαίνει ηλεκτρονική δικτύωση των δημόσιων υπηρεσιών, μεταξύ τους και με πρόσωπα, ώστε οι πολίτες να διεκπεραιώνουν τις υποθέσεις τους εύκολα και γρήγορα μέσω των Η/Υ.

**-ηλεκτρονικό έγκλημα:** θεωρούνται οι αξιόποινες πράξεις που τελούνται με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών

και συστημάτων επεξεργασίας δεδομένων.

**-θεμελιώδες οικονομικό πρόβλημα:** οι ανάγκες που έχουμε είναι απεριόριστες και τα μέσα για την ικανοποίησή τους περιορισμένα. Αλλιώς: πώς με περιορισμένους πόρους θα ικανοποιηθούν οι απεριόριστες ανάγκες; Έχει παγκόσμια ισχύ και από αυτό απορρέουν και τα υπόλοιπα οικονομικά προβλήματα.

**-θετό δίκαιο:** το δίκαιο που θέτει και εφαρμόζει η πολιτεία, το ισχύον δίκαιο.

**-ιθαγένεια ή εθνικότητα:** ο νομικός δεσμός που συνδέει ένα πρόσωπο με ορισμένο κράτος και ο οποίος συνεπάγεται δικαιώματα και υποχρεώσεις. Αποκτάται είτε με βάση τη συγγένεια εξ αίματος (*ius sanguinis*) είτε με βάση τον τόπο γέννησης (*ius soli*).

**-Ισοζύγιο Εμπορικό:** περιλαμβάνει τις εξαγωγές και τις εισαγωγές εμπορευμάτων.

**-Ισοζύγιο κινήσεως κεφαλαίων:** περιλαμβάνει τις εισαγωγές και εξαγωγές κεφαλαίων.

**-Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών:** περιλαμβάνει τα εμπορεύματα, τις υπηρεσίες και τις δωρεές.

**-Καθαρό Εθνικό Προϊόν:** είναι το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μία χώρα σε ένα έτος, μείον τις αποσβέσεις.

**-καπιταλιστικό σύστημα:** το οικονομικό σύστημα, στο οποίο η ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής ανήκει στους ιδιώτες, δηλαδή στα νοικοκυριά και στις επιχειρήσεις.

**-Κατά Κεφαλήν Εισόδημα:** προκύπτει αν το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν διαιρεθεί με το σύνολο του πληθυσμού της χώρας.

**-κοινωνικές αξίες:** εκφράζουν τις πραγματικές και βαθύτερες ανάγκες της κοινωνίας. Αποκρυσταλλώνονται σε γενικές αρχές και ιδέες που προσανατολίζουν και καθοδηγούν την κοινωνία και τα άτομα. Επηρεάζουν τις πεποιθήσεις μας και λειτουργούν ως κατευθυντήριοι

άξονες για την αξιολόγηση των εαυτών μας και των άλλων.

- κοινωνικοποίηση:** η διαδικασία ένταξης και ενσωμάτωσης του ατόμου σ' ένα κοινωνικό σύνολο, μια διαδικασία εκμάθησης των αξιών και κανόνων της κοινωνίας.
- κοινωνικοί κανόνες:** είναι πρότυπα συμπεριφοράς, κοινωνικά αποδεκτά, με τα οποία ρυθμίζονται και αξιολογούνται οι συμπεριφορές των μελών της κοινωνίας. Η ύπαρξή τους είναι απαραίτητη για την κοινωνική οργάνωση, τη συνοχή και τη σταθερότητα.
- κοινωνικό κράτος ή κράτος πρόνοιας:** είναι εκείνο που εξασφαλίζει σ' όλους τους πολίτες του ορισμένα βασικά κοινωνικά αγαθά. Τέτοια αγαθά είναι η παιδεία, η υγεία, η κοινωνική ασφάλιση, η εργασία, το καθαρό περιβάλλον, κτλ.
- κοινωνικός έλεγχος:** περιλαμβάνει τα μέσα και τα μέτρα που χρησιμοποιεί η κοινωνία, ώστε τα μέλη της να έχουν ορισμένη συμπεριφορά, δηλαδή συμπεριφορά εντός συγκεκριμένων πλαισίων.
- κομματικοποίηση:** η δράση υπέρ ενός κόμματος σύμφωνα με τις κομματικές πεποιθήσεις ή τις κομματικές εντολές.
- κράτος:** σημαίνει ισχύς, δύναμις, εξουσία. Είναι η οργανωμένη κοινωνία. Το κράτος σήμερα είναι θεσμός (και μηχανισμός) ανεξάρτητος από την κοινωνία.
- κράτος δικαίου:** είναι αυτό στο οποίο η εξουσία ασκείται σύμφωνα με κανόνες δικαίου (το Σύνταγμα και τους νόμους). Όλα τα όργανα του κράτους αλλά και οι πολίτες οφείλουν να σέβονται τους κανόνες δικαίου και τους θεσμούς.
- Κυβέρνηση:** η Κυβέρνηση αποτελείται από το Υπουργικό Συμβούλιο, που απαρτίζεται από τον πρωθυπουργό και τους υπουργούς. Η Κυβέρνηση καθορίζει και κατευθύνει τη γενική πολιτική της χώρας, σύμφωνα με τους ορισμούς του Συντάγματος και των νόμων.

- λαϊκή κυριαρχία:** είναι βασική αρχή της δημοκρατίας, σύμφωνα με την οποία ο λαός είναι η πηγή κάθε κρατικής εξουσίας και το ανώτατο όργανο του κράτους.
- μαζικός τουρισμός:** πρόκειται για τη βιομηχανία τουρισμού, στην ανάπτυξη της οποίας βοήθησε η ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου και μια νέα κοινή αντίληψη, ο τουρισμός για όλους.
- μακρο-οικονομία:** μελετά τη συμπεριφορά και αλληλεξάρτηση των συνολικών μεγεθών της οικονομίας (συνολική παραγωγή, συνολικό εισόδημα, συνολική κατανάλωση κτλ.) και την αλληλεξάρτησή τους.
- μικρο-οικονομία:** μελετά τις ατομικές επιλογές, χωρίς να ενδιαφέρεται για το σύνολο της οικονομίας (η παραγωγή ενός προϊόντος, η ζήτηση του καταναλωτή, η ποσότητα παραγωγής από την επιχείρηση κτλ.).
- νομικό πρόσωπο:** είναι ένωση προσώπων ή σύνολο περιουσίας για εξυπηρέτηση ορισμένου σκοπού.
- νομοθετική λειτουργία:** είναι μία από τις τρεις λειτουργίες του κράτους. Ασκείται από τη Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.
- οικονομικό κύκλωμα:** ένα κύκλωμα με διαρκή ροή συντελεστών παραγωγής, χρήματος και προϊόντων, μεταξύ, κυρίως, νοικοκυριών, επιχειρήσεων και κράτους.
- ομοσπονδία κρατών:** είναι η ένωση κρατών με σκοπό το κοινό συμφέρον. Η ένωση αυτή δεν αποτελεί ξεχωριστό κράτος, δεν περιορίζει την κυριαρχία των κρατών - μελών. Συναντάται σπάνια (π.χ. βρετανική κοινοπολιτεία).
- ομοσπονδιακό κράτος:** είναι το κράτος που αποτελείται από περισσότερα κράτη - μέλη. Η εξουσία κατανέμεται μεταξύ του ομοσπονδιακού κράτους και των ομόσπονδων κρατών (π.χ. Γερμανία, Ελβετία, Η.Π.Α.).
- παραοικονομία:** είναι το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που δεν μετρείται, δεν καταγράφεται στις επίσημες στατιστικές, και υπολογίζεται περίπου

στο 30% του Α.Ε.Π.

**-ποινικά δικαστήρια:** αυτά που δικάζουν πολίτες οι οποίοι διέπραξαν αξιόποινες πράξεις.

**-πολιτεία - κράτος:** το κράτος ως η υπέρτατη θεσμική οντότητα και ως οργανωμένη και αντιπροσωπευτική έκφραση των πολιτών.

**-πολιτικά δικαστήρια:** αυτά που δικάζουν διαφορές μεταξύ πολιτών.

**-πολιτική:** η τέχνη και η επιστήμη της διακυβέρνησης. Η συμμετοχή / δράση του πολίτη στο κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι, στις δημόσιες υποθέσεις.

**-πολιτική απάθεια:** η αδιαφορία για την πολιτική. Μερικές φορές δεν είναι αδιαφορία για την πολιτική αλλά μια συνειδητή επιλογή.

**-πολιτική συμμετοχή:** η συμμετοχή / δράση, ατομική ή ομαδική, του πολίτη στο κοινωνικό και πολιτικό γίνεσθαι, στις δημόσιες υποθέσεις.

**-πολιτικό κόμμα:** ένωση πολιτών που επιδιώκει με την πολιτική δράση να επηρεάσει ή/και να κατακτήσει την εξουσία, με στόχο να εφαρμόσει το πρόγραμμά της.

**-πολιτικοποίηση:** η διαδικασία εκμάθησης, διαμόρφωσης πολιτικής συνείδησης και συμμετοχής του πολίτη στα κοινά.

**-πολιτικός:** το πρόσωπο που συμμετέχει ενεργά σε εκλογικές αναμετρήσεις για να αντιπροσωπεύσει τον λαό σε οποιαδήποτε πολιτική θέση.

**-πολίτευμα:** το σύστημα διακυβέρνησης, το πολιτειακό καθεστώς μιας χώρας, όπως ορίζεται στο Σύνταγμα.

**-πολίτης:** κάθε μέλος κράτους που έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις έναντι του κράτους του οποίου έχει την ιθαγένεια. Κάθε μέλος της πολιτείας που έχει πολιτικά δικαιώματα και κυρίως το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι.

**-πολυφαρμακία:** η κατανάλωση πολλών και μη



απαραίτητων φαρμάκων. Και είναι αποδεδειγμένο ότι τα πολλά φάρμακα βλάπτουν την υγεία μας.

-**πράσινη ναυτιλία:** η ναυτιλία που χρησιμοποιεί ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και δεν ρυπαίνει το περιβάλλον.

-**Πρόεδρος Δημοκρατίας:** ο ανώτατος άρχοντας του κράτους και ρυθμιστής του πολιτεύματος.

-**προσωπικότητα:** είναι το σύνολο των ιδιοτήτων και ικανοτήτων, η συνολική φυσική, πνευματική και ψυχική συγκρότηση του ανθρώπου (η εξωτερική εμφάνιση, το όνομα, η εξυπνάδα, η εντιμότητα, η αξιοπρέπεια, η ελευθερία κτλ.).

-**προϋπολογισμός του κράτους:** περιλαμβάνει το σύνολο των δαπανών και των εσόδων που σχεδιάζει το κράτος να πραγματοποιήσει το επόμενο έτος.

-**σοσιαλιστικό σύστημα:** το οικονομικό σύστημα στο οποίο η ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής ανήκει στο κοινωνικό σύνολο.

-**συγκριτικό πλεονέκτημα:** σημαίνει το πλεονέκτημα που έχει μια χώρα σε σχέση με άλλες χώρες, π.χ. να μπορεί λόγω κλίματος, παράδοσης, ικανότητας κτλ. να παράγει προϊόντα σε ανταγωνιστικές τιμές. Η χώρα μας έχει συγκριτικό πλεονέκτημα να παράγει π.χ. αρκετά αγροτικά προϊόντα.

-**Συμβούλιο της Επικρατείας (Σ.Τ.Ε):** το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο της χώρας.

-**Σύνταγμα:** ο ανώτατος γραπτός νόμος του κράτους, που ρυθμίζει τη μορφή του πολιτεύματος και την οργάνωση και λειτουργία της πολιτείας.

-**Συνταγματική μοναρχία:** το πολίτευμα στο οποίο την εξουσία ασκεί ο μονάρχης σύμφωνα με το Σύνταγμα.

-**σωματείο:** είναι ένωση είκοσι τουλάχιστον προσώπων που επιδιώκει μη κερδοσκοπικούς σκοπούς (πολιτιστικούς, αθλητικούς, φιλανθρωπικούς κτλ.).

-**σωφρονισμός:** περιλαμβάνει τα μέτρα που αναφέρονται

στην τιμωρία του δράστη μετά την τέλεση της αξιόποινης πράξης του και εν συνεχεία στην επανένταξή του.

**-τουριστικοί πόροι:** οι τουριστικοί πόροι προσδιορίζουν την τουριστική προσφορά μιας χώρας. Αυτοί είναι τα φυσικά χαρακτηριστικά (κλίμα, τοπίο, ακτές κτλ.), η πολιτιστική της κληρονομιά, οι υποδομές και οι τουριστικές εγκαταστάσεις κ.ά.

**-τρομοκρατία:** σημαίνει μια σειρά ενεργειών για την επιβολή του τρόμου με την άσκηση σωματικής ή/και ψυχολογικής βίας.

**-φυσικό δίκαιο:** το δίκαιο που είναι αιώνιο, αμετάβλητο και ισχύει σε όλες τις πολιτείες, σε όλες τις εποχές. Ταυτίζεται με τη δικαιοσύνη.

**-φυσικό πρόσωπο:** είναι κάθε άνθρωπος. Αρχίζει να υπάρχει με τη γέννηση και παύει με τον θάνατο και είναι υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.

**-φυσικοί πόροι:** είναι τα υλικά που παίρνει ή χρησιμοποιεί ο άνθρωπος από τη φύση για να καλύψει τις ανάγκες του. Φυσικοί πόροι είναι για παράδειγμα το έδαφος, το νερό, ο ήλιος, ο αέρας, τα ορυκτά κτλ.

## **ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**

### **α. Βιβλιογραφία**

- Αντωνοπούλου-Τρεχλή Ζ., Η πολιτική φιλοσοφία της αρχαιοελληνικής τέχνης, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2001.
- Αριστοτέλους, Πολιτικά και Ηθικά Νικομάχεια.
- Βενιζέλος Ε., Το Σύνταγμα του 1975/1986/2001, Εκδ. Α. Σάκκουλα, Αθήνα 2001.
- Γεωργακόπουλος Θ. κ.ά., Εισαγωγή στην πολιτική οικονομία, έκδοση Ζ, Αθήνα 2007.
- Γεωργιάδης Α., Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδοση 4<sup>η</sup>, Εκδ. Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2012.
- Γιανναράς Χρ., Ορθός λόγος και κοινωνική πρακτική, Εκδ. Δόμος, Αθήνα 1984.
- Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1984.
- Δεδουσόπουλος Α. κ.ά., Αρχές οικονομίας, Εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2012.
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Επίσημες εκδόσεις και διάφορα φυλλάδια της Ε.Ε.
- Καράγιωργας Δ., Παραδόσεις δημόσιας οικονομικής, Τεύχος Α, Β, Γ, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, χ.χ.
- Καργάκος Σ., Για μια δημοκρατία ευθύνης, Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2001.
- Καστοριάδης Κ., Η αρχαία Ελληνική δημοκρατία και η σημασία της για μας σήμερα, Εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1999.
- Καστοριάδης Κ., Η Ελληνική ιδιαιτερότητα, τ. Α, Β, Γ, Εκδ. Κριτική, Αθήνα 2007, 2008, 2011.
- Κοντογιώργης Γ., Πολίτης και πολιτική, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2003.
- Κουτσούκης Κλ., Η πολιτική και κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη στην Ελλάδα, Αθήνα 1986.
- Λιανός Θ.- Χρήστου Γ., Πολιτική οικονομία, Εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1995.

- Μακρυδημήτρης Α., Προβλήματα διοικητικής μεταρρύθμισης, Έκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 1995.
- Μάραντος Π., Κράτος και ανάπτυξη, Εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2003.
- Μηλιός Γ., κ.ά., Εισαγωγή στην οικονομική ανάλυση, Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.
- Παρασκευόπουλος Π., Αναγέννηση της Αθηναϊκής δημοκρατίας: η φιλοκοσμική δημοκρατία, Εκδ. Σύλλογος φιλοκοσμικής Ελλάδος, Αθήνα 2013.
- Πλάτων, Πολιτεία και Νόμοι.
- Ραμματά Μ., Σύγχρονη Ελληνική Δημόσια Διοίκηση, Εκδ. Κριτική, Αθήνα 2011.
- Σπηλιωτόπουλος Επ., Εγχειρίδιο διοικητικού δικαίου, Τόμοι Ι και ΙΙ, 14η έκδοση, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2011.
- Σύνταγμα της Ελλάδας 1975 / 1986 / 2001 / 2008.
- Τσαούσης Δ., Η κοινωνία του ανθρώπου, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1999.
- Τσάτσος Δ., Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2007.
- Φίλιας Β. κ.ά., Κοινωνιολογία, Εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1990.
- Giddens A., Κοινωνιολογία, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2002.
- Heilbroner R. - Thurow L., Για την κατανόηση της μικρο-οικονομικής και μακρο-οικονομικής, ΣΤ' Αμερ. έκδοση, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.
- Samuelson P., Οικονομική, 9η έκδοση, τόμος 1, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1975.
- Schwartzberg R., Πολιτική κοινωνιολογία, Τόμος Ι και ΙΙ, Εκδ. Παρατηρητής Θεσσαλονίκη 1984.

## **β. Ηλεκτρονικές διευθύνσεις**

Πολλές ηλεκτρονικές διευθύνσεις υπάρχουν στα παραθέματα του βιβλίου.

**Όλα σχεδόν τα έργα τέχνης είναι από την Εθνική Πινακοθήκη, την οποία και ευχαριστούμε.**

## Περιεχόμενα του 3ου Τόμου

### **ΚΕΦ. 6: ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ - ώρες: 7**

6.1	Το δίκαιο	7
6.2	Κανόνες ηθικής και κανόνες δικαίου: η διαφορά	13
6.3	Ερμηνεία και ιεράρχηση κανόνων δικαίου	19
6.4	Υποκείμενα δικαίου	26
6.4.1	Τα Φυσικά Πρόσωπα - προστασία της προσωπικότητας	26
6.4.2	Τα Νομικά Πρόσωπα - το σωματείο	30
6.5	Εμπράγματα σχέσεις - Οι σχέσεις μας με τα πράγματα	33
6.6	Οικογενειακές σχέσεις - Οικογενειακό δίκαιο	41
6.7	Κληρονομικές σχέσεις - Κληρονομικό δίκαιο	47

### **ΚΕΦ. 7: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ - ώρες: 6**

7.1	Οι παραγωγικές δυνατότητες της χώρας	57
7.1.1	Το ανθρώπινο δυναμικό	57
7.1.2	Οι φυσικοί πόροι	61
7.2	Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας	64
7.2.1	Η γεωργία	64
7.2.2	Ο τουρισμός	69
7.2.3	Η ναυτιλία	76
7.2.4	Η ενέργεια	83
7.2.5	Άλλοι τομείς: τρόφιμα, φάρμακα κτλ.	85
7.3	Από την οικονομία της κατανάλωσης στην οικονομία της παραγωγής	89

### **ΚΕΦ. 8: ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε. - ώρες: 7**

<b>A.</b>	<b>Η ένταξη του ατόμου στην κοινωνία</b>	
8.1	Ίδρυση και εξέλιξη	102
8.2	Βασικοί θεσμοί της Ε.Ε.	108
8.2.1	Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο	108



8.2.2	Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο	109
8.2.3	Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	... 110
8.2.4	Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή	111
8.2.5	Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	112
8.3	Άλλοι θεσμοί και όργανα της Ε.Ε.	114
8.3.1	Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα	114
8.3.2	Το Ελεγκτικό Συνέδριο	116
8.3.3	Τα συμβουλευτικά όργανα της Ένωσης	117
8.3.4	Ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής	118
8.4	Ευρωπαίος πολίτης	120
8.5	Βασικές πολιτικές της Ε.Ε.	126
8.5.1	Η αγροτική πολιτική της Ε.Ε.	126
8.5.2	Η οικονομική και νομισματική πολιτική της Ε.Ε.	127
8.5.3	Η περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε.	130
8.6	Πολιτισμικά χαρακτηριστικά της Ε.Ε.	133
8.7	Το μέλλον της Ε.Ε.	139
	Βασική Ορολογία	151
	Βασική Βιβλιογραφία	162

**Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').**

**Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.**